

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική

**Κοινωνική Οικονομία: Ο εναλλακτικός τρόπος οργάνωσης
της παραγωγής και η συμβολή της στην καταπολέμηση του
κοινωνικού αποκλεισμού**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (17.200 λέξεων)

ΜΕΛΕΤΙΑ ΠΕΠΠΑ

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Σωτηρόπουλος Δημήτρης, Αναπληρωτής Καθηγητής, επιβλέπων
Βενιέρης Δημήτρης, Αναπληρωτής Καθηγητής, μέλος
Παπαδοπούλου Δέσποινα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, μέλος

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2014

© 2014

Πέππα Μελετία

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All Rights Reserved

Στους γονείς μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ:

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σωτηρόπουλο Δημήτρη για την καθοδήγηση και την βοήθεια του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας. Ευχαριστώ επίσης θερμά τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, τον κ. Βενιέρη Δημήτρη και την κα. Παπαδοπούλου Δέσποινα για τα σχόλια τους και όλους όσους συνέβαλλαν στην πραγματοποίηση της έρευνας. Τέλος, θα ήθελα ιδιαίτερα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την συνεχή υποστήριξή της κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη στα Ελληνικά	8
Abstract	9

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ :

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Εισαγωγή	10
-----------------------	-----------

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Κοινωνική Οικονομία

1.1 Η προσέγγιση της Κοινωνικής Οικονομίας	13
1.2 Έννοιες με τις οποίες συνδέεται η Κοινωνική Οικονομία	16
1.3 Τα χαρακτηριστικά της Κοινωνικής Οικονομίας	17
1.4 Τα πεδία δράσης και οι επιδιώξεις των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας ...	19

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη και την Ελλάδα

2.1 Η ιστορική εξέλιξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη	20
2.1.1 Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στο Ηνωμένο Βασίλειο	23
2.1.2 Η διαμόρφωση της Κοινωνικής Οικονομίας στη Γαλλία και την Ιταλία	24
2.2 Η ιστορική εξέλιξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα	25

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ο ρόλος της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη

3.1 Η θεσμική αναγνώριση της Κοινωνικής Οικονομίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση..	28
3.1.1 Η Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα	29
3.2 Η απειλή του Κοινωνικού Αποκλεισμού για την σύγχρονη κοινωνία	32
3.2.1 Η συμβολή της Κοινωνικής Οικονομίας στην καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού.....	33
3.3 Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη	38
3.3.1 Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στη Γαλλία	39
3.3.2 Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί στην Ιταλία	39
3.3.3 Η εμπειρία της Ισπανίας στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας	40
3.3.4 Η εμπειρία άλλων Ευρωπαϊκών Χωρών	41

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Παραδείγματα εφαρμογών Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικών Επιχειρήσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο

4.1 Ο συνεταιριστικός όμιλος «Mondragon» στην Ισπανία	42
4.2 Η κοινωνική επιχείρηση «Groupe SOS» στη Γαλλία	44
4.3 Ο όμιλος κοινωνικών συνεταιρισμών «Consortio Gino Mattarelli» στην Ιταλία.	44
4.4 Η κοινοπραξία «In Concerto» στην Ιταλία	45
4.5 Η κοινωνική επιχείρηση «EKON Association» στην Πολωνία	46

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα

5.1 Οι θεσμοθετημένες μορφές της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα	47
5.1.1 Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης	48
5.1.2 Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις	49
5.2 Πρωτοβουλίες στήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα	51
5.3 Η ισχύς παρουσία της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα	54

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ :
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Εμπειρική προσέγγιση σε φορείς Κοινωνικής Οικονομίας	
6.1 Ο σκοπός και οι υποθέσεις εργασίας της έρευνας	55
6.2 Ο μεθοδολογικός σχεδιασμός της ποιοτικής έρευνας	56
6.3 Η νομική μορφή και οι δραστηριότητες των Κοινωνικών Επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα	57
6.4 Η συμβολή των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού	60
6.5 Οι κυριότερες προκλήσεις που παρακωλύουν την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα	62
7^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Προτάσεις και Συμπεράσματα	
7.1 Συμπεράσματα της έρευνας με βάση τον οδηγό συνέντευξης	65
7.2 Προτάσεις για την ενδυνάμωση της Κοινωνικής Οικονομίας	66
7.3 Συμπερασματικές παρατηρήσεις και μελλοντικές προοπτικές	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	71
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
-Οδηγός Συνεντεύξεων	77
-Υπόδειγμα Καταστατικού Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης	79
ΠΙΝΑΚΕΣ	
Πίνακας 1 Έμμισθη απασχόληση στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας συγκρινόμενη με το σύνολο της έμμισθης απασχόλησης στην ΕΕ (2009-2010) ...	36
Πίνακας 1.2 Οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας κατά χώρα	38

Περίληψη

Η παρούσα επιστημονική εργασία επιδιώκει να αναδείξει τον καίριο ρόλο της Κοινωνικής Οικονομίας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και στην διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, καθώς διανύουμε μια εποχή εντεινόμενου παγκόσμιου ανταγωνισμού, μεγάλων δημογραφικών αλλαγών και δημοσιονομικών περιορισμών.

Το πρώτο μέρος της εργασίας βασίζεται στην βιβλιογραφική έρευνα. Αρχικά, αναλύει την έννοια, τα χαρακτηριστικά και τις επιδιώξεις της κοινωνικής οικονομίας και παραθέτει μια σύντομη ιστορική αναδρομή για την εξέλιξη του τομέα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Τα επόμενα δύο κεφάλαια παρουσιάζουν την θεσμική αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και διερευνούν την σημαντική συμβολή των κοινωνικών φορέων στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, παραθέτοντας χρήσιμα στατιστικά στοιχεία που αφορούν το μέγεθος και τον αντίκτυπο της κοινωνικής οικονομίας στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολουθούν κάποια επιτυχημένα παραδείγματα Ευρωπαϊκών κοινωνικών οργανώσεων που επιδιώκουν πρωτίστως κοινωνικούς σκοπούς και χαρακτηρίζονται από συστήματα συμμετοχικής διακυβέρνησης τα οποία διέπονται από τις αρχές της αλληλεγγύης, της αμοιβαιότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας. Το πρώτο μέρος της μελέτης ολοκληρώνεται με την ανάλυση του Νόμου 4019/2011 που θεσμοθετεί την Κοινωνική Οικονομία και τις κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα και παρουσιάζει τις πρωτοβουλίες δημόσιας στήριξης του τομέα στην χώρα μας.

Το δεύτερο μέρος της μελέτης περιλαμβάνει την ποιοτική έρευνα που θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας, δηλαδή τις δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας να συμβάλλει στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από συλλογικές πρακτικές. Τα στοιχεία που προέκυψαν από την ανάλυση των συνεντεύξεων –όπου συμμετείχαν δώδεκα κοινωνικές επιχειρήσεις– μας δίνουν μια σαφή εικόνα για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας στην Ελλάδα. Η μελέτη ολοκληρώνεται με τις προτάσεις για την ενδυνάμωση του τομέα και τα τελικά συμπεράσματα.

Λέξεις- κλειδιά: κοινωνική οικονομία, κοινωνικός αποκλεισμός, κοινωνικές επιχειρήσεις, αλληλεγγύη.

Abstract

The aim of this thesis is to highlight the crucial role of Social Economy in combating social exclusion and assuring social cohesion, as we live at a time of increasing global competition, major demographic change and public budget constraints.

The first part of this study based on bibliography research. Initially, analyses the concept, the features and the goals of social economy and gives a short historical review of the sector's development in Europe and Greece. The next two chapters explore the institutional recognition of Social Economy from the European Union and focus on the significant contribution of the social actors in combating social exclusion, presenting usefull statistics which concern the size and the impact of the social economy in Member States. Then follow some successful examples of European social organizations which primarily pursue social aims and are characterized by participative governance systems which are based on principles of solidarity, reciprocity, social justice and equality. The first part of the study finishes with the analysis of the Law 4019/2011 which institutes Social Economy and social enterprises in Greece and presents the initiatives of public suport to the section in our country.

The second part of the study includes the qualitative research in order to understand better the research question, the capability of social economy to fight against social exclusion through collective practices. The data from the interviews – in which participated twelve social enterprises – give us a clear picture of the problems that the sector confronts in Greece. The study closes with the proposals for the empowering of the sector and the final conclusions.

Keywords: social economy, social exclusion, social enterprises, solidarity.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερα ολόκληρη η Ευρώπη βιώνει μια κατάσταση πρωτοφανούς οικονομικής κρίσης που έχει οδηγήσει στην εκρηκτική αύξηση της ανεργίας. Ζούμε στην εποχή της μετανεωτερικότητας όπου οι σύγχρονες απαιτήσεις της κοινωνίας δημιουργούν νέες θεμελιώδεις κοινωνικές ανάγκες που συνδέονται με την ανεργία, τη γήρανση του πληθυσμού, την αποδυνάμωση του οικογενειακού θεσμού. Ανάγκες οι οποίες πλέον δεν καλύπτονται ούτε από τον παραδοσιακό καπιταλιστικό τομέα, ούτε από τον δημόσιο τομέα, με αποτέλεσμα πολλές ομάδες της κοινωνίας να διατρέχουν τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού. Δίπλα στην εμπορευματική οικονομία που υλοποιείται από τους οικονομικούς φορείς και ρυθμίζεται από τις δυνάμεις της αγοράς και τη δημόσια ή κρατική οικονομία που υλοποιείται από το κράτος με βάση την αναδιανεμητική αρχή, υπάρχει και η οικονομία που υλοποιείται από τους πολίτες δηλαδή η Κοινωνική Οικονομία.

Στη σημερινή εποχή αναδεικνύεται ακόμα περισσότερο η δυναμική σημασία των δράσεων του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, καθώς ο συνεργατισμός¹ μπορεί να συμβάλλει δραστικά στην πρόληψη αλλά και στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων που διαρκώς διογκώνονται. Πρόκειται για ενώσεις προσώπων που δραστηριοποιούνται με σκοπό την κάλυψη κοινωνικών αναγκών που δεν ικανοποιούνται ή ικανοποιούνται πλημμελώς στη βάση τριών βασικών αξιών: εκούσια συμμετοχή, ισοτιμία των μελών-εταίρων και αλληλεγγύη.

Το ερευνητικό ερώτημα που επιδιώκει να διερευνήσει η παρούσα επιστημονική εργασία, μέσω της βιβλιογραφικής και της εμπειρικής έρευνας, είναι το εξής: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά, οι μορφές και η συμβολή της Κοινωνικής Οικονομίας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στην εποχή της πολύπλευρης κρίσης – οικονομικής, κοινωνικής, περιβαλλοντικής– που διανύουμε.

¹ Ο συνεργατισμός αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο τρόπο οικονομικής και κοινωνικής δράσης των μελών μιας κοινωνικής ομάδας που στηρίζεται στο σεβασμό και την τήρηση αρχών που προωθούν την αλληλοβοήθεια, την ισότιμη συνεργασία και την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της. <https://static.eudoxus.gr/books/84/chapter-11784.pdf>

Τα αποτελέσματα της ερευνητικής μελέτης τεκμηριώνουν ότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας αποτελεί ένα διαφορετικό, ελπιδοφόρο και καινοτόμο μοντέλο οικονομικής οργάνωσης και μια δυναμική πηγή απασχόλησης, ιδιαίτερα για τα άτομα εκείνα που βρίσκονται αντιμέτωπα με τον κοινωνικό και εργασιακό αποκλεισμό και αντιμετωπίζουν προβλήματα διαβίωσης, υγείας, απασχόλησης. Οι κοινωνικές οργανώσεις καθώς διέπονται από δημοκρατικές αρχές οργάνωσης και διοίκησης μπορούν να συμβάλλουν στην εργασιακή ενσωμάτωση των κοινωνικών ομάδων που είναι αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας μέσω της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης. Επιπρόσθετα παρέχουν κοινωφελείς εργασίες όπως υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων, ατόμων με ειδικές ανάγκες, υπηρεσίες φύλαξης παιδιών κ.α. συμβάλλοντας σημαντικά στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η διπλωματική διατριβή αποτελείται συνολικά από 8 κεφάλαια και χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος, η συγγραφή του οποίου στηρίζεται στην αναζήτηση και συλλογή πληροφοριών από επιστημονικά βιβλία, άρθρα, περιοδικά και ηλεκτρονικές βάσεις. Πιο αναλυτικά: Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει την έννοια της «κοινωνικής οικονομίας» και μελετά τα χαρακτηριστικά και τα πεδία δράσης των φορέων της. Το δεύτερο κεφάλαιο περιγράφει την ιστορική εξέλιξη του τομέα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στη θεσμική αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διερευνά τη συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη. Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει κάποια επιτυχημένα παραδείγματα Ευρωπαϊκών κοινωνικών οργανώσεων. Το πέμπτο κεφάλαιο μελετά την παρουσία και τις δράσεις στήριξης του τομέα στην Ελλάδα και εξετάζει τις θεσμοθετημένες μορφές των κοινωνικών επιχειρήσεων στη χώρα μας.

Το δεύτερο μέρος της μελέτης περιλαμβάνει την εμπειρική έρευνα. Η επιλογή της ποιοτικής έρευνας ως εργαλείο συλλογής πληροφοριών θεωρήθηκε η καταλληλότερη, προκειμένου να διερευνήσουμε την παρουσία του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην χώρα μας. Ειδικότερα, το έκτο κεφάλαιο παρουσιάζει τον σκοπό και την μεθοδολογία πάνω στην οποία βασίστηκε ο σχεδιασμός και η διεξαγωγή της έρευνας. Στη συνέχεια μέσα από την ανάλυση των συνεντεύξεων, με τους εκπροσώπους δώδεκα κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, παρουσιάζονται οι δράσεις των φορέων, το μέγεθος της συμβολής τους στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και

διερευνώνται τα αίτια της υπανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα. Το έβδομο κεφάλαιο παραθέτει προτάσεις για την ενδυνάμωση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας καθώς και τις τελικές συμπερασματικές παρατηρήσεις.

Η επιστημονική εργασία ολοκληρώνεται με τον κατάλογο των βιβλιογραφικών αναφορών και το παράρτημα που περιλαμβάνει τον οδηγό συνεντεύξεων και ένα υπόδειγμα καταστατικού Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Κοινωνική Οικονομία

Στις δημοκρατικές χώρες η επιστήμη της συνένωσης είναι η πρώτη επιστήμη. Η πρόοδος όλων των άλλων εξαρτάται από την πρόοδο της επιστήμης αυτής.

Αλεξίς ντε Τοκβίλ

1.1 Η προσέγγιση της Κοινωνικής Οικονομίας

Το παρόν κεφάλαιο διερευνά την έννοια της κοινωνικής οικονομίας, καθώς είναι ένας πολυσήμαντος όρος που επιδέχεται διαφορετικές αναγνώσεις από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή. Εξετάζει επίσης τις αξίες από τις οποίες εμφορείται ο τομέας, τους στόχους και τα πεδία δράσης του.

Η εξέλιξη των κοινωνιών στηρίζεται σε κοινωνικές και ηθικές αξίες όπως η αλληλοβοήθεια και ο ανθρωπισμός. Χωρίς την αμοιβαία βοήθεια δεν επιβιώνει η συνεργασία και χωρίς την συνεργασία δεν επιβιώνει η κοινωνική δομή. Η κοινωνία και η οικονομία αλληλοεξαρτώνται αφού τα ίδια άτομα συμμετέχουν στην κοινωνία και δραστηριοποιούνται στην οικονομία (Κλήμη&Παπαγεωργίου, 2010:15). Στο οικονομικο-κοινωνικό γίγνεσθαι εντάσσονται οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες δεν συγκαταλέγονται ούτε στον δημόσιο, ούτε στον ιδιωτικό τομέα αλλά αποτελούν έναν «τρίτο οικονομικό τομέα» ο οποίος διαθέτει τις δικές του αρχές, αξίες, οικονομικούς και κοινωνικούς σκοπούς βασιζόμενος στην αλληλεγγύη. Επομένως η κοινωνική οικονομία αποτελεί έναν διακριτό χώρο της οικονομίας ανάμεσα στον ιδιωτικό κερδοσκοπικό και τον δημόσιο τομέα. Πρόκειται για μια εναλλακτική

οικονομία που αποτελεί διέξοδο από τον νεοφιλελεύθερο παγκοσμιοποιημένο χρηματιστικό καπιταλισμό που τείνει να αμφισβητεί το σύστημα της οικονομίας της αγοράς και του ανταγωνισμού τόσο στο πεδίο της παραγωγής, όσο και της διανομής μέσω εναλλακτικών συνεργατικών και αλληλοβοηθητικών θεσμών και δικτύων. Πρόκειται για νέους συλλογικούς προσανατολισμούς, εναλλακτικές κοινωνικές και αλληλέγγυες μορφές οικονομίας, ένα μαζικό εναλλακτικό κίνημα το οποίο θέλει να ενσαρκώσει την ελπίδα για ένα ριζικό μετασχηματισμό της κοινωνίας (Τερζάκης, 2012: 14).

«Τρίτος Τομέας» (Third sector), «Αλληλέγγυα Οικονομία» (Solidarity economy), «Μη Κερδοσκοπικός Τομέας» (Nonprofit sector), είναι οι ευρύτερα γνωστοί όροι που εκφράζουν διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις και επιδιώκουν να οριοθετήσουν και να προσεγγίσουν τον «τρίτο οικονομικό τομέα». Στη συνέχεια, θα προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε το περιεχόμενο του κάθε όρου και να εντοπίσουμε σε ποια σημεία διαφέρουν ή ταυτίζονται με την έννοια της κοινωνικής οικονομίας.

Ο όρος Τρίτος Τομέας αναδείχθηκε από τον Ζακ Ντελόρ σε μια εργασία με τίτλο: «Η δημιουργία απασχόλησης στον τριτογενή τομέα: ο τρίτος τομέας στην Γαλλία». Σύμφωνα με τον Ντελόρ, η ειδοποιός διαφορά μεταξύ κοινωνικής οικονομίας και τρίτου τομέα είναι ότι η βασική αρχή της πρώτης είναι η έννοια της αλληλεγγύης, ενώ του δεύτερου η έννοια της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας (Γεώργιας, 2013: 19). Από την άλλη πλευρά, το Διεθνές Κέντρο Ερευνών και Πληροφόρησης για τη Δημόσια και Συνεταιριστική Οικονομία (CIRIEC), αλλά και αρκετοί συγγραφείς ταυτίζουν τους δύο όρους, καθώς παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά: εθελοντισμό, αυτοδιαχείριση και κοινωνικό όφελος (Kendall & Anheier, 2001 : 7, Defourny & Develtere, 1999: 21).

Η έννοια της Αλληλέγγυας Οικονομίας συναντάται κυρίως σε χώρες της Λατινικής Αμερικής από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Δίνει έμφαση στην αλληλέγγυα φύση των δραστηριοτήτων της οι οποίες επιδιώκουν κυρίως μια ρήξη με το καπιταλιστικό περιβάλλον. Σε αυτό το σημείο όμως διαφέρει από την κοινωνική οικονομία, καθώς η τελευταία δεν επιδιώκει να συγκρουστεί με το καπιταλιστικό σύστημα αλλά να συνυπάρχει αρμονικά και συμπληρωματικά με αυτό (Monzón & Chaves, 2012: 20).

Τέλος, ο όρος Μη Κερδοσκοπικός Τομέας γεννήθηκε στις ΗΠΑ και περιλαμβάνει ιδιωτικές και αυτοδιοικούμενες εθελοντικές οργανώσεις που δεν διανέμουν κέρδη ούτε στα μέλη τους, ούτε στους διαχειριστές τους (Borzaga & Defourny, 2001: 9, Defourny & Develtere, 1999: 18). Αυτό ακριβώς όμως το σημείο αποτελεί και την ειδοποιό

διαφορά με την έννοια της κοινωνικής οικονομίας, αφού ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας περιλαμβάνει οργανώσεις (συνεταιρισμούς, κοινωνικές επιχειρήσεις κ.α.) που συνδυάζουν το οικονομικό με το κοινωνικό στοιχείο και μπορούν να αναδιανέμουν στα μέλη τους μέρος του πλεονάσματος.

Η διεθνής βιβλιογραφία δεν έχει καταφέρει να αποδώσει έναν ενιαίο και κοινά αποδεκτό ορισμό, λόγω της πολυπλοκότητας των τομέων δράσεων των οργανώσεων που συστήνουν τον «τρίτο πόλο». Το επιστημονικό πεδίο της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι στατικό και για αυτό ο ορισμός της κοινωνικής οικονομίας αποτελεί μια ερευνητική προσπάθεια εν εξελίξει, καθώς είναι μια έννοια πολυσύνθετη και πολυδιάστατη. Μελετώντας όμως επισταμένως την βιβλιογραφία διαπιστώνουμε ότι όλοι οι ορισμοί που αφορούν την κοινωνική οικονομία εμφανίζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υιοθετεί τον όρο της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ανακοίνωση που εκδόθηκε το 1989 με τίτλο: «Επιχειρηματικότητα στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Η ελεύθερη από σύνορα αγορά της Ευρώπης». Στην ανακοίνωση αυτή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσδιορίζει τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας: «ως ένα προνομιακό πεδίο εφαρμογής πολιτικών για την απασχόληση και την τοπική ανάπτυξη, από φορείς που δραστηριοποιούνται στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών κοινωνικού περιεχομένου και οι οποίοι εφαρμόζουν μοντέλα απασχόλησης και συνεργασίας που έχουν χαρακτήρα καινοτόμο, τοπικό και συμμετοχικό» (European Commission, SEC (89) 2187 final, 18.12.1989: 4). Πρόκειται για έναν αρκετά ευρύ ορισμό που τονίζει ότι η βασική επιδίωξη των οργανώσεων του τομέα –μέσω της ομαδικής δράσης– είναι η εξυπηρέτηση των οικονομικών και κοινωνικών αναγκών των μελών τους και η τήρηση κοινωνικών και ηθικών αξιών.

Ο ορισμός όμως που περιγράφει με σαφήνεια και πιο εμπεριστατωμένα το πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας έχει διατυπωθεί από τον Defourny, σύμφωνα με τον οποίο: «η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει οικονομικές δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από κοινωνικές επιχειρήσεις και οργανισμούς, κυρίως συνεταιρισμούς, εταιρείες αλληλοβοήθειας και σωματεία, η ίδρυση και η λειτουργία των οποίων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές: έχουν ως κύριο σκοπό την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία παρά την επιδίωξη κέρδους, έχουν ανεξάρτητη διοίκηση, εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων, αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και στην εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη

διανομή του εισοδήματος» (Borzaga & Defourny, 2001: 1, 6). Τέλος, έναν παρόμοιο αλλά πιο περιεκτικό ορισμό υιοθετεί ο Νόμος 4019/2011 (άρθρο 1) που θεσμοθετεί την «Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα» στην Ελλάδα και ορίζει την Κοινωνική Οικονομία: «ως το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων».² Ανακεφαλαιώνοντας, διαπιστώνουμε ότι κοινή συνισταμένη όλων των παραπάνω ορισμών αποτελεί η αναφορά τους σε οργανωμένες συλλογικές προσπάθειες κοινωνικών φορέων και οργανώσεων να συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και στην καταπολέμηση της απειλής του κοινωνικού αποκλεισμού.³

1.2 Έννοιες με τις οποίες συνδέεται η Κοινωνική Οικονομία

Η κοινωνική οικονομία συνδέεται άρρηκτα με το κοινωνικό κεφάλαιο. Το κοινωνικό κεφάλαιο είναι μια έννοια σύμφυτη με την κοινωνική δομή που απαρτίζεται από επικαλυπτόμενα κοινωνικά δίκτυα και τα οποία αποτελούν τα συνεκτικά συστατικά μιας κοινωνίας, καθώς διαθέτουν κοινές αξίες και κοινά κριτήρια αποφάσεων. Η ύπαρξη της κοινωνικής οικονομίας προϋποθέτει την αξιοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου, καθώς αυτό συμβάλλει καταλυτικά στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής (Coleman, 1988: 101, 119).

Επιπρόσθετα η κοινωνική οικονομία συνδέεται άμεσα και με την κοινωνία των πολιτών. Η κοινωνία των πολιτών (Κ.τ.Π) ως κοινωνικός χώρος αποτελεί μέρος μιας πλουραλιστικής δημοκρατίας που τοποθετείται ανάμεσα στο κράτος και την αγορά. Αποτελείται από θεσμούς, οργανώσεις, κινήματα και γενικότερα τυπικά και άτυπα κοινωνικά δίκτυα αλληλεγγύης τα οποία αναπτύσσουν συλλογικές κοινωνικές δραστηριότητες που δεν εμπορούνται από την επιδίωξη του ατομικού ή ιδιωτικού χρηματοοικονομικού συμφέροντος, αλλά δραστηριοποιούνται προς το «κοινό καλό» και στη μεταρρύθμιση του συστήματος. Συμβάλλουν δηλαδή στη διαμόρφωση μιας

² Νόμος 4019 / ΦΕΚ Α 216 / 30.09.2011.

³ Εκτενέστερη αναφορά για το ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού γίνεται στο τρίτο κεφάλαιο της μελέτης, σελ. 32.

νέας οικονομίας και κοινωνίας, οι οποίες θα διέπονται από τις αξίες της αλληλεγγύης, της αμοιβαιότητας και της άμεσης δημοκρατίας (Νικολόπουλος και Καπογιάννης,2012, Σωτηρόπουλος,2007, Μουζέλης,2002). Υπάρχει έντονη αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο εννοιών. Η κοινωνική οικονομία είναι μία οικονομική δραστηριότητα που ξεκινάει από τη βάση της κοινωνίας και αποτελεί ουσιαστικά την θεσμική ραχοκοκαλιά της κοινωνίας των πολιτών, καθώς αποσκοπεί να συμβάλλει στην ενεργοποίηση της προς το κοινό όφελος και να καλύψει τις κοινωνικές ανάγκες. Από την άλλη πλευρά, η Κ.τ.Π ως μορφή εκούσιας συλλογικής οικονομικής και κοινωνικής πρωτοβουλίας συνδέεται με την κοινωνική οικονομία αφού εντοπίζει και αναδεικνύει τα κοινωνικά προβλήματα επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό τις πρωτοβουλίες των φορέων της. Με βάση τις συλλογικότητες που εκφράζουν οι οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών μπορούν να ληφθούν σημαντικές πρωτοβουλίες τοπικού αλλά και εθνικού χαρακτήρα για την ανθρωπιστική βοήθεια, το περιβάλλον, τον πολιτισμό. Η ενεργοποίηση του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.⁴

1.3 Τα χαρακτηριστικά της Κοινωνικής Οικονομίας

Η κοινωνική οικονομία αποτελεί ένα σύνθετο και πολύπλοκο πεδίο μελέτης. Στη βιβλιογραφία συναντάμε δύο προσεγγίσεις του όρου της κοινωνικής οικονομίας:

- α) Η θεσμική - νομική προσέγγιση βασίζεται στην αναγνώριση των κυρίαρχων θεσμικών τύπων οργανισμών και διαρθρώνεται γύρω από τρεις μεγάλες οικογένειες οργανώσεων: τους συνεταιρισμούς, τις αλληλασφαλιστικές εταιρείες και τις ενώσεις.
- β) Η κανονιστική προσέγγιση δίνει έμφαση στις κοινές αρχές που διέπουν τους φορείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Αυτές οι κοινές αρχές και αξίες αποτελούν τα θεμέλια του τρίτου τομέα, αφού σχετίζονται με τον παραγωγικό τους σκοπό και την εσωτερική τους δομή

⁴ <http://paratiritiriokp.gr/index.php/2012-01-27-19-14-57/1521-2013-08-05-08-40-26>

Κοινό στοιχείο των δύο προσεγγίσεων αποτελεί η παραδοχή ότι η κοινωνική οικονομία είναι μια ενεργητική παρέμβαση που εξελίσσεται στο πλαίσιο των αγορών και της κοινωνίας και σχετίζεται με την αρχή της δημοκρατικής οργάνωσης. Πιο συγκεκριμένα αποτελείται από οικονομικές δραστηριότητες επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών των οποίων η ηθική, ο τρόπος λειτουργίας και οι στόχοι έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

i) Λυδία λίθος και κινητήρια δύναμη της κοινωνικής οικονομίας είναι η αμοιβαία βοήθεια που στοχεύει στην ενίσχυση του κοινωνικού δεσμού και στη βελτίωση της κοινωνικής ζωής.

ii) Η συμμετοχή των μελών στη διοίκηση της κοινωνικής επιχείρησης είναι ελεύθερη και ισότιμη (ένα μέλος, μία ψήφος).

iii) Η λειτουργία των δομών και των μηχανισμών του τομέα είναι δημοκρατική, με ανεξάρτητη διοίκηση. Επομένως, οι οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας υπερτερούν σημαντικά των δημοσίων φορέων και υπηρεσιών σε θέματα ευελιξίας και διαχειριστικής λειτουργίας.

iv) Πρόκειται για μια οικονομία που δεν αποβλέπει, κατά προτεραιότητα, στην επιδίωξη κέρδους. Τα κέρδη από την οικονομική δραστηριότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση το βασικό κίνητρο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά αξιοποιούνται για τη βελτίωση των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών (Defourny & Develtere, 1999:11-16, Borzaga & Defourny, 2001: 4-6, Monzón & Chaves, 2012:18, European Commission-Social Europe guide, 2013:21-22)

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι η κοινωνική οικονομία είναι μια έννοια δυναμική που εμπεριέχει ποικιλόμορφα χαρακτηριστικά. Παρόλα αυτά, μέσα στην ετερογένεια διακρίνεται και ένας κοινός παρονομαστής που αφορά την ισοδίκαιη κατανομή των πόρων προκειμένου να διασφαλιστούν βιώσιμες κοινωνικές συνθήκες. Οι νομικές αυτές μορφές των φορέων του τρίτου πόλου χαρακτηρίζονται από δημοκρατική διακυβέρνηση και έχουν ως κύριο στόχο την ικανοποίηση του κοινωνικού σκοπού που καθορίζεται από τα μέλη ή τους εταίρους. Επομένως όλα τα παραπάνω στοιχεία τις διαφοροποιούν ριζικά από τις κεφαλαιουχικές εταιρίες όπου η εξουσία κατέχεται από τους μετόχους και η παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών είναι απλώς ένα μέσο για την αύξηση των κερδών από το κεφάλαιο που έχει επενδυθεί (Νικολόπουλος και Καπογιάννης, 2012 : 25).

1.4 Τα πεδία δράσης και οι επιδιώξεις των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας

Το πεδίο δράσης των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας είναι ευρύ. Οι δημογραφικές και οικονομικές μεταβολές των τελευταίων δεκαετιών έχουν επιφέρει παγκοσμίως σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές ανάγκες του πληθυσμού. Ειδικότερα τις τελευταίες δεκαετίες καθώς το προσδόκιμο ζωής έχει αυξηθεί, ενισχύεται η ανάγκη εξεύρεσης νέων τρόπων μέριμνας για τους ηλικιωμένους. Η παιδική μέριμνα επίσης ανέκυψε ως μείζον νέο πεδίο παρέμβασης, καθώς το ποσοστό ένταξης των γυναικών στην αγορά εργασίας αυξάνεται διαρκώς. Μία ακόμη σημαντική αλλαγή συνδέεται με την προσέλκυση στην Ευρώπη όλο και περισσότερων ανθρώπων από άλλες χώρες του πλανήτη. Η οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών απαιτεί μεγαλύτερη προσοχή και νέες πολιτικές ενσωμάτωσης.

Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας έχουν ως επίκεντρο της δράσης τους τις ανθρώπινες αξίες και επιδιώκουν την κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη, δηλαδή τη δίκαιη κατανομή της παραγόμενης ευμάρειας. Η κοινωνική οικονομία ικανοποιεί αναπτυξιακές ανάγκες κοινωνικού χαρακτήρα και αναπτύσσεται σε όλους σχεδόν τους οικονομικούς τομείς, την υγεία, την πρόνοια, την εργασία, την εκπαίδευση, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τον πολιτισμό, το περιβάλλον. Οι θεσμοί της χαρακτηρίζονται από διφυή χαρακτήρα. Προσφέρουν υλικά αγαθά ικανοποιώντας κοινωνικές ανάγκες, αλλά και άυλα αγαθά αφού η κοινωνική οικονομία θέτει ως βασική προτεραιότητα τον άνθρωπο και την κοινωνία προωθώντας την κοινωνική ενσωμάτωση, την τοπική ανάπτυξη, την πρόληψη των κοινωνικών ανισοτήτων, την ενίσχυση του κοινωνικού ιστού, την ενδυνάμωση του κοινωνικού κεφαλαίου και την ανάπτυξη δημοκρατικών και συμμετοχικών δομών (Amin, Cameron & Hudson 2002:1, Monzón & Chaves, 2012:12-13, Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, 2005α: 10).

Συνοψίζοντας το παρόν κεφάλαιο, η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει ποικίλες μορφές κοινωνικών φορέων που παρέχουν ένα ευρύ φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών. Πρόκειται για μια συλλογική οικονομική δραστηριότητα με εκούσια και δημοκρατική συμμετοχή των ατόμων που έχουν διπλή ιδιότητα: δικαίωμα να επωφελούνται της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και καθήκον να συμμετέχουν στον «πολιτικό» σχεδιασμό αυτής καθώς επιλέγουν και αναδιαμορφώνουν τους στόχους που έχουν τεθεί (Draperi, 2011: 13). Ο αξιακός προσανατολισμός της κοινωνικής οικονομίας –μέσα από την κοινωνικοποίηση, την αλληλοβοήθεια, τον εξανθρωπισμό και τη

δημοκρατικοποίηση της οικονομίας— επιδιώκει να επιφέρει την διαμόρφωση μιας πλουραλιστικής κοινωνίας με αυξημένη κοινωνική συνοχή δίνοντας προτεραιότητα στον άνθρωπο. Η κοινωνική οικονομία συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη, καθώς ως οικονομία των αναγκών συνδέεται με τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας του πλούτου προς την κατεύθυνση της ποιότητας ζωής και της ευημερίας. Μια νέα πολιτική συλλογικότητας συμβιωτικού χαρακτήρα και ηθική της οικονομίας γεννιέται αφού πρόκειται για μια «οικονομία ευαισθητοποιημένων πολιτών». Είναι δηλαδή μια οικονομία των αναγκών δημοκρατικά σχεδιασμένη και εφαρμοσμένη στη βάση της κοινωνίας (Λινάρδος-Ρυλμόν, 2011: 113). Μία οικονομία από τους πολίτες για τους πολίτες και τις ανάγκες τους (Νικολόπουλος και Καπογιάννης, 2012: 40).

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη και την Ελλάδα

2.1 Η ιστορική εξέλιξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει συνοπτικά τους λόγους ανάπτυξης και την ιστορική πορεία των οργανώσεων του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στον Ευρωπαϊκό χώρο και στην Ελλάδα ειδικότερα. Η ιστορική αναδρομή κρίνεται αναγκαία προκειμένου να κατανοήσουμε πως οι διαφορετικές παραδόσεις κάθε χώρας επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη του τομέα.

Από την αρχαιότητα συναντάμε άτυπες μορφές συνεργασίας μεταξύ προσώπων, οι οποίες σταδιακά εξελίχθηκαν σε νομικά οργανωμένες οντότητες με συγκεκριμένους κανόνες που επιδίωκαν την εξυπηρέτηση των οικονομικών τους συμφερόντων και των κοινωνικών τους αναγκών. Τα πρώτα ψήγματα εμφάνισης της κοινωνικής οικονομίας ανιχνεύονται ήδη από το Μεσαίωνα με την δημιουργία συντεχνιών κυρίως στα αστικά κέντρα. Οι πρωτοβουλίες αυτές προέρχονται από την Εκκλησία και από ιδιώτες. Αυτοί οι πρόδρομοι του συνεργατισμού, με την πειραματική σύσταση οικονομικό-κοινωνικών

ενώσεων, οραματίστηκαν νέα συστήματα κοινωνικής οργάνωσης για μια πιο ιδανική κοινωνία που αποσκοπούσαν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων και στην προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Διακρίνονται 3 βασικές περίοδοι όσον αφορά την ανάπτυξη και την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη:

α) Η πρώτη περίοδος αφορά τη γέννηση του τομέα από τα τέλη του 18ου αιώνα, όπου οι συνθήκες μεταβλήθηκαν ριζικά. Η κατάργηση της φεουδαρχίας, των συντεχνιών, η αστικοποίηση, η βιομηχανική επανάσταση και η ανάπτυξη του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος, οδήγησαν στη διάρρηξη των παραδοσιακών δεσμών με την οικογένεια και την κοινότητα και επέφεραν τεράστιες μεταβολές στην οργάνωση της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Ακολούθησε η εξαθλίωση συγκεκριμένων παραγωγικών τάξεων, αφού μεγάλες μάζες εργατών είχαν εκτοπισθεί από την παραγωγική διαδικασία. Τότε ήταν που διαμορφώθηκαν σε πολλές χώρες της κεντροδυτικής Ευρώπης νέες κοινωνικές θεωρίες,⁵ οι οποίες πρότειναν τον συνεργατισμό ως λύση για την αντιμετώπιση της ανεργίας και των κοινωνικών ανισοτήτων που διογκώνονταν διαρκώς. Η μεγάλη ανάπτυξη του τομέα λαμβάνει χώρα τον 19ο αιώνα. Πηγάζει από την κινητοποίηση των κοινωνικών δυνάμεων όπως της εκκλησίας, της εργατικής τάξης και γενικότερα των λαϊκών στρωμάτων να αγωνιστούν εναντίον της κοινωνικής ανασφάλειας –που δημιούργησε ο καταμερισμός της εργασίας λόγω της βιομηχανοποίησης– επιχειρώντας να παράγουν οι ίδιοι (χωρίς τους εργοδότες) τα αναγκαία για την επιβίωσή τους. Οι εταιρείες αλληλοβοήθειας, οι συνεταιρισμοί και οι φιλανθρωπικές οργανώσεις είναι οι πρώτες μορφές των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας που δραστηριοποιούνται σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες όπως στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία, την Ιταλία. Αυτές οι οργανώσεις παρουσιάζουν έντονα αξιακά χαρακτηριστικά και αναπτύσσουν δραστηριότητες που αφορούν την κοινωνική εργασία, τον τομέα της υγείας, την εκπαίδευση, τα άσυλα των απόρων (Monzón&Chaves,2012:10-13, Borzaga&Santuari, 2003 : 34, Walsh, Stephen&Moore 2000:30).

β) Η δεύτερη περίοδος καλύπτει την μεταπολεμική περίοδο έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Επηρεάζεται αποφασιστικά από την ανάπτυξη και ισχυροποίηση του παρεμβατικού ρόλου του κοινωνικού κράτους, καθώς πολλές από τις λειτουργίες

⁵ Ένα παράδειγμα «κοινωνικής θεωρίας» που διαμορφώθηκε εκείνη την περίοδο ήταν ο ουτοπικός σοσιαλισμός, ο οποίος αναζητούσε μια δίκαιη οργάνωση της κοινωνίας χωρίς διακρίσεις.

του τομέα της κοινωνικής οικονομίας αναλήφθηκαν από το ίδιο το κράτος (Γεώργιας, 2013: 13). Έτσι η κοινωνική οικονομία έπαψε να αποτελεί ουσιώδη δύναμη στη διαδικασία εναρμόνισης της οικονομικής ανάπτυξης με την κοινωνική πρόνοια, καθώς το κράτος είχε πλέον αναλάβει τον κεντρικό ρόλο.

γ) Η τρίτη περίοδος ξεκινά από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 όπου και παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές. Η συρρίκνωση του ρόλου του κοινωνικού κράτους, η σταδιακή κατάρρευση του Φορντικού μοντέλου ως το κυρίαρχο μεταπολεμικό οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης και η εμφανής αδυναμία της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την οικονομική κρίση, αποτέλεσαν τους βασικούς παράγοντες που ενέτειναν το ενδιαφέρον για την κοινωνική οικονομία. Η ικανότητα της αγοράς εργασίας και της κοινωνικής πολιτικής να δρουν ως αποτελεσματικοί μηχανισμοί ανακατανομής εισοδήματος και κοινωνικής ενσωμάτωσης ελαττώθηκε. Η αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας και της φτώχειας οδήγησαν στην αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, στην υπονόμηση των κοινωνικών δικαιωμάτων και σε έναν ιδιότυπο ατομικισμό που παραγκώνισαν την αρχή της αλληλεγγύης. Η αποδόμηση του κοινωνικού κράτους είχε ως συνέπεια την αδυναμία των παραδοσιακών μορφών λειτουργίας του να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και στις νέες ανάγκες και να προωθήσουν την οικονομική και την κοινωνική πρόοδο. Σε αρκετές χώρες το παραδοσιακό κοινωνικό κράτος αποδείχθηκε αναποτελεσματικό ως προς την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και παροχής υπηρεσιών κοινωνικής προστασίας (Amin, Cameron & Hudson 2002:2, Φεφές, 2007: 30-31).

Η παρατεταμένη κρίση του ευρωπαϊκού κράτους πρόνοιας αναζωπύρωσε όμως το ενδιαφέρον από την επιστημονική κοινότητα για τον κρίσιμο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η κοινωνική οικονομία ως καινοτόμος δύναμη, ιδιαίτερα στην προσφορά υπηρεσιών προς το κοινωνικό σύνολο, σε τομείς όπου οι δύο παραδοσιακοί τομείς οικονομίας (ο ιδιωτικός και ο δημόσιος) αδυνατούν πλέον να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κρίση. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την ανάπτυξη του φαινομένου σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

2.1.1 Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στο Ηνωμένο Βασίλειο

Η ανάπτυξη των φορέων της κοινωνικής οικονομίας στις ευρωπαϊκές χώρες αποτελεί συνάρτηση της ιστορικής τους πορείας, καθώς ο διαφορετικός θεσμικός τους ρόλος και οι παραδόσεις κάθε χώρας επιδρούν σημαντικά στην πορεία εξέλιξης του τομέα.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, τον 17ο και 18ο αιώνα, τον κύριο ρόλο στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών έπαιζε η εκκλησία. Τα πρώτα συνεταιριστικά πειράματα πραγματοποιήθηκαν στη Βρετανία στις αρχές του 19ου αιώνα, ενώ από τα τέλη του ίδιου αιώνα κυριαρχεί η ιδιωτική πρωτοβουλία μέσω ιδιωτικών αγαθοεργιών. Μια από τις πιο συνηθισμένες μορφές οργάνωσης της εργατικής τάξης ήταν η εταιρεία αμοιβαίας βοήθειας ή «φιλική εταιρεία», η οποία διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο σε τομείς όπως οι κοινωνικές υπηρεσίες, η υγεία και η εκπαίδευση (Anheier, 2005: 29-30).

Αφετηρία του σύγχρονου συνεργατισμού θεωρείται, σε παγκόσμιο επίπεδο, ο συνεταιρισμός με την επωνυμία «Δίκαιη Εταιρεία των Πρωτοπόρων του Rochdale». Ιδρύθηκε το 1844 από 28 εργάτες που δημιούργησαν ένα μικρό κατάστημα καταναλωτικών ειδών για να προμηθεύονται βασικά προϊόντα σε χαμηλές τιμές, ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν καλύτερα τα πενιχρά εισοδήματά τους. Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο, η επιχείρηση υπηρετούσε τα μέλη της τα οποία ήταν συγχρόνως ιδιοκτήτες, επιχειρηματίες και πελάτες. Μέρος των κερδών επέστρεφε στα μέλη σε αναλογία με τις αγορές τους. Όλα τα μέλη είχαν τα ίδια δικαιώματα ψήφου ανεξάρτητα από τον αριθμό των μερίδων που κατείχε το καθένα. Η προσπάθεια αυτή αποτέλεσε επιτυχημένο παράδειγμα προς μίμηση. Οι κανόνες του συγκεκριμένου καταναλωτικού συνεταιρισμού έθεσαν τις βάσεις για το σύγχρονο συνεταιριστικό κίνημα και συνεισέφεραν σημαντικά στην ανάπτυξη της σύγχρονης έννοιας της κοινωνικής οικονομίας. Οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες οικοδομήθηκαν αυτοί οι πρώτοι συνεταιρισμοί ήταν η δημοκρατία, η ελεύθερη συμμετοχή και η αλληλεγγύη (Monzón & Chaves, 2012:11, European Commission - Social Europe guide, 2013: 23).

2.1.2 Η διαμόρφωση της Κοινωνικής Οικονομίας στη Γαλλία και την Ιταλία

Η επήρεια της Γαλλικής Επανάστασης διαμόρφωσε μια παράδοση όπου ο κεντρικός εκφραστής του γενικού συμφέροντος ήταν το κράτος. Μέχρι την επανάσταση του 1848, η κύρια μορφή που αναπτύχθηκε ήταν οι εταιρείες αλληλοβοήθειας αφού όλες σχεδόν οι οργανώσεις των επαγγελματιών συνιστούσαν αλληλέγγυες ενώσεις των μελών τους (Γεώργιας, 2013:26). Στα τέλη της δεκαετίας του 1850 ιδρύονται οι πρώτοι συνεταιρισμοί από βιοτέχνες και εργάτες προκειμένου να εξασφαλίσουν την οικονομική τους ανεξαρτησία απέναντι στις μεγάλες επιχειρήσεις. Στα τέλη του 19ου αιώνα αρχίζουν να διαμορφώνονται τα βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης έννοιας της κοινωνικής οικονομίας. Το γαλλικό κράτος (ανάμεσα στο 1894 και το 1920) αναγνώρισε με ειδικό νόμο κάθε κατηγορία συνεταιρισμών ενώ το 1947 θεσπίζεται ένα γενικό νομικό καθεστώς που διέπει την λειτουργία τους. Το 1980 η Εθνική Επιτροπή Διασύνδεσης για τις Αλληλοβοηθητικές Συνεταιριστικές και Σωματειακές Δραστηριότητες δημοσιεύει τη Χάρτα της Κοινωνικής Οικονομίας. Εκεί η Κοινωνική Οικονομία (Economie Sociale) ορίζεται ως οι συλλογικοί φορείς που δεν ανήκουν στο δημόσιο τομέα. Ο σκοπός τους είναι η εξυπηρέτηση του ανθρώπου και η αρμονική ανάπτυξη της κοινωνίας σε μια προοπτική ατομικής και συλλογικής προόδου. Λειτουργούν δημοκρατικά, απαρτίζονται από μέλη αλληλέγγυα με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις, αναπτύσσουν οικονομικές δραστηριότητες και συμμετέχουν στην οικονομία της αγοράς εφαρμόζοντας ένα ιδιαίτερο καθεστώς ιδιοκτησίας και διανομής των κερδών, καθώς χρησιμοποιούν τα πλεονάσματα των ισολογισμών για να επεκτείνουν την οργάνωση και να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους προς τα μέλη τους και την κοινωνία (Vienney, 2008: 12-13,28).

Στην Ιταλία, η διαμόρφωση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας ξεκινά τον 19ο αιώνα. Τα αγαθοεργά ιδρύματα αποκτούν θεσμική διάσταση με νόμο του 1862 και αποτελούν τις πιο διαδεδομένες οργανώσεις που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες ενισχύοντας τις ευάλωτες ομάδες. Την ίδια περίοδο οι εταιρείες αλληλοβοήθειας αναπτύσσουν δράσεις με σκοπό την προστασία των μελών τους απέναντι στους κινδύνους της ασθένειας, της αναπηρίας και της ανεργίας. Μεγάλος επίσης ήταν και ο αριθμός των πιστωτικών και των καταναλωτικών συνεταιρισμών οι οποίοι διέθεταν αγαθά σε προσιτές τιμές για τους φτωχούς (Borzaga, 2004: 48-50).

2.2 Η ιστορική εξέλιξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα

Οι συνεταιρισμοί αποτελούν ιστορικά τον κύριο κορμό της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα καθώς αποτελούν την πρακτική εφαρμογή του συνεργατισμού. Η πρώτη συνεργατική εταιρεία ιδρύθηκε το 1778 και ήταν η «Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα των Αμπελακίων». Το χωριό Αμπελάκια βρίσκεται στο Νομό Λάρισας και γνώρισε μεγάλη ακμή από τα τέλη του 18ου έως τις αρχές του 19ου αιώνα. Η κύρια δραστηριότητα του συνεταιρισμού ήταν η αγορά, η επεξεργασία και η μεταποίηση του βαμβακιού σε νήματα, τα οποία στη συνέχεια βάφονταν με ανεξίτηλο κόκκινο χρώμα περίφημο για τη στιλπνότητα και την αντοχή του. Ο συνεταιρισμός διέθετε υποκαταστήματα πώλησης των προϊόντων του σε χώρες του εξωτερικού όπως στη Βιέννη, στο Λονδίνο, στο Άμστερνταμ, στη Τεργέστη. Ένα μέρος από το πλεόνασμα των κερδών μοιράζονταν στα μέλη ανάλογα με τα κεφάλαια με τα οποία το κάθε ένα συμμετείχε στο συνεταιρισμό. Ο τρόπος διάθεσης των καθαρών κερδών ικανοποιούσε την αρχή της δίκαιης κατανομής αφού το κάθε μέλος απολάμβανε τους καρπούς της προσωπικής του εργασίας. Επίσης σημαντικά ποσά από τα ετήσια κέρδη του συνεταιρισμού διατίθεντο για έργα κοινής ωφέλειας, για φιλανθρωπικούς και πολιτιστικούς σκοπούς. Σκοπός του συνεταιρισμού ήταν η οικονομική ενίσχυση, η πνευματική και ηθική καλλιέργεια των μελών του.⁶

Η νεώτερη συνεταιριστική κίνηση διαμορφώνεται, στις αρχές του 1900, με την ίδρυση του πρώτου γεωργικού πιστωτικού συνεταιρισμού στη Θεσσαλία με την επωνυμία «Μετοχικό Ταμείο Αλληλοβοήθειας». Η επιτυχημένη λειτουργία του συνέβαλε στη διαμόρφωση και άλλων μορφών συνεταιρισμών. Είναι η εποχή που ξεκινά και το ενδιαφέρον του πολιτικού και επιστημονικού κόσμου για τον συνεργατισμό και τον συνεταιρισμό ως βασικοί παράγοντες βελτίωσης της οικονομικής και κοινωνικής θέσης των αγροτών. Στην Ελλάδα ο πρώτος νόμος για τη συνεταιριστική και αλληλέγγυα οικονομία ήταν ο Νόμος 602/1915 για τις «Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις» επί κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου. Στην εισηγητική του έκθεση συνέδεε την λειτουργία των συνεταιρισμών με την χαμηλή τιμή των προϊόντων και προέτρεπε για συνεργατική οργάνωση, ηθική συγκρότηση και μόρφωση των συνεταιριών χωρίς να

⁶http://www.coopbank.com.cy/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=117

κάνει διάκριση μεταξύ αγροτικών και αστικών συνεταιρισμών.⁷ Την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι συνεταιρισμοί αποτέλεσαν δυναμικό στοιχείο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας προσφέροντας τα αποθεματικά τους κεφάλαια για τη στήριξη του εθνικού αγώνα (Κλήμη και Παπαγεωργίου,2010: 95-98). Το 1973 με την ψήφιση του Νόμου 227, εισάγεται νομοσχέδιο μόνο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς που επιφέρει την κατάργηση του Ν. 602/1915 και οδηγεί στην πολυδιάσπαση της Συνεταιριστικής Νομοθεσίας.

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του νόμου 4019/2011, στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990 δεν υπήρχε καμία αναγνώριση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και συνεπώς των μορφών αυτών που συνδυάζουν το «επιχειρείν» με την κοινή ωφέλεια και το κοινωνικό συμφέρον. Μέχρι τότε η δραστηριοποίηση στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μεταφραζόταν αναγκαστικά στη σύσταση ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού ή ενός σωματείου με αδυναμία συνδυασμού της κοινωνικής ωφέλειας με την -υπό προϋποθέσεις- επιδίωξη του κέρδους. Η πρώτη θεσμική προσπάθεια κατοχύρωσης των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα λαμβάνει χώρα με την ψήφιση του Νόμου 2716/1999 «Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και άλλες διατάξεις». Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) αναγνωρίζονται ως θεραπευτικές μονάδες που αποβλέπουν στην κοινωνική, οικονομική και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα συμβάλλοντας στη θεραπεία τους και στην κατά το δυνατόν οικονομική τους αυτάρκεια καθώς τα άτομα αυτά υφίστανται διακρίσεις και κοινωνικό αποκλεισμό.⁸

Ο Νόμος-κλειδί που θεσμοθετεί το χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα είναι ο ν. 4019/2011 για την «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα». Η ολομέλεια της Βουλής ψήφισε κατά πλειοψηφία σε μόνη συζήτηση επί της αρχής, των άρθρων και στο σύνολο, το νομοσχέδιο που προβλέπει την εισαγωγή στην Ελλάδα των θεσμών της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Το τότε κυβερνών κόμμα (ΠΑΣΟΚ) υποστήριζε ότι με το εν λόγω νομοσχέδιο δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας κοινωνικών συνεταιρισμών που δεν έχουν ως πρωταρχικό στόχο το κέρδος

⁷ Νόμος 602/ ΦΕΚ Α 53 /1915

⁸ Νόμος 2716/ ΦΕΚ Α 96 /17-5-1999, Άρθρο 12

αλλά αποσκοπούν στην στήριξη οικονομικά ευπαθών ομάδων. Η αντιπολίτευση και πιο συγκεκριμένα το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας χαρακτήρισε το νομοσχέδιο ως «πρόταση με καλή πρόθεση αλλά χωρίς να υπάρχει τεχνογνωσία», καθώς δεν έχει διασφαλιστεί ένα σταθερό και αποτελεσματικό χρηματοδοτικό πλαίσιο για τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας και δεν προσδιορίζεται με ακρίβεια το πεδίο δραστηριοποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων. Τα κόμματα της Αριστεράς το αποδοκίμασαν χαρακτηρίζοντας το νομοσχέδιο ως «δούρειο ίππο» που προσφέρει ένα ελάχιστο δίκτυο προστασίας και το οποίο συμβάλλει στην εμπορευματοποίηση των κοινωνικών παροχών απαλλάσσοντας έτσι το κράτος από τις ευθύνες του.⁹ Στη συνέχεια της μελέτης θα αναφερθούμε εκτενέστερα στο νόμο 4019/2011.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο παραδοσιακά χαρακτηρίζεται από τον καταλυτικό ρόλο ποικίλων συνεργατικών ενώσεων οι οποίοι είναι ενεργοί στην Ευρώπη εδώ και δύο αιώνες. Με την πάροδο του χρόνου το πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας εμπλουτίζεται διαρκώς με νέες οργανωτικές μορφές ως απάντηση στις νέες κοινωνικές ανάγκες και στις προκλήσεις που διαρκώς αναδύονται. Ο κύριος σκοπός αυτών των οργανώσεων δεν είναι να παράγουν οικονομικά οφέλη για τους ιδιοκτήτες ή τους μετόχους τους. Αντίθετα, διέπονται από ανθρωποκεντρικούς στόχους καθώς θέτουν ως βασικές προτεραιότητες την προάσπιση του κοινωνικού συμφέροντος και της κοινωνικής συνοχής.

⁹ Στα πλαίσια της μελέτης επιχειρήθηκε η λήψη συνεντεύξεων από στελέχη κομμάτων σχετικά με το περιεχόμενο και τις κριτικές που ασκήθηκαν στον Ν. 4019/2011, η οποία δυστυχώς δεν κατέστη δυνατή. Για αυτό το λόγο επικαλούμαι τα Πρακτικά της Βουλής από τις συνεδριάσεις στις 14.09.2011: 16987 και στις 20.09.2011: 17234.

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20110920.pdf>
<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20110914.pdf>

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Ο ρόλος της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη

3.1 Η θεσμική αναγνώριση της Κοινωνικής Οικονομίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Η αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και απαιτεί αδιάκοπη και αγωγική συνεργασία μεταξύ των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των εθνικών κυβερνήσεων. Η ευρωπαϊκή κοινωνία μεταλλάσσεται επηρεασμένη από παράγοντες όπως η τεχνολογική πρόοδος, η παγκοσμιοποίηση των συναλλαγών και η γήρανση του πληθυσμού. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα σε αυτό το ρευστό περιβάλλον αναγνωρίζει την Κοινωνική Οικονομία ως πυλώνα και ακρογωνιαίο λίθο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου και επισημαίνει το ρόλο των φορέων της κοινωνικής οικονομίας ως μέσο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των κρατών-μελών. Στη συνέχεια θα αναφέρουμε τις αποφάσεις ορόσημο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αναγνώριση και τη διαμόρφωση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας.

Η θεσμική αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας άρχισε τη δεκαετία του '80 και κορυφώθηκε το 1989, όπου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδότησε την πρώτη Ευρωπαϊκή Διάσκεψη για την κοινωνική οικονομία στο Παρίσι και δημοσίευσε την Ανακοίνωση με τίτλο: «Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας και η υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Αγοράς χωρίς σύνορα». Την ίδια περίοδο επίσης συστήνεται και λειτουργεί στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η Διακομματική Ομάδα για την Κοινωνική Οικονομία (Social Economy Intergroup), η οποία ασχολείται ενεργά με τους κοινωνικούς φορείς παρέχοντας πληροφορίες για τη δράση και το ρόλο τους.¹⁰

Στη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου το 1997 τίθεται στο επίκεντρο των συζητήσεων η καθοριστική συμβολή των κοινωνικών επιχειρήσεων στην ανάπτυξη της τοπικής επιχειρηματικότητας και στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού (Monzón&Chaves,2012:11-12). Στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (C69/12.03.1999, σημείο12), αναγνωρίζεται εκ νέου η σημαντική συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στη διεύρυνση της ανταγωνιστικής ανάπτυξης, στη δημιουργία

¹⁰ <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique60>

νέων θέσεων εργασίας και υποδεικνύεται στα κράτη μέλη να «προωθήσουν μέτρα για την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων δημιουργίας τοπικών ευκαιριών απασχόλησης μέσω των φορέων της κοινωνικής οικονομίας» (Φεφές, 2007: 65-66).

Ένα ακόμα σημαντικό βήμα για την ενίσχυση του τομέα πραγματοποιείται το 2003 όπου το Συμβούλιο υιοθετεί τον Κανονισμό για την Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρεία (SCE). Η Κοινότητα, με την ίδρυση της SCE, στοχεύει να προσφέρει στους συνεταιρισμούς τα κατάλληλα νομικά μέσα προκειμένου να διευκολυνθούν οι διασυνοριακές δραστηριότητες τους και παράλληλα να βοηθήσει χώρες όπως η Ελλάδα που δεν έχουν αναπτυγμένο συνεταιριστικό κίνημα. Ο Κανονισμός τονίζει ότι οι δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας θα πρέπει να έχουν ως σκοπό το αμοιβαίο όφελος των μελών και να διασφαλίζουν τη δυνατότητα στους συνεταιρισμούς να δραστηριοποιούνται σε κοινοτική κλίμακα.¹¹

Τέλος, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας αποτελεί το βασικό «όχημα» για την επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020», η οποία αρθρώνεται σε πέντε βασικούς άξονες: α) την ενίσχυση της απασχόλησης, β) τη βελτίωση της εκπαίδευσης, γ) την ανάπτυξη της έρευνας και της καινοτομίας, δ) την εξασφάλιση της κοινωνικής ένταξης και τη μείωση της φτώχειας, ε) την ανάπτυξη πολιτικών για το κλίμα και την ενέργεια. Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» μέσα από ένα σύνολο οριζόντιων και κάθετων πολιτικών στοχεύει στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και των διαρθρωτικών αδυναμιών του ευρωπαϊκού μοντέλου ανάπτυξης δίνοντας έμφαση στις έξυπνες μεταρρυθμίσεις, την έρευνα, την καινοτομία, τη βιωσιμότητα και την ενσωμάτωση για όλους (Νασιούλας, 2013α: 117, <http://ec.europa.eu/europe2020>).

3.1.1 Η Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

Το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στα πλαίσια της διαμόρφωσης μιας εξειδικευμένης πολιτικής για την Κοινωνική Οικονομία, εξέδωσε Ανακοίνωση με τίτλο: «Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Οικοδόμηση ενός

¹¹ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. [1435/2003](#), Επίσημη Εφημερίδα L 207 της 18.8.2003, http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_dialogue/126018_el.htm

οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας». Η πρωτοβουλία αυτή – γνωστή και ως Social Business Initiative – θέτει ως κυρίαρχο στόχο την υιοθέτηση και εφαρμογή δράσεων για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων και την διαμόρφωση μιας ανταγωνιστικής κοινωνικής οικονομίας, προκειμένου να μπορέσουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της ενιαίας αγοράς και παράλληλα να αναδειχτούν τα ηθικά και κοινωνικά στοιχεία της επιχειρηματικότητας.

Ενδεικτικά η Επιτροπή προτείνει: α) τη δημιουργία κανονιστικού πλαισίου για τα ταμεία κοινωνικών επενδύσεων που θα χρηματοδοτούν ειδικά τις κοινωνικές επιχειρήσεις, β) τη δημιουργία χρηματοδοτικού εργαλείου 90 εκατομμυρίων ευρώ για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων στο αρχικό επίπεδο της ίδρυσης, γ) τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου χάρτη κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη όπου θα παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά τους και θα διευκολύνει την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών για την καλύτερη λειτουργία τους, δ) την προαγωγή της εκπαίδευσης σχετικά με την κοινωνική οικονομία, την κοινωνική καινοτομία και την επιχειρηματικότητα, η οποία θα βελτιώσει σημαντικά την πρόσβαση των κοινωνικών επιχειρήσεων σε προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ ταυτόχρονα θα συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας οικονομίας που θα βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία.¹²

Η Πρωτοβουλία για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις συνδυάζει για πρώτη φορά υπό κοινή εποπτεία μια πλειάδα ευρωπαϊκών πολιτικών που αναπτύσσουν ισορροπημένα τη θεσμική και χρηματοδοτική πλευρά των πολιτικών και παράλληλα προάγουν την κοινωνική συνοχή στις πολιτικές επιχειρηματικότητας και απασχόλησης. Η ανάπτυξη πολιτικών για την κοινωνική επιχειρηματικότητα θα επιτρέψει την οικοδόμηση νέων θεσμικών μορφών στην οικονομία και θα δώσει προτεραιότητα στην διασφάλιση της βιωσιμότητας της κοινότητας και των ανθρώπων (Νασιούλας,2013α: 123). Για την υλοποίηση των παραπάνω δράσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε την Ομάδα Εμπειρογνομόνων για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (GECES: Group of Experts on Social Entrepreneurship). Πρόκειται για μια συμβουλευτική ομάδα η οποία

¹² European Commission, COM (2011) 682 final, 25.10.2011
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0305+0+DOC+XML+V0//EN>

συνεισφέρει με την τεχνογνωσία της στην περαιτέρω ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.¹³

Ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός 346/2013 που αφορά τα Ταμεία Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (European Social Entrepreneurship Funds), αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό εργαλείο που επιδιώκει την οικονομική ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ένωση θέτοντας ενιαίους κανόνες που είναι δεσμευτικοί για όλα τα κράτη-μέλη. Εντάσσεται στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα που θεσπίστηκε από την Επιτροπή στην ανακοίνωση της 25ης Οκτωβρίου 2011. Πιο συγκεκριμένα, τα Ευρωπαϊκά Ταμεία Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας αποτελούν νέους κεντρικούς θεσμούς που αποσκοπούν στην παροχή ρευστότητας στις μικρομεσαίες κοινωνικές επιχειρήσεις. Πρόκειται για κοινωνικές τράπεζες ιδιωτικού χαρακτήρα, όπου το 70% των διαθέσιμων προς επένδυση κεφαλαίων διοχετεύονται σε κοινωνικές επιχειρήσεις και το υπόλοιπο 30% μπορούν να το διαθέτουν σε συμβατικές τραπεζικές τοποθετήσεις και επενδύσεις (European Parliament and European Council, Regulation, No 346/2013, 17.04.2013).

Τέλος το Πρόγραμμα για την Κοινωνική Αλλαγή και την Καινοτομία (PSCI: Programme for Social Change and Innovation), είναι ένα εργαλείο υπό τον άμεσο έλεγχο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που έχει ως στόχο να υποστηρίξει την απασχόληση και την κοινωνική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να αποτελέσει μια βιώσιμη απάντηση στις υφιστάμενες προκλήσεις που προκαλεί η οικονομική κρίση και πλήττει με ένταση ιδίως τις οικονομίες του Ευρωπαϊκού Νότου. Ήδη σήμερα έχουν διατεθεί και απορροφηθεί περίπου 920 εκατομμύρια ευρώ για μια μεγάλη ποικιλία δράσεων, οι οποίες επιδιώκουν την κοινωνική ενσωμάτωση των ευάλωτων ομάδων και την αύξηση της χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων (Νασιούλας,2013α :131, Νασιούλας,2013β: 3).

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναλάβει ρόλο πρωτοπόρου στον κοινωνικό τομέα, καθώς διέγνωσε από νωρίς τη δυναμική και τις προοπτικές της Κοινωνικής Οικονομίας. Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης χαράσσουν και εφαρμόζουν πολιτικές που ενισχύουν το ρόλο των φορέων της κοινωνικής οικονομίας. Από τη μια πλευρά οι δράσεις του τομέα μπορούν να συμβάλλουν στην

¹³ http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/expert-group/index_en.htm

αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της αποδοτικότητας της Ευρωπαϊκής οικονομίας, ενώ από την άλλη στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής καταπολεμώντας αποτελεσματικά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια, όπως θα διαπιστώσουμε και στη συνέχεια της μελέτης.

3.2 Η απειλή του Κοινωνικού Αποκλεισμού για την σύγχρονη κοινωνία

Η παρατεταμένη, πολυδιάστατη και οξύτατη κρίση που κλυδωνίζει την παγκόσμια κοινωνία κατά τη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα έχει διαταράξει εγκαθιδρυμένες ισορροπίες και έχει αναδείξει τα βαθιά διαρθρωτικά προβλήματα μιας παρασιτικής, καταναλωτικής, πελατειακής και κρατικοδίαιτης οικονομίας (Νικολόπουλος και Καπογιάννης, 2012: 88, Γεώργιας, 2013: 7). Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης έχουν συμβάλει στην απαξίωση αξιών όπως η αλληλεγγύη και η συλλογικότητα παραβλέποντας την ανάγκη εξασφάλισης της κοινωνικής συνοχής και σταθερότητας. Η πρωτοφανής αύξηση της ανεργίας, της φτώχειας, η συρρίκνωση της πρόσβασης σε υγεία και ασφάλεια, το ανεπαρκές σύστημα παιδείας, η αποσάθρωση της παραγωγικής δομής, η αδυναμία του κράτους να προσφέρει τις απαραίτητες κοινωνικές παροχές προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπρεπής διαβίωση του ατόμου, αποτελούν σύγχρονα θέματα κοινωνικού προβληματισμού.

Μια από τις σοβαρότερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η σύγχρονη κοινωνία σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και ειδικότερα του αποκλεισμού στον τομέα της απασχόλησης, αφού η κοινωνική ένταξη σήμερα επιτυγχάνεται κατά κύριο λόγο μέσω της έμμισθης απασχόλησης. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια πολυσύνθετη και δυναμική έννοια που περιγράφει μια σύνθετη διαδικασία αποξένωσης από τον κοινωνικό και οικονομικό ιστό μιας χώρας (Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, 2004: 7). Σύμφωνα με την έκθεση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κοινωνική ενσωμάτωση: «ο κοινωνικός αποκλεισμός χαρακτηρίζει καταστάσεις στις οποίες εμποδίζεται η πλήρης συμμετοχή των πολιτών στην οικονομική και κοινωνική ζωή ή η πρόσβαση τους σε εισόδημα και άλλους πόρους είναι τόσο ανεπαρκής, ώστε να τους αποκλείει από την απόλαυση ενός επιπέδου

διαβίωσης και ποιότητας ζωής που θεωρούνται επιτρεπτά από την κοινωνία στην οποία ζουν». ¹⁴

Ζούμε στην εποχή της εξάρθρωσης του κοινωνικού κράτους, ενώ την ίδια στιγμή οι κοινωνικές ανάγκες διευρύνονται. Μπροστά σε αυτή την απειλή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε, τον Φεβρουάριο του 2013, ανακοίνωση σχετικά με τις κοινωνικές επενδύσεις για την ανάπτυξη και τη συνοχή παρουσιάζοντας ένα όραμα εκσυγχρονισμού του κράτους πρόνοιας. Αυτή η δέσμη μέτρων για τις κοινωνικές επενδύσεις παροτρύνει τα κράτη μέλη να δώσουν προτεραιότητα στην ανάπτυξη, ενώ παράλληλα εστιάζει στον επιτελικό ρόλο των φορέων της κοινωνικής οικονομίας σε θέματα που αφορούν την ενεργοποίηση και την εργασιακή ένταξη του ανθρώπινου κεφαλαίου (European Commission-Social Europe Guide, 2013: 89).

3.2.1 Η συμβολή της Κοινωνικής Οικονομίας στην καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Η Κοινωνική Οικονομία είναι ενταγμένη στην κοινωνία με κύριο μέλημα την εξυπηρέτηση του συλλογικού συμφέροντος. Αποτελεί μια ενεργητική παρέμβαση που εξελίσσεται στο πλαίσιο των αγορών και της κοινωνίας, στηρίζεται σε μια ευρεία κοινωνική βάση, υιοθετεί συλλογικά κριτήρια κατανομής κερδών, προωθεί την κοινωνική συνοχή και τις κοινωνικές αξίες. Οι φορείς της θέτουν στο επίκεντρο τον άνθρωπο και όχι το κεφάλαιο, καθώς παράγεται έργο με κοινωνικό χαρακτήρα. Το βασικό χαρακτηριστικό της Κοινωνικής Οικονομίας είναι ότι επιδιώκει την κοινωνική ένταξη των ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού και βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό αφού μπορεί να συνδυάσει την κερδοφορία με την αλληλεγγύη, την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και εν γένει την ανάπτυξη μίας οικονομίας με δημοκρατικές αξίες τοποθετώντας σε πρώτο ρόλο τον άνθρωπο. Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας συνδέονται με πολιτικές καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω διαφορετικών δραστηριοτήτων.

¹⁴ Commission of the European Communities, COM(2001) 565 final, 2001: 9

Μέσα από ποικίλλες δράσεις (παροχή βοήθειας στους ηλικιωμένους, σε άτομα με ειδικές ανάγκες, πρόσβαση στην περίθαλψη ή στη στέγαση, μέριμνα για τα παιδιά κ.α.) οι κοινωνικοί φορείς μπορούν να συμβάλλουν στην ενεργή επανένταξη των ευάλωτων ομάδων στις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές δραστηριότητες της κοινωνίας. Πολλές από αυτές τις κοινωνικές οργανώσεις παρέχουν υπηρεσίες ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης στους κοινωνικά αποκλεισμένους. Άλλες προσφέρουν δράσεις εκπαίδευσης και κατάρτισης προκειμένου να βοηθήσουν τα άτομα αυτά είτε να αναπτύξουν νέες δεξιότητες, είτε να βελτιώσουν τα επαγγελματικά προσόντα που ήδη διαθέτουν.

Επιπρόσθετα η κοινωνική οικονομία επιδιώκει να αμβλύνει τις εισοδηματικές ανισότητες που εντείνουν τις κοινωνικές ανισότητες και οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην αστάθεια του κοινωνικού συστήματος. Έχει την ικανότητα της κοινωνικής οικοδόμησης αφού ανταποκρίνεται στην εκπλήρωση των βασικών αναγκών των ατόμων με τη δημιουργία νέων μορφών απασχόλησης (Amin, Cameron and Hudson, 2002: 1). Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας δεν παρέχουν μόνο κοινωφελείς υπηρεσίες, αλλά ταυτόχρονα δημιουργούν θέσεις απασχόλησης μέσω της εργασιακής ενσωμάτωσης των κοινωνικών ομάδων που είναι αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας. Ο τομέας εστιάζει στην ενεργοποίηση πολιτικών απασχόλησης που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της απασχολησιμότητας, στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος και γενικότερα στην υποστήριξη της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης των ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Ιδιαίτερη προσοχή αποδίδεται στους ανθρώπους και στην ποιότητα των θέσεων εργασίας. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, πολλές ομάδες εργαζομένων επέλεξαν να μετατρέψουν τις βιομηχανικές επιχειρήσεις στις οποίες εργάζονταν σε συνεταιρισμούς προκειμένου να διατηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους. Κατά τις περιόδους αυτές παρατηρήθηκε ότι οι επιχειρήσεις υπό τη διαχείριση των ίδιων των εργαζομένων αύξησαν την άμεση απασχόληση και την παραγωγικότητα. Αυτό οφείλεται στο πολύ υψηλό επίπεδο προσωπικής αφοσίωσης των εργαζομένων τους και στις καλύτερες συνθήκες εργασίας που παρέχουν.¹⁵

¹⁵ European Commission, Communication - COM (2011) 682 final, Brussels, 25.10.2011 in http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf

Η κοινωνική οικονομία μπορεί να αποτελέσει επίσης παράγοντα αύξησης του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου και του παραγωγικού ιστού, αναπτύσσοντας την τοπική επιχειρηματικότητα μέσα από δράσεις που συμβάλλουν στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων και των εισοδημάτων του τοπικού πληθυσμού και ενδυναμώνοντας την κοινωνική συνοχή σε τοπικό επίπεδο (Chaves, 2008: 38-39). Η κοινωνική οικονομία δεν επιδιώκει να υποκαταστήσει την οικονομία της αγοράς, αλλά να συμφιλιώσει τη δυναμική της οικονομίας με την δυναμική της κοινωνίας προκειμένου να επιτευχθεί κοινωνική υπεραξία (Κασσαβέτης, 2013: 45).

Σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση καταγράφονται περίπου 2 εκατομμύρια κοινωνικές επιχειρήσεις που αντιπροσωπεύουν το 10% των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Οι εν λόγω επιχειρήσεις αφορούν τον κλάδο της πρόληψης, της υγείας, τον αγροτικό τομέα, τον τομέα της κοινωνικής δράσης, τον κλάδο της κατανάλωσης και άλλους τομείς (European Commission-Synthesis Report, 2012: 9). Όπως διαπιστώνουμε και από τα δεδομένα του παρακάτω πίνακα (πίνακας 1), οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας – συνεταιρισμοί, ιδρύματα, αλληλασφαλιστικές εταιρείες, ενώσεις, κοινωνικές επιχειρήσεις – απασχολούν πάνω από 14 εκ. εργαζόμενους που αντιστοιχούν στο 6,5 % του ενεργού πληθυσμού των χωρών της ΕΕ-27 και γύρω στο 7,4 % του ενεργού πληθυσμού των χωρών της ΕΕ-15. Μάλιστα αν συμπεριλάβουμε τόσο την αμειβόμενη, όσο και την εθελοντική εργασία αντιστοιχούν περίπου στο 65% της απασχόλησης στην ευρωπαϊκή κοινωνική οικονομία. Είναι αξιοσημείωτο ότι η κοινωνική οικονομία έχει σημειώσει δυσανάλογη μεγέθυνση μεταξύ 2002-2003 και 2009-2010, καθώς αυξήθηκε από το 6% στο 6,5% της συνολικής ευρωπαϊκής αμειβόμενης απασχόλησης και από τα 11 εκατομμύρια στα 14,5 εκατομμύρια θέσεις εργασίας (European Commission-Social Europe Guide, 2013: 45,47).

Πίνακας 1: Έμμισθη απασχόληση στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας συγκρινόμενη με το σύνολο της έμμισθης απασχόλησης στην ΕΕ (2009-2010), σε χιλιάδες

Χώρα	Απασχόληση στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας	Συνολική Απασχόληση	%
Αυστρία	233.53	4,096.30	5.70%
Βέλγιο	462.54	4,488.70	10.30%
Δανία	195.49	2,706.10	7.22%
Φινλανδία	187.20	2,447.50	7.65%
Γαλλία	2,318.54	25,692.30	9.02%
Γερμανία	2,458.58	38,737.80	6.35%
Ελλάδα	117.12	4,388.60	2.67%
Ιρλανδία	98.74	1,847.80	5.34%
Ιταλία	2,228.01	22,872.30	9.74%
Λουξεμβούργο	16.11	220.80	7.30%
Πορτογαλία	251.10	4,978.20	5.04%
Ολλανδία	856.05	8,370.20	10.23%
Ισπανία	1,243.15	18,456.50	6.74%
Σουηδία	507.21	4,545.80	11.16%
Ηνωμένο Βασίλειο	1,633.00	28,941.50	5.64%
Νέα Κράτη- Μέλη			
Βουλγαρία	121.3	3,052.80	3.97%
Κύπρος	5.07	385.1	1.32%

Τσεχική Δημοκρατία	160.09	4,885.20	3.28%
Εσθονία	37.85	570.9	6.63%
Ουγγαρία	178.21	3,781.20	4.71%
Λετονία	0.44	940.9	0.05%
Λιθουανία	8.97	1,343.70	0.67%
Μάλτα	1.68	164.2	1.02%
Πολωνία	592.8	15,960.50	3.71%
Ρουμανία	163.35	9,239.40	1.77%
Σλοβακία	44.91	2,317.50	1.94%
Acceding and Candidate Countries			
Κροατία	9.08	1,541.20	0.59%
Ισλανδία	0.22	165.80	0.13%
Σύνολο ΕΕ-15	12,806.37	172,790.40	7.41%
Σύνολο ΕΕ -27	14,128.13	216,397.80	6.53%

CIRIEC, 2012 (working population aged between 16 and 65 years old, Eurostat, 2010)

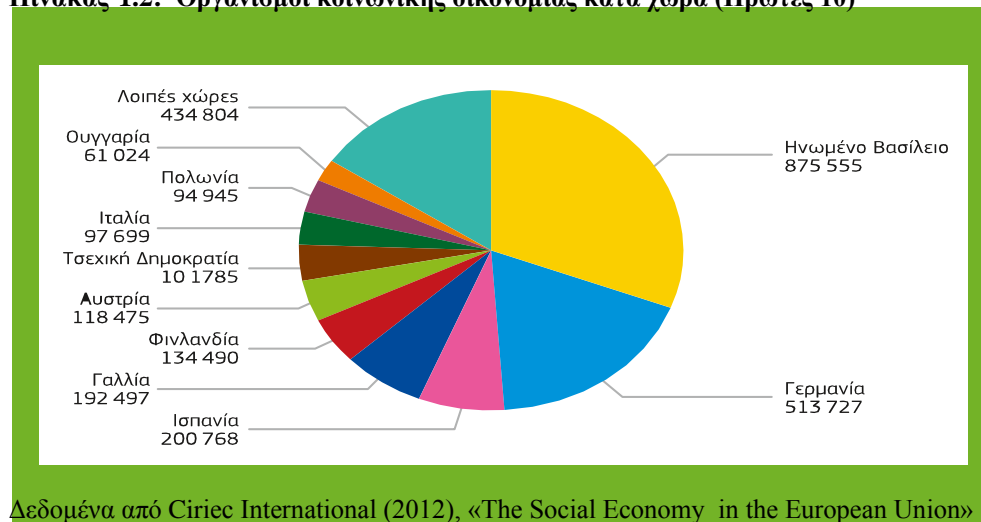
Συνοψίζοντας, η κοινωνική οικονομία συνιστά ένα πόλο κοινωνικής ωφέλειας μέσα σε ένα πλουραλιστικό οικονομικό σύστημα και έναν ταχύτατα αναπτυσσόμενο τομέα που συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας με αξιοσημείωτη δυναμική στην Ευρώπη, καθώς επιδεικνύει μεγαλύτερη ευαισθησία έναντι της απασχόλησης σε σχέση με άλλους κλάδους της οικονομίας (Monzón & Chaves, 2012: 44,56).

3.3 Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ευρώπη

Οι νομοθεσίες των ευρωπαϊκών κρατών έχουν δώσει διαφορετικά νομικά σχήματα σε αυτές τις πρωτοβουλίες των πολιτών. Παράγοντες όπως το μέγεθος της οικονομικής ανάπτυξης, η πολιτική κουλτούρα, η θέση της εκκλησίας, η δυναμική της κοινωνίας των πολιτών, οι κρατικές πολιτικές, οι διαφορετικές ιδεολογικές αφετηρίες συμβάλλουν αποφασιστικά στη διαμόρφωση κοινωνικών φορέων με ποικίλα χαρακτηριστικά που διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών υπάρχουν διαφορές και όσον αφορά την απασχόληση στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στη Σουηδία, το Βέλγιο, την Ιταλία, την Γαλλία, την Ολλανδία το ποσοστό του εργαζόμενου πληθυσμού στον τομέα κυμαίνεται μεταξύ 9% και 11.5%. Αντίθετα στις χώρες της δυτικής Ευρώπης τα ποσοστά πλησιάζουν το 7.4%, ενώ στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης τα ποσοστά είναι σαφώς μικρότερα γύρω στο 3% (European Commission-Synthesis Report, 2012: 9, 22).

Πίνακας 1.2: Οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας κατά χώρα (Πρώτες 10)

Στη συνέχεια ακολουθεί μια ταχεία επισκόπηση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

3.3.1 Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στη Γαλλία

Στη Γαλλία ήδη από το 1979 δραστηριοποιούνται οι «Επιχειρήσεις Κοινωνικής Ενσωμάτωσης» που λειτουργούν με τη μορφή Τοπικών Συνδέσμων (régies de quartier). Οι επιχειρήσεις αυτές συνάπτουν συμβόλαια με τοπικούς φορείς που αποσκοπούν στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών κοινωνικού σκοπού και στην εργασιακή ένταξη των ευάλωτων οικονομικά και κοινωνικά ομάδων μέσω ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα, προσλαμβάνονται άτομα με σύμβαση ορισμένου χρόνου και στη συνέχεια καταρτίζονται σε νέες δεξιότητες που περιλαμβάνουν απόκτηση επαγγελματικών προσόντων, δεξιότητες κοινωνικοποίησης και προσαρμογής στο εργασιακό περιβάλλον παρέχοντας υπηρεσίες αστικής διαχείρισης (Vienney, 2008 : 80).

Η Γαλλία διαθέτει έναν εξαιρετικά αναπτυγμένο τομέα κοινωνικής οικονομίας. Σήμερα οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας απασχολούν 2.3 εκατομμύρια εργαζόμενους, ποσοστό που αντιπροσωπεύει το 10% του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας και το 13.3% του ιδιωτικού τομέα. Το διάστημα 2008-2009 ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας αυξήθηκε κατά 2.9% δημιουργώντας περισσότερες από 60.000 έμμισθες θέσεις εργασίας. Την ίδια χρονική περίοδο ο γαλλικός ιδιωτικός τομέας συρρικνώθηκε κατά 1.6% και ο δημόσιος κατά 4.2% (European Commission-Synthesis Report, 2012: 16).

3.3.2 Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί στην Ιταλία

Στην Ιταλία μέχρι τα τέλη του 1970 υπήρχε ένα συγκεντρωτικό κοινωνικό κράτος, η παρουσία του οποίου περιόρισε το πεδίο δράσης της κοινωνικής οικονομίας. Όμως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 οι συνθήκες μεταβάλλονται. Η κρίση του κοινωνικού κράτους που αδυνατούσε να ανταποκριθεί στην αύξηση της ζήτησης για κοινωνικές υπηρεσίες οδήγησε στην εμφάνιση των κοινωνικών οργανώσεων (Borzaga & Santuari, 2000: 7). Αρχικά, οι νέες κοινωνικές επιχειρήσεις που αναδύονται ήταν αποτέλεσμα της δημιουργικότητας των ίδιων των πολιτών και μόνο αργότερα το κράτος προχώρησε στην αναγνώρισή τους σε νομοθετικό επίπεδο. Ο Νόμος 381/1991 για τους

Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς θεσμοθέτησε τις κοινωνικές επιχειρήσεις που λειτουργούν για το γενικό συμφέρον της κοινότητας και την κοινωνική ένταξη των πολιτών. Προβλέπονται δύο ειδών κοινωνικοί συνεταιρισμοί στην Ιταλία που μπορούν μάλιστα να είναι αποδέκτες δημόσιων επιδοτήσεων: οι συνεταιρισμοί τύπου Α παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες (υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης) σε ηλικιωμένους, ναρκομανείς, ΑΜΕΑ, άστεγους, παιδιά και μετανάστες, ενώ οι συνεταιρισμοί τύπου Β υποχρεούνται να προσλάβουν το 30% του προσωπικού τους από μειονεκτικές κατηγορίες εργαζομένων (Borzaga & Depedri, 2012: 38-39).

Τα αποτελέσματα ήταν εντυπωσιακά αφού διπλασιάστηκε ο αριθμός των ατόμων που εργάζονται στο τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Στην Ιταλία κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης οι εργατικοί συνεταιρισμοί διατήρησαν υψηλότερα επίπεδα απασχόλησης από ότι οι παραδοσιακές ιδιωτικές εταιρείες (Monzón and Chaves, 2012: 60). Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ 2007 και 2011 η απασχόληση στους συνεταιρισμούς αυξήθηκε κατά 8%, ενώ στο σύνολο της οικονομίας μειώθηκε κατά 1.2% και στις ιδιωτικές επιχειρήσεις κατά 2.3%. Παράλληλα μια σύγκριση των δεδομένων για την αύξηση σε προστιθέμενη αξία ανάμεσα σε συνεταιρισμούς και κεφαλαιουχικές εταιρείες μεταξύ 2006 και 2010, αποκαλύπτει ότι ο εν λόγω δείκτης έχει αυξηθεί στους συνεταιρισμούς τέσσερις φορές περισσότερο από ότι στις κεφαλαιουχικές εταιρείες (+24,7% έναντι +6,5%). Κατά το ίδιο διάστημα, τα εισοδήματα των εργαζομένων σε συνεταιρισμούς αυξήθηκαν κατά 29,5% έναντι 12,7% σε κεφαλαιουχικές εταιρείες (European Commission-Social Europe Guide, 2013: 53).

3.3.3 Η εμπειρία της Ισπανίας στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας

Η Ισπανία στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας έχει επιδείξει αξιοσημείωτη δραστηριότητα. Το 1992 ιδρύθηκε η Ισπανική Συνομοσπονδία Επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας CEPES (Confederación Empresarial Española de Economía Social), η οποία εκπροσωπεί τις κοινωνικές επιχειρήσεις και αποτελεί το δίαυλο επικοινωνίας με τις κρατικές αρχές. Στην Ισπανία οι κοινωνικές επιχειρήσεις διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη εντάσσονται οι «ενδιάμεσες» επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τις παραγωγικές διαδικασίες για την κατάρτιση και την

ένταξη ευάλωτων ατόμων στην αγορά εργασίας. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι επιχειρήσεις που προσανατολίζονται στην παραγωγή κοινωνικών υπηρεσιών και αγαθών καθώς και αυτές που απασχολούν άτομα με αναπηρικά προβλήματα (Γεώργιας, 2013: 35). Στην Ισπανία την περίοδο της οικονομική κρίσης, και πιο συγκεκριμένα μεταξύ 2008 και 2012, η απασχόληση στο τομέα των συνεταιρισμών μειώθηκε κατά 9% ενώ αντίστοιχα η μισθωτή απασχόληση στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε σε υπερδιπλάσιο βαθμό κατά 19% (Monzón & Chaves, 2012: 51).

3.3.4 Η εμπειρία άλλων Ευρωπαϊκών Χωρών

Στη Σουηδία το κράτος έχει αναλάβει ολοκληρωτικά τις δραστηριότητες των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, καθώς αποτελεί επιτακτική ανάγκη οι υπηρεσίες αυτές να είναι διαθέσιμες σε όλους τους πολίτες. Κοινωνικοί συνεταιρισμοί υπάρχουν στους τομείς της εκπαίδευσης ενηλίκων, της ψυχαγωγίας, του πολιτισμού και της παροχής προσωπικών υπηρεσιών κυρίως σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Επιπρόσθετα προσφέρεται χρηματοδοτική στήριξη σε κέντρα που παρέχουν πληροφορίες και συμβουλές για την ενθάρρυνση της ίδρυσης συνεταιριστικών επιχειρήσεων και την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην κοινωνική οικονομία (Pestoff, 2004).

Στη Μεγάλη Βρετανία συναντώνται κοινωνικές επιχειρήσεις στον τομέα παραγωγής βιολογικών προϊόντων, προστασίας του περιβάλλοντος, παροχής προσωπικών υπηρεσιών που στοχεύουν στην καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού και έχουν κέντρο αναφοράς τις τοπικές κοινότητες. Στην Αυστρία η κοινωνική οικονομία έχει την μορφή παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα η ανάθεση της φροντίδας των παιδιών στο σπίτι από άτομα που προέρχονται από ειδικές ομάδες του πληθυσμού. Στο Βέλγιο επίσης έχουν θεσμοθετηθεί επιχειρήσεις κοινωνικού σκοπού, οι οποίες αναπτύσσουν πρωτοβουλίες ενσωμάτωσης των ανέργων στην αγορά εργασίας μέσω συμβολαίων απασχόλησης.¹⁶

Συνοψίζοντας διαπιστώνουμε ότι ο ρόλος και το εύρος των φορέων της κοινωνικής οικονομίας διαφέρουν μεταξύ των κρατών, καθώς η ανάπτυξη του τομέα επηρεάζεται

¹⁶ <http://www.socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia/17-2012-10-11-18-56-12>

άμεσα από το κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον της κοινωνίας εντός της οποίας αναπτύσσεται. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης ο τρίτος τομέας μέσω καινοτόμων κοινωνικών πολιτικών και δραστηριοτήτων. Οι δράσεις του τομέα δύνανται να συμβάλλουν ουσιαστικά στην καταπολέμηση της εργασιακής ανασφάλειας και ταυτόχρονα να παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες κάλυψης των αυξανόμενων αναγκών του κοινωνικού συνόλου.

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Παραδείγματα εφαρμογών Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικών Επιχειρήσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο

4.1 Ο συνεταιριστικός όμιλος «Mondragon» στην Ισπανία

Η Mondragon Corporation είναι μια ομοσπονδία εργατικών συνεταιρισμών που εδρεύει στη Χώρα των Βάσκων στην Ισπανία και αποτελεί ένα εμβληματικό παράδειγμα συνεταιριστικού ομίλου. Το Mondragon έχει μεγάλο αντίκτυπο στην οικονομία ολόκληρης της χώρας και πλέον λειτουργεί ως πρότυπο για την ανάπτυξη παρόμοιων συστημάτων και σε άλλες χώρες.

Το δίκτυο του Mondragon ιδρύθηκε το 1943 στην ομώνυμη πόλη της Ισπανίας από έναν καθολικό ιερέα, τον Δον Χοσέ Μαρία Αριθμέντι και με την οικονομική συνεισφορά μερικών κατοίκων λειτουργώντας αρχικά ως πρωτοβάθμια σχολή τεχνικής εκπαίδευσης. Οι πρώτοι πτυχιούχοι της σχολής ίδρυσαν το 1956 ένα μικρό και αυτοδιαχειριζόμενο εργοστάσιο με την ονομασία ULGOR που αρχικά απασχολούσε 24 άτομα και παρήγαγε φασόν μια μικρή κουζίνα πετρελαίου. Τρία χρόνια μετά την ίδρυση της ULGOR, ιδρύθηκε η Λαϊκή Εργατική Τράπεζα ένας πιστωτικός οργανισμός που συμβάλλει στην ίδρυση, την χρηματοδότηση και στην τεχνική υποστήριξη των νέων συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Σε αντάλλαγμα, οι επιχειρήσεις υπογράφουν ένα συμβόλαιο ένταξης στο σύστημα του Mondragon και μόνιμης συνεργασίας με την τράπεζα. Το πλεόνασμα των βιομηχανικών συνεταιρισμών τοποθετείται στην Λαϊκή

Εργατική Τράπεζα για να επενδυθεί στη συνέχεια στην ίδρυση άλλων συνεταιρισμών. Πρόκειται για πιστωτικά εργαλεία που βοηθούν στην επέκταση των επενδύσεων στο εξωτερικό. Μέχρι σήμερα η Λαϊκή Εργατική Τράπεζα διαθέτει 132 υποκαταστήματα (Ντάσιος,2013: 190-192).

Ο όμιλος Mondragon δραστηριοποιείται στους τομείς της μεταποίησης, της βιομηχανίας, των χρηματοοικονομικών και της διανομής. Έχει αναπτύξει επίσης σημαντικές πρωτοβουλίες στα πεδία της γνώσης και της εκπαίδευσης καθώς διαθέτει Ερευνητικό Ινστιτούτο και Πανεπιστήμιο. Παράγει και εξάγει πληθώρα προϊόντων, από οικιακές συσκευές μέχρι προϊόντα υψηλής τεχνολογίας. Αυτό το συνεταιριστικό εγχείρημα γνώρισε πρωτοφανή επιτυχία. Σήμερα, είναι η 10η μεγαλύτερη επιχειρηματική ένωση στην Ισπανία με ετήσιο εισόδημα περίπου 14 εκατομμύρια ευρώ. Διαθέτει θυγατρικές εταιρείες παραγωγής σε 41 διαφορετικές χώρες και πωλήσεις σε 150. Ο όμιλος αποτελείται από 289 εταιρίες και απασχολεί περίπου 80.000 εργαζομένους. Βασικός στόχος είναι η διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας, η δημιουργία νέων και η συνεχής επέκταση στις διεθνείς αγορές. Τα τελευταία χρόνια λόγω της μεγάλης οικονομικής κρίσης που πλήττει και την Ισπανία, ο συνεταιριστικός όμιλος έχει καθιερώσει μια σειρά μηχανισμών που αποσκοπούν στη στήριξη των εργαζομένων. Δεν προχώρησε σε καμία απόλυση παρά μόνο στην ανατοποθέτηση και στην επαγγελματική επανακατάρτιση 500 άνεργων εργαζομένων-μελών σε συνεταιρισμούς εντός του ομίλου.

Το σύστημα του Mondragon, μέσω δημοκρατικών διαδικασιών, δίνει στον εργαζόμενο της αίσθηση της ατομικής ιδιοκτησίας σε συνδυασμό με την συλλογική συμμετοχή στη διοίκηση της επιχείρησης. Η συμμετοχή είναι ελεύθερη και στηρίζεται στην σχέση ένα μέλος- μια ψήφος ενώ η κατάρτιση είναι διαρκής. Όλες οι στρατηγικές αποφάσεις λαμβάνονται συμμετοχικά και δημοκρατικά. Τέλος, εκτός από το διοικητικό συμβούλιο υπάρχει και το κοινωνικό συμβούλιο που απασχολείται αποκλειστικά με τα ζητήματα των εργαζομένων.¹⁷

¹⁷ <http://www.mondragon-corporation.com/eng/>, <http://bit.ly/14mVGyX>, <http://vimeo.com/65979089>
<http://www.mondragon-corporation.com/eng/about-us/>

4.2 Η κοινωνική επιχείρηση «Groupe SOS» στη Γαλλία

Η Groupe SOS είναι μια από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας, όχι μόνο στη Γαλλία αλλά σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ιδρύθηκε το 1984 και σήμερα απασχολεί 11.000 εργαζομένους. Αποτελείται από 330 οργανισμούς σε Γαλλία και σε άλλες 20 χώρες του εξωτερικού. Ο κύκλος εργασιών της φτάνει τα 900 εκατομμύρια ευρώ ενώ οι επωφελούμενοι από τις υπηρεσίες της ξεπερνούν ετησίως το 1 εκατομμύριο. Η Groupe SOS μέσα από καινοτόμες και πρωτοπόρες δράσεις επιδιώκει την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Είναι οργανωμένη σε τρία τμήματα: κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες, εκπαιδευτικά προγράμματα και επιχειρήσεις κοινωνικού συμφέροντος. Προσφέρει ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που συνδυάζουν την υπεράσπιση ατόμων και ομάδων με την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών στα πεδία της υγείας, των κοινωνικών υπηρεσιών, των δικαιωμάτων των παιδιών, της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης, της στέγασης εργαζομένων χαμηλού εισοδήματος και της βιώσιμης ανάπτυξης (<http://www.groupe-sos.org>).

4.3 Ο όμιλος κοινωνικών συνεταιρισμών «Consorzio Gino Mattarelli» στην Ιταλία

Η Consorzio Gino Mattarelli (GGM) συνιστά το μεγαλύτερο ιταλικό όμιλο κοινωνικών συνεταιρισμών. Ιδρύθηκε το 1987 και απαρτίζεται από 969 συνεταιρισμούς και 80 συνεταιριστικές κοινοπραξίες σε όλα τα μέρη της Ιταλίας και οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε τομείς που αφορούν την εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγεία, την πράσινη ανάπτυξη. Ο όμιλος απασχολεί 45.000 εργαζόμενους εκ των οποίων το 10% βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Το ετήσιο εισόδημα του ομίλου φτάνει το 1.1 δις ευρώ το οποίο παρά την κρίση αυξήθηκε κατά 15% μεταξύ του 2008 και του 2010. Υπολογίζεται ότι οι ωφελούμενοι στην Ιταλία από την παροχή των υπηρεσιών των συνεταιρισμών του ομίλου φτάνουν τις 700.000 οικογένειες.

Το 2006 η CGM ίδρυσε οκτώ θυγατρικές ελεγχόμενες από τις τοπικές κοινοπραξίες που την απαρτίζουν και ειδικεύτηκε επιπροσθέτως σε διάφορους τομείς: η «Accordi» για το περιβάλλον και την εργασιακή εμπειρία, η «Comunita solidali» για υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας, η «Luoghi per crescere» για την εκπαίδευση, η «Ένωση

Ανθρώπων για την Κοινωνική Ένταξη των Μεταναστών», η «Mestieri» για τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την εκπαίδευση, η «Cgm Finance» για χρηματοδότηση, η «Solidarete» για διεθνοποίηση, και τέλος η «Welfare Italia» για υπηρεσίες υγείας.¹⁸

4.4 Η κοινοπραξία «In Concerto» στην Ιταλία

Η ιταλική κοινοπραξία In Concerto ιδρύθηκε το 2002 και συναπαρτίζεται από 22 τοπικούς κοινωνικούς συνεταιρισμούς. Δραστηριοποιείται σε μια περιοχή 100.000 κατοίκων και πιο συγκεκριμένα στο Καστελφράνκο Βένετο της βορειοδυτικής Ιταλίας. Απασχολεί περίπου 1300 εργαζόμενους - εκ των οποίων οι 200 ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού - και παρέχει υπηρεσίες επανένταξης σε περισσότερους από 1.000 χρήστες. Η κοινοπραξία έχει συνολικό κύκλο εργασιών που υπερβαίνει τα 47 εκατομμύρια ευρώ και ο οποίος το 2010, μια ζοφερή χρονιά για τις περισσότερες επιχειρήσεις, αυξήθηκε σχεδόν κατά 13%.

Είναι μια είναι ευέλικτη, καινοτόμος και ενοποιημένη σύμπραξη συνεταιρισμών με ενιαία αποστολή που βασίζεται στις δράσεις, στις αξίες, στις σχέσεις, στις επιθυμίες των τοπικών πληθυσμών και επομένως διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας. Οι συνεταιρισμοί της In Concerto είναι ενεργοί σε πολλούς τομείς και παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες όπως κατ' οίκον υγειονομική περίθαλψη, φροντίδα των ηλικιωμένων και των ατόμων με ψυχιατρικά προβλήματα. Παράγει εισόδημα για την περιοχή, παρέχει απασχόληση και ενισχύει την κοινωνική ένταξη για άτομα με αναπηρίες, αποφυλακισμένους και γενικότερα άτομα κοινωνικά μειονεκτούντα (European Commission-Social Europe guide, 2013: 39-40).

¹⁸ Υλικό που βασίζεται στην ομιλία της κα. Maule Chiara (στέλεχος του ιταλικού δικτύου κοινωνικών επιχειρήσεων Gruppo Cooperativo CGM) στο Συνέδριο «Επιχειρώντας Αλλιώς» που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα στις 11.11.2013

4.5 Η κοινωνική επιχείρηση «EKON Association» στην Πολωνία

Η EKON Association ιδρύθηκε στην Πολωνία το 2003 προκειμένου να βοηθήσει τους ανθρώπους που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό και ιδιαίτερα όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής υγείας. Η επιχείρηση δραστηριοποιείται κυρίως στη συσκευασία και τη διαχείριση απορριμμάτων. Αναλαμβάνει την αποκομιδή των απορριμμάτων από πολλά συγκροτήματα κατοικιών και δήμους καθώς και πάνω από το 31% των απορριμμάτων των υλικών συσκευασίας που ανακυκλώνονται στη Βαρσοβία.

Οι δραστηριότητες αυτές προσθέτουν αξία με δύο τρόπους: α) ενισχύουν την ευαισθητοποίηση των κατοίκων της Βαρσοβίας για το περιβάλλον και β) προσφέρουν τη δυνατότητα στην τοπική κοινότητα να αλλάξει την προσέγγισή της προς τα άτομα με αναπηρία και ειδικότερα τους ψυχικά ασθενείς, οι οποίοι κάτω από άλλες συνθήκες φέρουν ένα κοινωνικό στίγμα. Επιπλέον αυτές οι πρωτοπόρες δραστηριότητες δεν επιτυγχάνουν μόνο εξοικονόμηση δαπανών αναφορικά με την αποκομιδή και την αποθήκευση των απορριμμάτων, αλλά ελαττώνουν και το κόστος της περιορισμένης νοσηλείας των ψυχικά ασθενών ατόμων που απασχολούνται σε αυτές συμβάλλοντας παράλληλα στην κοινωνική τους επανένταξη.

Η «EKON» ανταγωνίζεται επάξια τις εμπορικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον ίδιο τομέα. Το πρόγραμμα ξεκίνησε απασχολώντας 56 άτομα με αναπηρία ενώ το 2008 ο αριθμός έφτασε τα 879 άτομα. Σήμερα η επιχείρηση διαθέτει 16 παραρτήματα σε 4 πόλεις της Πολωνίας και απασχολεί περισσότερους από 1300 εργαζόμενους εκ των οποίων το 90% είναι άνθρωποι με διανοητικά προβλήματα. Το βασικό επίτευγμα της EKON Association είναι η διασφάλιση της κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσω της παροχής εργασίας και υπηρεσιών κατάρτισης και εκπαίδευσης προς στις ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας. Η εκπλήρωση κοινωνικών σκοπών μέσω επιτυχημένων οικονομικών δραστηριοτήτων αποτελεί άλλωστε και το κλειδί για το μέλλον της κοινωνικής οικονομίας (<http://www.ekon.org.pl/aktualnosci-en>, National Association of Human Resources Specialists, 2013: 43 European Commission -Social Europe guide, 2013: 25)

Ανακεφαλαιώνοντας, διαπιστώνουμε ότι η προφανέστερη έκφανση της κοινωνικής προστιθέμενης αξίας της κοινωνικής οικονομίας είναι η δυνατότητα των κοινωνικών οργανώσεων να αποτελούν έναν πυλώνα αντίστασης στον κοινωνικό αποκλεισμό και

διαφύλαξης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας από φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας. Σε ένα πλαίσιο εκτεταμένων κοινωνικών και οικονομικών μεταβολών αναδύονται και λειτουργούν επιτυχημένες κοινωνικές πρακτικές σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αυτές οι πρακτικές συμβάλλουν θετικά στην κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων και παρέχουν απαντήσεις στις νέες μορφές αποκλεισμού οι οποίες συνδέονται με την πρόσβαση σε υπηρεσίες και δραστηριότητες που αφορούν την υγεία, την εκπαίδευση, σε αγαθά πρώτης ανάγκης ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Η Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα

5.1 Οι θεσμοθετημένες μορφές της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα

Το παρόν κεφάλαιο μελετά και παρουσιάζει την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα. Η χώρα μας, κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε ετών, υφίσταται μία από τις πιο δεινές οικονομικές κρίσεις στην ιστορία της με έναν αξιοσημείωτο κοινωνικό αντίκτυπο. Η αυξανόμενη ανεργία και οι οικονομικές περικοπές έχουν συντελέσει στη δραματική αύξηση του ποσοστού των ατόμων που διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας και αδυνατούν να καλύψουν τις οικονομικές και κοινωνικές τους ανάγκες. Τα μέτρα οικονομικής λιτότητας – στα πλαίσια των Μνημονίων– έχουν επηρεάσει και την ποσότητα και την ποιότητα των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών (υγεία, εκπαίδευση, φροντίδα ευπαθών κοινωνικών ομάδων). Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat για το 2011, το 31% του πληθυσμού στην Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπο με τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (Cicora, 2013: 9-10). Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν επιδρά μόνο στην ατομικότητα και τη στενή οικογενειακή ζωή, αλλά μετουσιώνεται σε κοινωνικό πρόβλημα το οποίο επηρεάζει αρνητικά το ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι.

Παράλληλα όμως μέσα στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης που διανύουμε, διαμορφώθηκαν και ενισχύθηκαν οι πρωτοβουλίες για την ενεργοποίηση και την ανάδυση νέων κοινωνικών οργανώσεων. Η κοινωνική οικονομία έρχεται προς

επίρρωση των κενών που δημιουργούνται από τις αστοχίες της αγοράς και της συρρίκνωσης του κοινωνικού κράτους στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών, καθώς διαθέτει τη δυνατότητα να ρυθμίσει τις εκτεταμένες οικονομικές ανισότητες που κυριαρχούν στην ελληνική οικονομία και κοινωνία. Οι δράσεις των κοινωνικών οργανώσεων επιδιώκουν την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών, την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την ενσωμάτωση των αποκλεισμένων ατόμων στην αγορά εργασίας μέσω της αναβάθμισης των δεξιοτήτων τους και την ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια της μελέτης θα εξετάσουμε τις θεσμοθετημένες μορφές των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

5.1.1 Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε)

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) – μέσα στα πλαίσια της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης– θεσμοθετήθηκαν με τον Νόμο 2716/1999 «Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και άλλες διατάξεις». Οι Κοι.Σ.Π.Ε αποτελούν ένα ιδιόμορφο καθεστώς. Παρουσιάζουν την ιδιαιτερότητα να λειτουργούν ταυτόχρονα και ως μονάδες ψυχικής υγείας και ως επιχειρήσεις που προσπαθούν να ενισχύσουν το ρόλο τους μέσα στην κοινωνία, να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητά τους, να ανακαλύψουν νέες πηγές και μορφές εργασίας προκειμένου να βελτιώσουν την απασχόληση και την ενσωμάτωση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στην αγορά εργασίας, να συμβάλουν στην ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών και να δραστηριοποιηθούν σε νέα κοινωνικά και οικονομικά πεδία.

Ο παραπάνω νόμος αποτελεί μία αξιέπαινη πρωτοβουλία που επιδιώκει να ανατρέψει τη λογική του ασύλου, να δημιουργήσει νέες δομές ψυχικής υγείας στην κοινότητα και να διασφαλίσει θέσεις εργασίας για τα άτομα με ψυχικά προβλήματα. Στοχεύει στην καθιέρωση ενός δικτύου παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας το οποίο να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στις κοινωνικές ανάγκες των συμπολιτών μας καταπολεμώντας τις ανισότητες στην πρόσβαση των υγειονομικών υπηρεσιών. Παράλληλα επιδιώκει την ανάδειξη της δημιουργικότητας και των ικανοτήτων των ατόμων αυτών και την αποκατάσταση της επαφής τους με τον κοινωνικό περίγυρο προκειμένου να επιτευχθεί η κοινωνικοποίησή τους, καθώς οι ωφελούμενοι των

κοινωνικών συνεταιρισμών έχουν την δυνατότητα να παρέχουν εργασία και να αμείβονται ανάλογα με το χρόνο εργασίας τους. Από το 2002 έως σήμερα έχουν συσταθεί και λειτουργούν 17 Κοι.Σ.Π.Ε, οι οποίοι διέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 12 του ν. 2716/1999 και συμπληρωματικά από τις διατάξεις του νόμου 4019/2011 που θα εξετάσουμε αναλυτικά παρακάτω.

5.1.2 Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.)

Ο Νόμος 4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα» θεσμοθετεί το χώρο της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα (Νόμος 4019/ΦΕΚ Α 216 /30.09.2011). Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα συνιστούν εθελοντικές ενώσεις προσώπων που μπορούν να προσλάβουν διάφορες μορφές όπως: καταναλωτικές, τουριστικές, εκπαιδευτικές και γενικά να ασκούν οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Ας δούμε όμως αναλυτικά τι προβλέπει ο νόμος για της κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.) είναι αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει την εμπορική ιδιότητα. Οι Κοιν.Σ.Επ. διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

i) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης. Αφορούν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού δηλαδή άτομα με αναπηρίες, ανήλικους παραβάτες, αποφυλακισμένους κα. Τουλάχιστον το 40% των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές προέρχονται από τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν πλέον και οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης. Η εξέλιξη αυτή είναι ιδιαίτερα ευνοϊκή για τους Κοι.Σ.Π.Ε αφού το νέο θεσμικό πλαίσιο παρέχει τη δυνατότητα χρηματοδότησής τους από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας και έχουν καλύτερες προοπτικές ανάπτυξης.

ii) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας. Αφορούν την παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής πρόνοιας για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού που έχουν ανάγκη.

iii) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού. Αφορούν την παραγωγή και παροχή συλλογικών αγαθών και υπηρεσιών για την ικανοποίηση βασικών αναγκών που συνδέονται με το περιβάλλον, την εκπαίδευση, την αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, την ενδυνάμωση της τοπικής ανάπτυξης, την προώθηση της απασχόλησης, την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την προαγωγή του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος.

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις έχουν νομική προσωπικότητα που αποκτάται από την καταχώρηση του καταστατικού του συνεταιρισμού¹⁹ στο Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας, το οποίο είναι Δημόσιο Βιβλίο και σήμερα τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή στο Τμήμα Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας (άρθρο 14, παρ.1). Με την εγγραφή τους στο Μητρώο οι Κοιν.Σ.Επ. και οι Κοι.Σ.Π.Ε αποκτούν πρόσβαση στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας τον Μάιο του 2014 ήταν καταγεγραμμένες στο μητρώο περίπου 510 κοινωνικές επιχειρήσεις. Από αυτές σε ποσοστό 78% είναι Συλλογικού και Παραγωγικού σκοπού, το 14% είναι Κοινωνικής Φροντίδας και μόλις το 8% κοινωνικές επιχειρήσεις Ένταξης.²⁰

Βασικό χαρακτηριστικό της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης είναι η συνεταιριστική αρχή της ελεύθερης εισόδου στους συνεταιρισμούς. Η εγγραφή νέων μελών –είτε είναι φυσικά, είτε είναι νομικά πρόσωπα είναι ελεύθερη, εφόσον συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος και το καταστατικό. Σύμφωνα με το άρθρο 3, το κεφάλαιο της επιχείρησης διαιρείται σε συνεταιριστικές μερίδες όπου τα μέλη της διαθέτουν τουλάχιστον από μία υποχρεωτική συνεταιριστική μερίδα ως ελάχιστη χρηματική συμμετοχή στο κεφάλαιο της επιχείρησης. Η απώλεια της ιδιότητας του μέλους επέρχεται με την αποχώρηση, την αποβολή ή τη μεταβίβαση της συνεταιριστικής του μερίδας (άρθρο 4, παρ.2).

Η συνεταιρική σχέση διέπεται από την αρχή της ισότητας και της ισοτιμίας. Όλα τα μέλη έχουν το δικαίωμα συμμετοχής στη γενική συνέλευση, το δικαίωμα υποβολής προτάσεων και το δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων μέσω ψηφοφορίας.

¹⁹ Στο παράρτημα της εργασίας παρατίθεται ένα υπόδειγμα καταστατικού Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης.

²⁰ Στατιστικά στοιχεία που δόθηκαν από το Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας τον Μάιο του 2014 κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.

Ασκούν επίσης την ίδια επιρροή στη διοίκηση αφού εφαρμόζεται η αρχή «ένα πρόσωπο, μία ψήφος», καθώς οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις που ανήκουν στα μέλη τους και διοικούνται ισότιμα από αυτά. Το δικαίωμα συμμετοχής στις συνεταιρικές συναλλαγές είναι το πιο σημαντικό δικαίωμα των μελών, καθώς η ικανοποίηση των αναγκών των μελών προϋποθέτει την ενεργή παρουσία των συνεταίρων. Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις δεν εξομοιώνονται με τις εμπορικές κερδοσκοπικές εταιρείες, αφού η λειτουργία τους βασίζεται στην επιδίωξη συλλογικού οφέλους και το κέρδος τους προκύπτει από δράσεις που εξυπηρετούν το κοινωνικό συμφέρον. Το άρθρο 7 που αναφέρεται στη διανομή των κερδών προβλέπει ότι το 65% των κερδών διατίθεται για την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, το 35% διανέμεται στους εργαζόμενους ως κίνητρο παραγωγικότητας και το 5% για σχηματισμό αποθεματικού.

Συμπερασματικά, οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις ως η βασική μορφή φορέων της κοινωνικής οικονομίας μπορούν να αναπτυχθούν σε όλους τους τομείς της οικονομίας από τον πρωτογενή έως τον τεταρτογενή τομέα με ευρύτητα παραγόμενων προϊόντων, αγαθών και υπηρεσιών.

5.2 Οι Πρωτοβουλίες στήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα

Η μεγαλύτερη ευρωπαϊκή επένδυση στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας EQUAL, κατά την περίοδο προγραμματισμού 2000-2006. Η EQUAL αποτελεί εργαλείο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Η παραπάνω πρωτοβουλία εφάρμοσε πιλοτικά και πρωτοπόρα σχέδια δημόσιας στήριξης της κοινωνικής οικονομίας σε πολλές χώρες με τη συμμετοχή οργανώσεων του δημόσιου, του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών. Βασική επιδίωξη αποτέλεσε η καταπολέμηση όλων των μορφών διακρίσεων και ανισότητας στην αγορά εργασίας τόσο για τους εργαζόμενους, όσο και για όσους αναζητούν εργασία. Το ΕΚΤ επένδυσε πάνω από 300 εκατομμύρια ευρώ σε πάνω από 420 εταιρικές σχέσεις που είχαν ως βασικό αντικείμενο: (i) τη στήριξη της σύστασης νέων κοινωνικών επιχειρήσεων (ιδίως κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης σε εργασία και σε τομείς

ανάπτυξης, όπως το περιβάλλον, ο τουρισμός, η περίθαλψη και οι υπηρεσίες σε επίπεδο γειτονιάς), (ii) τη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση, (iii) την αναπαραγωγή επιτυχημένων μοντέλων κοινωνικής επιχείρησης, (iv) τη συμβολή στην τοπική ανάπτυξη. Οι εταιρικές σχέσεις EQUAL τόνωσαν, στήριξαν και ενίσχυσαν τη σύσταση και την εδραίωση πολλών κοινωνικών επιχειρήσεων και συνέβαλαν στον εντοπισμό υφιστάμενων αναγκών μέσω της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών γενικού συμφέροντος (European Commission-Social Europe Guide, 2013:88).

Η κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL αποτέλεσε και για την χώρα μας σημαντικό εργαλείο προώθησης και ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Σκοπός του έργου ήταν η διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα και η δημιουργία βιώσιμων κοινωνικών επιχειρήσεων. Οι παραπάνω πρωτοβουλίες αναφέρονταν σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και επιδίωκαν μέσα από νέες καινοτόμες παρεμβάσεις την κάλυψη αναγκών κοινωνικής στήριξης, εκπαίδευσης, παροχής τροφής, στέγης, κατάρτισης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την παραγωγή αγροτικών προϊόντων. Έθεταν ως βασικό στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, των διακρίσεων, της ανισότητας επιδιώκοντας την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης για τις ομάδες του πληθυσμού που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και την ανάπτυξη μιας νέας επιχειρηματικότητας κοινωνικά προσανατολισμένης.

Τα Έργα της ΚΠ EQUAL υλοποιούνται μέσω εταιρικών σχέσεων που ονομάζονται Αναπτυξιακές Συμπράξεις και οι οποίες λειτουργούν με τη μορφή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας. Ο πρώτος κύκλος εφαρμογής της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL αφορά τη χρονική περίοδο 2001-2005, ενώ ο δεύτερος την περίοδο 2005-2008. Συμμετείχαν επτά και δέκα Αναπτυξιακές Συμπράξεις σε κάθε κύκλο εργασιών αντίστοιχα, αποτελούμενες από φορείς που επιδιώκουν την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων (Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, 2005β: 5,10)

Στα πλαίσια του Α΄ Κύκλου εφαρμογής της Κ.Π. EQUAL χρηματοδοτήθηκαν 5 έργα στο μέτρο 2.2 «Ενίσχυση της Κοινωνικής Οικονομίας». Ειδικότερα, δημιουργήθηκαν και λειτούργησαν 24 εξειδικευμένες δομές στήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας οι οποίες παρείχαν τις υπηρεσίες τους σε συγκεκριμένες περιοχές και ομάδες στόχου, με την συνολική χρηματοδότηση να ανέρχεται στο ποσό των 8.327.220 ευρώ. Μία από αυτές τις δράσεις είναι και το έργο με τίτλο: «Κοινωνική

Επιχειρηματικότητα για την Καταπολέμηση του Αποκλεισμού», το οποίο υλοποιήθηκε από την Αιτωλική Αναπτυξιακή Σύμπραξη και αφορά τον Νομό Αιτωλοακαρνανίας. Βασικός στόχος του έργου είναι η εκπαίδευση ατόμων από ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού (ΑΜΕΑ, γυναίκες, νέοι άνεργοι, αθίγγανοι) σε ειδικότητες και επαγγέλματα της κοινωνικής οικονομίας καθώς και η ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας με σκοπό την δημιουργία θέσεων εργασίας και την παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες.²¹

Στο Β΄ κύκλο εφαρμογής ο διατιθέμενος προϋπολογισμός αυξήθηκε και έφτασε το ποσό των 12.370.216 Ευρώ προκειμένου να χρηματοδοτήσει την υλοποίηση 10 νέων έργων στο Μέτρο 2.2 «Ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας». Μεταξύ των δράσεων είναι και το έργο «Θερμοκοιτίδα για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας» που υλοποιείται από την Αναπτυξιακή Σύμπραξη «ΚΡΗ.Κ.Ο.Σ» και αφορά τη στήριξη του τομέα στην Περιφέρεια Κρήτης. Η δράση επιδιώκει να στηρίξει την δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων σε νέους τομείς δραστηριοποίησης και παράλληλα να προωθήσει την ένταξη στην αγορά εργασίας ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες και ειδικότερα άνεργες γυναίκες, άνεργους άνω των 45 ετών και άτομα με αναπηρία.²²

Μια ακόμη σημαντική πρωτοβουλία αποτελούν τα Τοπικά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΤΟΠ-ΕΚΟ), τα οποία συνιστούν δράσεις του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού 2007-2013» που σχεδίασε και διαχειρίζεται το Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. Πρόκειται για τοπικές δράσεις κοινωνικής ένταξης ή επανένταξης στην αγορά εργασίας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που καλύπτουν συμπληρωματικά διαφορετικές ανάγκες των ωφελούμενων. Αποσκοπούν στην παροχή ουσιαστικής και πολύπλευρης υποστήριξης των ομάδων-στόχων ώστε να αποκτήσουν δεξιότητες και στη συνέχεια είτε να ιδρύσουν επιχειρήσεις που θα αξιοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής τους, είτε να εργαστούν σε υφιστάμενες τοπικές επιχειρήσεις. Τα παραπάνω προγράμματα υλοποιούνται σε τοπικό επίπεδο από τις Αναπτυξιακές Συμπράξεις με τη συμμετοχή δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

²¹ <http://www.equal-greece.gr/mainlinks.asp?aa=3>

²² <http://www.equal-krikos.gr/content/view/18/33/>

Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι τον Φεβρουάριο του 2013 εκπονήθηκε το Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα. Το σχέδιο αυτό επιδιώκει την άμεση ενεργοποίηση και δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων. Διαρθρώνεται σε τρεις άξονες δράσεις και παραθέτει προτάσεις ενίσχυσης του ρόλου της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα με γνώμονα την προώθηση της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κοινωνικής ενσωμάτωσης, την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ενδυνάμωση του τοπικού παραγωγικού ιστού και της τοπικής ανάπτυξης.²³

5.3 Η ισχνή παρουσία της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα δυστυχώς δεν έχει ακόμα εμπεδωθεί η σημασία και το εύρος εφαρμογής της κοινωνικής οικονομίας, καθώς σύμφωνα με τις αξιολογήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης η παρουσία του τομέα είναι περιορισμένη σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Στη χώρα μας ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας ως γνωστό αντικείμενο βρίσκεται ακόμα υπό διαμόρφωση, καθώς ως κοινωνικό φαινόμενο άρχισε να διερευνάται πρόσφατα. Το ελληνικό «κρατικοκεντρικό» μοντέλο ανάπτυξης (Κώστας, 2013: 84) και η καθυστέρηση της εμφάνισης ενός στοχευμένου θεσμικού πλαισίου για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα περιόρισαν και εμπόδισαν την εμφάνιση τέτοιων δραστηριοτήτων. Μικρός αριθμός μελετών έχουν πραγματοποιηθεί για τον αριθμό, τη νομική μορφή, την οργάνωση και τη συνεισφορά των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας. Το χρονικό διάστημα 2002-2003 οι εργαζόμενοι με έμμισθη απασχόληση σε συνεταιρισμούς, ενώσεις και οργανώσεις του τομέα της κοινωνικής οικονομίας ανέρχονταν σε 69.834 άτομα. Το 17% του εργατικού δυναμικού εντοπίζεται στους συνεταιρισμούς και το 81% στις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις (Κώστας, 2013: 87). Η απασχόληση στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει μόλις το 1,8% της συνολικής απασχόλησης και το 2,9% της μισθωτής εργασίας, δηλαδή από τα μικρότερα ποσοστά μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

²³ http://dasta.auth.gr/uploaded_files/635006205493669775.pdf

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Εμπειρική προσέγγιση σε φορείς Κοινωνικής Οικονομίας

6.1 Ο σκοπός και οι υποθέσεις εργασίας της έρευνας

Ολοκληρώνοντας τη βιβλιογραφική προσέγγιση στο πρώτο μέρος της εργασίας θα συνεχίσουμε με την ανάλυση της έρευνας. Η ανάδειξη της κοινωνικής οικονομίας ως εναλλακτικός τρόπος οργάνωσης της παραγωγής και η περιορισμένη ελληνική βιβλιογραφία αποτέλεσαν το κινητήριο έναυσμα για την εκπόνηση της παρούσας εμπειρικής διερεύνησης. Η έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει τις εξής υποθέσεις εργασίας:

- 1) Αν στην Ελλάδα υπάρχει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που να ευνοεί την σύσταση των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- 2) Αν επιβεβαιώνεται η παγιωμένη αντίληψη για την θετική συνεισφορά των κοινωνικών φορέων στην καταπολέμηση της απειλής του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από συλλογικές πρακτικές.
- 3) Αν οι ερωτώμενοι κοινωνικοί φορείς μοιράζονται κοινές αντιλήψεις σχετικά με τις δυσκολίες σύστασης και λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

6.2 Ο μεθοδολογικός σχεδιασμός της ποιοτικής έρευνας

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η παρούσα ποιοτική έρευνα αποτελεί συμπληρωματικό υλικό και όχι το κυρίως σώμα αυτής της μελέτης. Ο περιορισμένος χρόνος για την εκπόνηση της έρευνας και το γεγονός ότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι ακόμα ιδιαίτερα αναπτυγμένος στην Ελλάδα, περιόρισαν αναγκαστικά το δείγμα των ερωτώμενων κοινωνικών φορέων. Η επιλογή της ποιοτικής έρευνας θεωρήθηκε η καταλληλότερη καθώς στοχεύει στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων. Το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο άντλησης ποιοτικού υλικού αποτέλεσε η συνέντευξη έρευνας. Οι συνεντεύξεις έγιναν βάσει ενός λειτουργικού οδηγού συνέντευξης που περιλαμβάνει δέκα προεπιλεγμένες ερωτήσεις ανοικτού τύπου (open questions), οι οποίες επιτρέπουν στον ερωτώμενο να εκφράσει τη γνώμη του ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς και έτσι να συλλέξουμε χρήσιμες πληροφορίες που να απαντούν επαρκώς στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουμε θέσει και οι οποίες καλύπτουν τις θεματικές περιοχές που μας ενδιαφέρουν.²⁴

Επίσης για την καλύτερη μελέτη και κατανόηση του πεδίου της κοινωνικής οικονομίας πραγματοποιήθηκαν ανοιχτές συνεντεύξεις σε βάθος με ανθρώπους-κλειδιά: α) με τον κ. Γεώργιο Κωνσταντίνο, Προϊστάμενο του Μητρώου Κοινωνικής Οικονομίας, β) με τον κ. Ζιώμα Δημήτρη, Οικονομολόγο - Ερευνητή του Ε.Κ.Κ.Ε. και Επιστημονικό Υπεύθυνο του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Οικονομίας και γ) με τον κ. Νασιούλα Ιωάννη, Επιστημονικό Διευθυντή του Ινστιτούτου Κοινωνικής Οικονομίας και μέλος του GECES, της Ομάδας Εμπειρογνομόνων για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του έτους που διανύουμε (2014) σε δώδεκα κοινωνικές επιχειρήσεις. Οι κοινωνικοί φορείς που αποτέλεσαν αντικείμενο της έρευνας έπρεπε να πληρούν τα εξής κριτήρια επιλεξιμότητας:

- α) να είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας
- β) να μην επιδιώκουν το «άμεσο» κέρδος,
- γ) η δράση τους να είναι συλλογική και επαναλαμβανόμενη,
- δ) να έχει κοινωνικό περιεχόμενο και να ασκεί δημόσια επίδραση.

²⁴ Ο οδηγός των συνεντεύξεων με τις ερωτήσεις παρατίθεται στο παράρτημα της εργασίας (σελ.)

Οι συνεντεύξεις ήταν επιτόπιες και πραγματοποιήθηκαν στα γραφεία των κοινωνικών φορέων σε δέκα διαφορετικές περιοχές της Αθήνας (Χαλάνδρι, Καματερό, Παγκράτι, Αιγάλεω, Ομόνοια, Περιστέρι, Αμπελόκηποι, Ψυχικό, Γαλάτσι και Ηράκλειο). Σε δύο μόνο περιπτώσεις πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική συνέντευξη: α) με την εκπρόσωπο του κοινωνικού συνεταιρισμού «Μούσες Πιερίας» στην Κατερίνη, λόγω γεωγραφικής απόστασης και β) με την εκπρόσωπο της κοινωνικής επιχείρησης «Help», λόγω φόρτου εργασίας. Κατά την διάρκεια της έρευνας δεν είχα μαζί μου άλλο συνεργάτη. Οι συνεντεύξεις διήρκεσαν περίπου 20 λεπτά και ηχογραφήθηκαν. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλα τα μέλη των κοινωνικών φορέων έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εκπόνηση της έρευνας και προθυμία να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις.

Στο παράρτημα της παρούσας εργασίας παρατίθεται ο οδηγός των συνεντεύξεων και οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις των κοινωνικών φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα.

6.3 Η νομική μορφή και οι δραστηριότητες των Κοινωνικών Επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα

Αντικείμενο της έρευνας αποτέλεσαν δώδεκα κοινωνικές επιχειρήσεις που έχουν εφαρμόσει τις αρχές της συνεργατικής οικονομίας. Σύμφωνα με τον Νόμο 4019/2011 ανάλογα με τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις εντάσσονται στις εξής κατηγορίες: α) Ένταξης, β) Κοινωνικής Φροντίδας και γ) Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού. Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε ξεχωριστά κάθε κοινωνική επιχείρηση με βάση την κατηγορία στην οποία ανήκει.

A) Στις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης ανήκουν οι κοινωνικοί φορείς «Αμφιρίτη», «Ατόμων με Αναπηρία» και «Mytrillo». Πιο αναλυτικά: i) Η «Αμφιρίτη» δραστηριοποιείται στο πεδίο του προσβάσιμου τουρισμού που αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς. Μέσω της ηλεκτρονικής της σελίδας, παρέχει τη δυνατότητα σε όσους αντιμετωπίζουν κινητικά προβλήματα (ανάπηροι με αμαξίδια, άνθρωποι τρίτης ηλικίας κ.α.) να εντοπίζουν εύκολα τις προσβάσιμες υποδομές και υπηρεσίες σε έξι δημοφιλείς τουριστικές περιοχές στην Ελλάδα.

ii) Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Ένταξης «Ατόμων με Αναπηρία» δίνει τη δυνατότητα στα άτομα με αναπηρίες να απασχολούνται σε διάφορες δραστηριότητες όπως ανακύκλωση, χειροτεχνίες και παράλληλα να λαμβάνουν τα επιδόματα που δικαιούνται.

iii) Η «Myrtillo» Κοιν.Σ.Επ ίδρυσε το Myrtillo cafe που απασχολεί άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Ο κοινωνικός φορέας επιδιώκει την πολύπλευρη εκπαίδευση των νέων που αντιμετωπίζουν μέτριες μαθησιακές δυσκολίες (άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση, σύνδρομο Asperger, έχουν κινητικά προβλήματα ή προβλήματα ομιλίας) προκειμένου να αποκτήσουν ικανότητες αυτόνομης διαβίωσης, αυτοεκτίμηση, κοινωνικότητα, νέες φιλίες και ανεξαρτησία από την υπερπροστασία της οικογένειας ή από τα πλέγματα του κοινωνικού αποκλεισμού. Επίσης, στον ίδιο χώρο διοργανώνονται θεραπευτικά σεμινάρια όπου μέσω της συναισθηματικής αγωγής τα άτομα με ειδικές ανάγκες διδάσκονται νοητική ενδυνάμωση, εργασιοθεραπεία, ψυχοθεραπεία.

Επιπρόσθετα, η έρευνα εστίασε και στην λειτουργία δύο Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης.²⁵

iv) Ο Κοι.Σ.Π.Ε «Ευ Ζην» απασχολεί άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα έχοντας ως βασική επιδίωξη την ένταξή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Διαθέτει πρατήριο φαγητού, υπηρεσίες Catering, συνεργείο καθαρισμού και ξυλουργείο.

v) Ο Κοι.Σ.Π.Ε «Διαδρομές» αποτελεί επίσης μονάδα ψυχικής υγείας. Ο φορέας λειτουργεί το πολιτιστικό καφενείο και ένα συνεργείο καθαρισμού που αναλαμβάνει τον καθαρισμό και τη συντήρηση εσωτερικών και κοινόχρηστων χώρων. Σε όλες τις παραπάνω δράσεις απασχολούνται άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα.

B) Στις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας ανήκουν ο «Συνεταιρισμός Γονέων Χαλανδρίου», το «Δίκτυο Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης» και η «HELP».

i) Η βασική δραστηριότητα του «Συνεταιρισμού Γονέων Χαλανδρίου» αφορά την ίδρυση και λειτουργία του 1ου συνεταιριστικού φροντιστηρίου στην Ελλάδα. Εκεί παρέχεται η δυνατότητα στους μαθητές να λαμβάνουν υψηλή ποιότητα εκπαίδευσης καταβάλλοντας χαμηλά δίδακτρα. Επίσης, ο συνεταιρισμός διοργανώνει ποικίλες

²⁵ Σύμφωνα με το Νόμο 4019/2011 οι Κοι.Σ.Π.Ε εντάσσονται πλέον στη κατηγορία «Κοινωνικής Ένταξης»

εκδηλώσεις για παιδιά ενώ στα άμεσα σχέδια περιλαμβάνεται και η ίδρυση ενός συνεταιριστικού παιδικού σταθμού.

ii) Η κοινωνική επιχείρηση «Δίκτυο Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης» έχει συνάψει σύμβαση με την Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου Γαλασίου όπου παρέχει το αναγκαίο εξειδικευμένο προσωπικό (ψυχολόγους, νηπιαγωγούς κοινωνικούς λειτουργούς) για την εύρυθμη λειτουργία των παιδικών σταθμών και άλλων κοινωνικών φορέων του Δήμου.

iii) Η κοινωνική συνεταιριστική επιχείρηση «Help» παρέχει υπηρεσίες κοινωνικού προνοιακού χαρακτήρα σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού όπως παιδιά, ηλικιωμένους και άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση ένδειας. Η εκμάθηση της νοηματικής γλώσσας στο ευρύ κοινό, η εκπαιδευτική φροντίδα των παιδιών με προβλήματα όρασης και κώφωσης είναι κάποιες από τις δράσεις του κοινωνικού φορέα.

Γ) Τέλος, στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν και τέσσερις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού.

i) Η κοινωνική επιχείρηση «Μούσες Πιερίας» στην Κατερίνη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αποτελεί επίσημα τον πρώτο κοινωνικό συνεταιρισμό που δημιουργήθηκε στην Ελλάδα και εγγράφηκε στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας. Συστάθηκε από άνεργες γυναίκες προκειμένου να πολεμήσουν την κρίση με όπλο την αλληλεγγύη. Οι δραστηριότητες του φορέα αφορούν την παρασκευή παραδοσιακών προϊόντων από την Πιερική γη (φράουλες, ακτινίδια, μια ειδική ποικιλία κερασιού), ώστε να αναδειχθούν οι τοπικές καλλιέργειες.

ii) Η κοινωνική επιχείρηση «180 Μοίρες» αναπτύσσει δραστηριότητες που αφορούν κυρίως ελεύθερους επαγγελματίες (άνω των 50 ετών) που δεν εργάζονται, αλλά βρίσκονται κοντά στη συνταξιοδότηση. Διοργανώνουν εκπαιδευτικά προγράμματα προκειμένου να αναδείξουν τις δεξιότητες που διαθέτουν οι συμμετέχοντες και στη συνέχεια τους προτρέπουν να εργαστούν σε κοινωνικούς φορείς.

iii) Η «Women On Top» είναι ένα δίκτυο γυναικών που είτε αναζητούν μέντορες για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που συναντούν στο εργασιακό τους περιβάλλον, είτε είναι πρόθυμες να προσφέρουν επαγγελματική καθοδήγηση (mentoring) σε άλλες γυναίκες ανάλογα με τις ανάγκες, την εμπειρία, τη διαθεσιμότητα και τις ικανότητές τους.

iv) Η «Δράση» διαθέτει δύο Κοινωνικά Παντοπωλεία στους Δήμους Αγίων Αναργύρων-Καματερού και Ηλιούπολης. Μέσα από τα κέρδη της πώλησης των προϊόντων επιδιώκει την δωρεάν παροχή τροφίμων και άλλων ειδών οικιακής χρήσης

στους οικονομικά αδύναμους κατοίκους των παραπάνω περιοχών που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα διαβίωσης.

6.4 Η συμβολή των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας στην καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα για την θετική συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Αρχικά διαπιστώνουμε ότι ο βασικός λόγος ίδρυσης και κοινή συνισταμένη όλων των δράσεων των κοινωνικών φορέων που συμμετείχαν στην έρευνα αποτελεί η προσφορά τους στο κοινωνικό σύνολο, καθώς επιδιώκουν την εφαρμογή νέων τρόπων καταπολέμησης των διακρίσεων και της ανισότητας. Όλοι οι ωφελούμενοι των δράσεων προέρχονται από ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας που κινδυνεύουν ή βρίσκονται ήδη αντιμέτωποι με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ανάμεσά τους άτομα με ειδικές ανάγκες που αντιμετωπίζουν οποιαδήποτε μορφή σωματικής ή νοητικής αναπηρίας, παιδιά, ηλικιωμένοι, μακροχρόνια άνεργοι, γυναίκες και γενικότερα άτομα με οικονομική δυσπραγία.

Ο εκπρόσωπος του Συνεταιρισμού Γονέων Χαλανδρίου αναφέρει χαρακτηριστικά: «επικεντρωνόμαστε σε αλληλέγγυες δράσεις που έχουν ως στόχο να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των συμπολιτών μας, καθώς μεγάλα τμήματα του πληθυσμού υφίστανται τον κοινωνικό αποκλεισμό». Σύμφωνα με την υπεύθυνη marketing της Αμφιτρίτη: «ως Κοιν.Σ.Επ Ένταξης στοχεύουμε στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο προσβάσιμος τουρισμός είναι ένα σημαντικό κομμάτι της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς, καθώς υπάρχει μεγάλος αριθμός ατόμων που αντιμετωπίζει κινητικά προβλήματα και δυστυχώς η χώρα μας δεν έχει ασχοληθεί καθόλου με αυτό τον τομέα». Την ίδια άποψη συμμερίζεται και η κοινωνική λειτουργός της Help τονίζοντας ότι: «σκοπός της Κοιν.Σ.Επ είναι η παροχή υπηρεσιών κοινωνικού προνοιακού χαρακτήρα σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού όπως παιδιά, ηλικιωμένους και σε άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση ένδειας. Διοργανώνουμε προγράμματα για την πρόωπη ανίχνευση και διάγνωση της παιδικής βαρηκοΐας και κώφωσης, προωθούμε την εκμάθηση της νοηματικής γλώσσας στο ευρύ κοινό που στο οικογενειακό ή

επαγγελματικό περιβάλλον τους έχουν κωφά άτομα και αναλαμβάνουμε την εκπαιδευτική φροντίδα των παιδιών με προβλήματα όρασης».

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από την έρευνα αφορά την θετική συνεισφορά των κοινωνικών φορέων στην εργασιακή ένταξη των ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, μέσω της έμμισθης απασχόλησής τους στις κοινωνικές επιχειρήσεις. Η εκπρόσωπος της Κοιν.Σ.Επ Myrtillo αναφέρει: «οι δραστηριότητες μας συμβάλλουν στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Προσφέρουμε θέσεις εργασίας σε άτομα με ειδικές ανάγκες, καθώς δεν υπάρχει καμία υποδομή όσον αφορά την εργασιακή τους αποκατάσταση μετά το σχολείο. Στο cafe Myrtillo απασχολούνται ισότιμα άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση, σύνδρομο Asperger, έχουν κινητικά προβλήματα ή προβλήματα ομιλίας». Η επαγγελματική απασχόληση των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Ο Πρόεδρος του κοινωνικού φορέα Ατόμων με αναπηρία αναφέρει χαρακτηριστικά: «το καλύτερο φάρμακο που γιατρεύει όλες τις αναπηρίες του κόσμου το λένε δουλειά».

Όσον αφορά την μορφή της εργασίας παρατηρούμε ότι στις περισσότερες κοινωνικές επιχειρήσεις η απασχόληση των εργαζομένων είναι πλήρης, με εξαίρεση την απασχόληση των ατόμων με νοητικά, ψυχικά ή κινητικά προβλήματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η απασχόληση είναι μειωμένη δηλαδή εργάζονται σε τετράωρη βάση. Επίσης είναι και υποστηριζόμενη, καθώς υπάρχουν επόπτες που επιτηρούν και καθοδηγούν αυτά τα άτομα με απώτερο στόχο να αποκτήσουν όσο το δυνατόν περισσότερες δεξιότητες.

Συνοψίζοντας, η κοινωνική οικονομία επιδιώκει να ικανοποιήσει βασικές κοινωνικές ανάγκες προωθώντας παράλληλα την κοινωνική και εργασιακή ένταξη των ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Βέβαια η επίτευξη των παραπάνω στόχων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από το θεσμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται ο τομέας. Στην Ελλάδα ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας βρίσκεται αντιμέτωπος διαρκώς με προκλήσεις που πολλές φορές δυσχεραίνουν το έργο των κοινωνικών φορέων. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τις κυριότερες από αυτές.

6.5 Οι κυριότερες προκλήσεις που παρακωλύουν την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της εμπειρικής και της βιβλιογραφικής έρευνας, οι κύριες παθογένειες που διέπουν τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα είναι οι εξής:

ι) Όλοι οι εκπρόσωποι των κοινωνικών επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα επισημαίνουν, ιδιαίτερα ανησυχητικά, το γεγονός ότι η Ελληνική Πολιτεία δεν έχει δώσει την δέουσα προσοχή στη διαμόρφωση και ενδυνάμωση της κοινωνικής οικονομίας καθώς διαφαίνεται να μην έχει κατανοήσει πλήρως την εν δυνάμει πολύπλευρη συμβολή του τομέα στην ενίσχυση του οικονομικού και κοινωνικού κεφαλαίου. Η χρηματοδοτική ενίσχυση των κοινωνικών φορέων τόσο από το κράτος, όσο και από τους χρηματοπιστωτικούς φορείς παραμένει ανύπαρκτη. Σύμφωνα με την Πρόεδρο της Κοιν.Σ.Επ Μούσες Πιερίας: «δεν έχουμε λάβει κρατική χρηματοδότηση και αυτό αποτελεί μεγάλο έλλειμμα όσον αφορά τη στήριξη της κοινωνικής οικονομίας. Παρόλο που υπήρχαν υποσχέσεις από τη πλευρά του Υπουργείου, μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει κανένα χρηματοδοτικό εργαλείο και καμία δομή στήριξης του τομέα». Η εκπρόσωπος της Κοιν.Σ.Επ Myrtillo αναφέρει ότι «είναι πολλές οι δυσκολίες που συναντάμε και οι περισσότερες αφορούν στην χρηματοδότηση. Μέχρι σήμερα έχουμε στηριχθεί κυρίως στη βοήθεια που έχουμε λάβει από γενναιόδωρους δωρητές».

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα όσον αφορά την πρόσβαση σε χρηματοδοτικές πηγές. Το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας ως χρηματοδοτικός πυρήνας της κοινωνικής οικονομίας δεν έχει ακόμα συσταθεί. Επιπρόσθετα υφίστανται και έναν ιδιότυπο αποκλεισμό από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που τις θεωρούν επισφαλείς επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η συμμετοχή τους στα προσφερόμενα χρηματοδοτικά προϊόντα.

Η δυσκολία ανεύρεσης χρηματοδοτικών πόρων αποτελεί πρόβλημα ζωτικής σημασίας για τις επιχειρήσεις. Από την έρευνα διαπιστώνουμε ότι όλες σχεδόν οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν παρουσιάζουν, τουλάχιστον ακόμα, κέρδη. Τα έσοδα τους φτάνουν για να καλύψουν μόνο τα λειτουργικά έξοδα δηλαδή ενοίκια, λογιστές, δικηγόρους. Μοναδική εξαίρεση των παραπάνω αποτελεί ο Κοι.Σ.Π.Ε «Ευ Ζην» που έχει καταφέρει να διασφαλίσει την βιώσιμη λειτουργία του. Λειτουργεί ήδη από το 2005 και έτσι έχει επωφεληθεί από τις διατάξεις του νόμου 2716/1999 όσον αφορά τη χρηματοδότηση.

Επομένως, για να μπορέσουν και οι υπόλοιπες κοινωνικές οργανώσεις να παρουσιάσουν κέρδη χρειάζεται πρώτα να καταστεί βιώσιμη η λειτουργία τους. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι όλοι οι φορείς συμφωνούν ότι ενδεχόμενα μελλοντικά κέρδη θα επενδυθούν στην ίδια την κοινωνική επιχείρηση, προκειμένου να επεκτείνει περαιτέρω τις κοινωνικές δράσεις και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

ii) Το ασαφές ελληνικό θεσμικό πλαίσιο ευνοεί δυστυχώς την ανάδυση κοινωνικών επιχειρήσεων που έχουν ως μοναδικό κίνητρο την εκμετάλλευση των επιδοτήσεων που προσφέρουν τα αναπτυξιακά προγράμματα και δεν θέτουν ως βασικό πρόταγμα την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών και την ενίσχυση των οικονομικά ασθενέστερων. Σύμφωνα με έναν από τους ερωτώμενους, πολλές κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις αποτελούν «άδεια πουκάμισα» αφού συστήνονται και εγγράφονται στο μητρώο προκειμένου να διασφαλίσουν την πρόσβαση σε μελλοντικά χρηματοδοτικά προγράμματα και όχι για να ικανοποιήσουν μια κοινωνική ανάγκη. Ο ίδιος επίσης κρούει τον κώδωνα του κινδύνου, καθώς ακριβώς το ίδιο συνέβη και με τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις τη δεκαετία του 1990 με αποτέλεσμα σήμερα να έρχονται στο φως της δημοσιότητας καταγγελίες για διασπάθιση του δημοσίου χρήματος.

Οι εθνικές πολιτικές επίσης δεν εξειδικεύουν τους όρους και τις διαδικασίες μέσω των οποίων οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας μπορούν να συμβάλλουν στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς οι θέσεις εργασίας που προσφέρονται στηρίζονται σε μια εφήμερη επιδοματική λογική και δεν στοχεύουν στη δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης (Αδάμ και Παπαθεοδώρου,2010:29). Επομένως σε αυτές τις περιπτώσεις τα ευρωπαϊκά κονδύλια δεν αποτελούν τον κύριο μοχλό ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας, αφού τις περισσότερες φορές κατασπαταλούνται και έτσι το παραγόμενο αποτέλεσμα είναι μικρότερο του δυνατικού.

iii) Επιπρόσθετα στην υποανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας έχει παίξει καθοριστικό ρόλο ότι η Κοινωνία των Πολιτών στην Ελλάδα δεν είναι αναπτυγμένη και δεν καλλιεργεί την διαμόρφωση βιώσιμων συλλογικών δομών που να υπηρετούν με αφοσίωση και να ικανοποιούν τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Η ελληνική κοινωνία δεν βασίζεται σε κοινωνικά δίκτυα με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζει κριτικά Τα χρόνια της μεταπολίτευσης διαμόρφωσαν μια κουλτούρα άκρατου καταναλωτισμού και ατομισμού που αλλοίωσε το συναίσθημα της κοινωνικής προσφοράς και διέρρηξε

τους συνεκτικούς δεσμούς της κοινωνίας. Ο νεποτισμός που είναι διάχυτος σε όλους τους τομείς εμποδίζει την Κοινωνία των Πολιτών να αλλάξει τρόπο σκέψης, καθώς κάθε τι καινούργιο αντιμετωπίζεται με περίσσεια καχυποψία.

Επίσης, υπάρχουν δυσκολίες δικτύωσης και συνεργασίας των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων με τις κοινωνικές επιχειρήσεις τόσο σε τοπικό, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η μειωμένη αναγνωρισιμότητα της κοινωνικής αξίας που παράγει η κοινωνική οικονομία οφείλεται στην απουσία ενημέρωσης και πληροφόρησης από το κράτος και τους αρμόδιους φορείς. Όλοι οι εκπρόσωποι των κοινωνικών φορέων επισημαίνουν τις γραφειοκρατικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν καθημερινά στις συναλλαγές τους με τις δημόσιες υπηρεσίες. Χαρακτηριστικά η εκπρόσωπος της Help αναφέρει: «συναντήσαμε μεγάλες δυσκολίες όσον αφορά στις συναλλαγές μας με τις δημόσιες υπηρεσίες (ίκα, εφορία), καθώς η Κοιν.Σ.Επ είναι μια καινούργια δομή και οι υπάλληλοι δεν είχαν λάβει την απαραίτητη γνώση για το που θα έπρεπε να κατατάξουν τον φορέα». Η Πρόεδρος του φορέα 180 Μοίρες προσθέτει: «δυσκολευτήκαμε να βγάλουμε το ΑΦΜ στην εφορία καθώς δεν γνώριζαν τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Επίσης, δεν ξέρουμε αν πρέπει να τηρούμε Β ή Γ κατηγορίας βιβλία αφού ο νόμος είναι ασαφής. Γενικότερα, δεν υπάρχει σαφής πληροφόρηση από το Υπουργείο για το Κοινωνικό Επιχειρείν».

ν) Στη χώρα μας η παρακολούθηση και η αξιολόγηση των δράσεων του τομέα της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι συστηματικές και οργανωμένες, ώστε να εντοπίζουν τυχόν αδυναμίες και να τις διορθώνουν. Δεν λειτουργούν εξειδικευμένες δομές που να παρακολουθούν και να στηρίζουν τη δημιουργία νέων κοινωνικών επιχειρήσεων. Επίσης δεν εκπονούνται προγράμματα κατάρτισης, εκπαίδευσης, ενημέρωσης και υποστήριξης των υφιστάμενων κοινωνικών φορέων με αποτέλεσμα ο τομέας να αντιμετωπίζει σημαντικό πρόβλημα όσον αφορά τη στελέχωση και διοίκηση των οργανώσεων του, λόγω έλλειψης έμπειρου και καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού. Συνοψίζοντας οι δραστηριότητες του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες λόγω της απουσίας ενός ευέλικτου πλαισίου για τη θεσμική, χρηματοδοτική και διοικητική στήριξη των πρωτοβουλιών του τομέα. Οι παραπάνω αστοχίες έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση πολιτικών στήριξης του τομέα με μυωπικό ορίζοντα, που υπονομεύουν την δυναμική εξέλιξη της κοινωνικής οικονομίας ως τρίτο πυλώνα κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Επομένως, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας κινδυνεύει να περιθωριοποιηθεί.

7^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Προτάσεις και Συμπεράσματα

7.1 Συμπεράσματα της έρευνας με βάση τον οδηγό συνέντευξης

Με βάση τις συνεντεύξεις και της υποθέσεις εργασίας όπως διατυπώθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο προκύπτουν τα εξής χρήσιμα συμπεράσματα:

Πρώτον, η ψήφιση του Νόμου 4019/2011 για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα συνέβαλλε στη διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου το οποίο επέτρεψε την ανάδυση νέων μορφών οικονομικής δραστηριότητας και καινοτόμας επιχειρηματικότητας. Η θεσμοθέτηση των κοινωνικών επιχειρήσεων ενισχύει και διευρύνει σημαντικά τον παραγωγικό ρόλο που αυτές επιτελούν όσον αφορά την παραγωγή κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών. Στην έρευνα συμμετέχουν κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης, κοινωνικής φροντίδας και συλλογικού και παραγωγικού σκοπού οι οποίες αναπτύσσουν ποικίλες κοινωνικές δράσεις.

Δεύτερον, όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα εκφράζουν την πεποίθηση ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις συνιστούν παράγοντες κοινωνικής συνοχής οι οποίοι εμφορούνται από τις αξίες της αλληλεγγύης, της δημοκρατίας και της ισότητας. Τα πεδία δράσης τους καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, από την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών μέχρι τη φροντίδα για την υγεία και την παιδεία και διευρύνονται συνεχώς. Η έρευνα δείχνει επίσης ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις στοχεύουν στην καταπολέμηση της απειλής του κοινωνικού αποκλεισμού για τις ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας και συμβάλλουν θετικά στην ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών, της επιχειρηματικότητας και γενικότερα στην αύξηση της απασχόλησης αφού δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας.

Τρίτον, οι ερωτώμενοι κοινωνικοί φορείς μοιράζονται κοινές αντιλήψεις σχετικά με τις δυσκολίες σύστασης και λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Η ανύπαρκτη χρηματοδοτική ενίσχυση των κοινωνικών φορέων, η απουσία μακροπρόθεσμης στρατηγικής, η ισχνή παρουσία της κοινωνίας των πολιτών, η απουσία δικτύωσης είναι οι κυριότεροι παράγοντες που αποτελούν ανάχωμα για την περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.

7.2 Προτάσεις για την ενδυνάμωση της Κοινωνικής Οικονομίας

Σε παγκόσμιο επίπεδο η κοινωνική οικονομία έχει ήδη διαγράψει στο ιστορικό της μια πορεία δύο αιώνων. Ωστόσο σήμερα διαθέτει μια ιδιαίτερη δυναμική, καθώς η παγκόσμια οικονομική ύφεση έχει επιφέρει δραματικές επιπτώσεις στην οργάνωση και στη λειτουργία των κοινωνιών. Ειδικότερα στην Ελλάδα, διανύουμε μια περίοδο παρατεταμένης συστημικής κρίσης και απορρύθμισης του κράτους πρόνοιας. Η αύξηση της φτώχειας, της ανεργίας, η συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, καθιστούν τις δράσεις των φορέων της κοινωνικής οικονομίας απαραίτητες, καθώς το κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας παραμένει διάτρητο. Από την άλλη πλευρά όμως η εφαρμογή ενός εναλλακτικού μοντέλου παραγωγής αποτελεί έργο ηράκλειο, καθώς η χώρα μας πρέπει να απαγκιστρωθεί από τον άκρατο καταναλωτισμό, τον ατομικισμό, την εξαρτημένη από το κράτος επιχειρηματικότητα και την παραοικονομία. Παρόλα τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας βρίσκεται ακόμα σε αναζήτηση ταυτότητας. Ταυτόχρονα είναι ορατός ο κίνδυνος της στρέβλωσης των αρχών της κοινωνικής οικονομίας, με αποτέλεσμα ο θεσμός να κινδυνεύει να χάσει την δυναμική που έχει αναπτύξει και να καταρρεύσει.

Αποτελεί επομένως επιτακτική ανάγκη να ληφθούν και να εφαρμοστούν τα κατάλληλα μέτρα τα οποία θα προσδώσουν στο χαρακτήρα της κοινωνικής οικονομίας μια νέα δυναμική, ώστε να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης που θα προσφέρει νέες καινοτόμες λύσεις όσον αφορά την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών.

i) Η κοινωνική οικονομία πρέπει να αποτελέσει στοιχείο μιας συνεκτικής στρατηγικής για την κοινωνική και οικονομική μεταρρύθμιση. Βασική προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στη σωστή εφαρμογή και αξιοποίηση του νέου θεσμικού πλαισίου, δηλαδή του Νόμου 4019/2011 που αφορά την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα και καθορίζει τους πόρους, τα μέσα δράσης και τους αντικειμενικούς στόχους του τομέα. Η κοινωνική οικονομία χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο εθνικό στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης, το οποίο θα αναγνωρίζει την αναγκαιότητα ενσωμάτωσης της οικονομίας στην κοινωνία και τις ανάγκες της και την συμβολή της στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Όλοι οι ερευνώμενοι κοινωνικοί φορείς δηλώνουν κατηγορηματικά ότι επιθυμούν και επιδιώκουν τη συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς τόσο σε επίπεδο ανταλλαγής εμπειριών, όσο και σε επίπεδο εμπορικής συνεργασίας για την προώθηση της

κοινωνικής οικονομίας. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν: «μόνο οι ομάδες μπορούν να προχωρήσουν και έτσι να καταστεί βιώσιμη η λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων, συμβάλλοντας αποτελεσματικά στην κοινωνική ενσωμάτωση των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού».

Σε περιφερειακό επίπεδο η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να είναι αρωγός σε αυτή την προσπάθεια ανάπτυξης και ενδυνάμωσης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, καθώς όλες οι πρωτοβουλίες πηγάζουν «εκ των κάτω». Σε κεντρικό επίπεδο κρίνεται αναγκαία η σύσταση ενός επιτελικού μηχανισμού –όπως της Γενικής Γραμματείας– που να ασχολείται αποκλειστικά με ζητήματα που αφορούν την κοινωνική οικονομία και επομένως να ενημερώνει, να παρέχει τεχνογνωσία και να καθοδηγεί τους κοινωνικούς φορείς.

ii) Επιπρόσθετα, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κοινωνικοί φορείς τονίζουν ομόφωνα ότι «η Κοινωνική Οικονομία πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα στην πολιτική ατζέντα των κυβερνήσεων». Αποτελεί επιτακτική ανάγκη η εφαρμογή μιας εθνικής πολιτικής που θα περιλαμβάνει μέτρα για τη θεσμοθέτηση των κατάλληλων χρηματοδοτικών και υποστηρικτικών μηχανισμών. Ο σχεδιασμός των κατάλληλων χρηματοπιστωτικών εργαλείων θα συνεισφέρει στη προσέλκυση νέων επενδυτών και στην ενδυνάμωση της κοινωνικής οικονομίας. Παράλληλα θα βοηθήσει τις κοινωνικές επιχειρήσεις να απογαλακτιστούν από τις κρατικές χρηματοδοτήσεις καθώς ο τομέας δεν πρέπει να λειτουργεί ως υποκατάστατο της δημόσιας δράσης, αλλά αντίθετα να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός ισχυρού και αποτελεσματικού κοινωνικού κράτους.

Προτείνεται επίσης, η υιοθέτηση οικονομικών κινήτρων και ευνοϊκών ρυθμίσεων που να διευκολύνουν την λειτουργία των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, όπως η διαφορετική φορολογική μεταχείριση των πλεονασμάτων τους, ή η χορήγηση χαμηλότοκων δανείων (Expert Steering Committee, 2013: 33). Σύμφωνα με την Πρόεδρο της κοινωνικής επιχείρησης Women on Top: «Το κράτος οφείλει να κάνει πιο σαφές το πλαίσιο για τα φορολογικά ζητήματα που ανακύπτουν. Θα ήταν χρήσιμες οι φοροαπαλλαγές για τα πρώτα χρόνια λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων». Τέλος, απαιτείται να αξιοποιήσουμε τις ευκαιρίες χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την αναπτυγμένη τεχνογνωσία των άλλων ευρωπαϊκών κρατών επί των ζητημάτων που αφορούν το πεδίο της κοινωνικής οικονομίας.

iii) Η δημιουργία ενός εθνικού παρατηρητηρίου που θα αξιολογεί τις δράσεις και τα αποτελέσματα του παραγόμενου προϊόντος, καθίσταται αναγκαία. Μόνο με ακριβή και

αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε την «κοινωνική προστιθέμενη αξία», δηλαδή τη χρησιμότητα των κοινωνικών επιχειρήσεων και έτσι να διαμορφώσουμε τις κατάλληλες πολιτικές. Βέβαια, η αποτίμηση της επίδρασης του τομέα στην κοινωνική ενσωμάτωση, στην αναζωογόνηση των τοπικών οικονομιών, στην αύξηση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής ευμάρειας αποτελεί πολύπλοκο εγχείρημα. Για αυτό το λόγο το μητρώο κοινωνικής οικονομίας χρειάζεται να αξιολογεί προσεκτικά τις κοινωνικές επιχειρήσεις που επιθυμούν να εγγραφούν, ενώ ταυτόχρονα απαιτείται η διαρκής παρακολούθηση και η βελτίωση των δράσεων από τους αρμόδιους ελεγκτικούς μηχανισμούς, ώστε να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η λογοδοσία των κοινωνικών επιχειρήσεων απέναντι στην κοινωνία.

iv) Οι κοινωνικές επιχειρήσεις βρίσκονται σε μια συνεχή αναζήτηση της αναγνώρισης της προσφοράς τους από την κοινωνία στο σύνολό της. Οι αρχές και οι αξίες που διέπουν την κοινωνική οικονομία όπως η κοινωνική δικαιοσύνη, η δημοκρατική συμμετοχή, η ισότητα, η ισονομία, η αλληλεγγύη μπορούν να ενσωματωθούν στην κοινωνία μόνο μέσω της εκπαίδευσης. Επομένως, είναι αναγκαία η ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωνικού προσανατολισμού εκπαίδευσης, κατάρτισης και συμβουλευτικής υποστήριξης των μελλοντικών στελεχών των κοινωνικών επιχειρήσεων έτσι ώστε να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά, τις δυνατότητες και την ιδιόμορφη φύση του τομέα και να εισχωρήσουν στον πολυσύνθετο τομέα της κοινωνικής οικονομίας με ικανές οργανωσιακές δεξιότητες δράσης και υψηλό επίπεδο οργανωτικών ικανοτήτων.²⁶

7.3 Συμπερασματικές παρατηρήσεις και μελλοντικές προοπτικές

Η διεθνής εμπειρία έχει αποδείξει ότι η Κοινωνική Οικονομία μπορεί να αποτελέσει μια στρατηγική που όχι μόνο μάχεται σθεναρά τον κοινωνικό αποκλεισμό που απειλεί τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, αλλά παρουσιάζει και μια γενικότερη θετική πολλαπλασιαστική επιρροή σε ολόκληρη την κοινωνία. Τα παραδείγματα που αναφέρονται τόσο από την διεθνή, όσο και από την ελληνική εμπειρία καταδεικνύουν ότι οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας λαμβάνουν αναπτυξιακές πρωτοβουλίες

²⁶ Ημερίδα «Εθελοντισμός: από την Αλληλεγγύη στην Ανάπτυξη», Αθήνα, 16.12.2013

ενίσχυσης της κοινωνικής και αλληλέγγυας επιχειρηματικότητας και επιδιώκουν την παροχή σύγχρονων, ποιοτικών και καινοτόμων κοινωνικών υπηρεσιών και αγαθών.

Ειδικότερα στην Ελλάδα, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Θεσμικοί, χρηματοδοτικοί και διοικητικοί περιορισμοί αποτελούν ανάχωμα στην επέκταση του τομέα. Παρόλα αυτά, δεν γίνεται να μην αναγνωρίσουμε τις σημαντικές προσπάθειες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια για την περαιτέρω ανάπτυξη του. Ένα πρώτο σημαντικό βήμα αποτελεί η θεσμική αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, η οποία έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα για την διαμόρφωση ενός τομέα που θα συμβάλλει ενεργά στην προώθηση του συλλογικού και κοινωνικού οφέλους, στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και στην καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων.

Επιπρόσθετα, στο Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης 2014-2020 (ΕΣΠΑ)²⁷ η προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας έχει τεθεί ως μία από τις βασικές προτεραιότητες στην κοινωνική ατζέντα της χώρας. Στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη, προβλέπεται ένα πλέγμα ολοκληρωμένων πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης που αναγνωρίζουν το νέο ρόλο των συστημάτων κοινωνικής προστασίας ως μοχλού οικονομικής ανάπτυξης και επιδιώκουν τη διαφύλαξη και αναζωογόνηση του κοινωνικού ιστού. Πιο συγκεκριμένα τη νέα προγραμματική περίοδο, τίθεται ως στόχος η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής ένταξης ευπαθών ομάδων του πληθυσμού μέσω της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας. Προβλέπεται η αξιοποίηση χρηματοδοτικών και άλλων εργαλείων, ώστε να αυξηθεί η απασχόληση στον εν λόγω τομέα. Έμφαση θα δοθεί επίσης στην ενίσχυση της δικτύωσης και της διαμόρφωσης βιώσιμων συνεργατικών κοινωνικών μηχανισμών (social clustering) μεταξύ των επιχειρήσεων, των κοινωνικών εταίρων, των δημόσιων υπηρεσιών και των τοπικών φορέων. Τέλος προβλέπεται και η υλοποίηση δράσεων παροχής υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας σε τοπικό επίπεδο, οι οποίες δύνανται να προσφέρουν θέσεις εργασίας.

Συνοψίζοντας την παρούσα μελέτη, η «κοινωνική επένδυση» στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας μπορεί να λειτουργήσει ως αποφασιστικός παράγοντας κοινωνικής αλλαγής και κοινωνικής ολοκλήρωσης, καθώς έχει την ικανότητα να

²⁷ http://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014_2020.pdf

συσπειρώνει τους πολίτες για την επίτευξη των κοινωνικών στόχων και να διασφαλίσει μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Μια δυνατή και δυναμική κοινωνία είναι απαραίτητη προϋπόθεση δημιουργίας μιας υγιούς οικονομίας γιατί παράγει κοινωνική εμπιστοσύνη. Το ερευνητικό ενδιαφέρον για την «χαρτογράφηση» του πεδίου της κοινωνικής οικονομίας θα συνεχίσει να παραμένει αμείωτο, καθώς ο τομέας έχει τη δυνατότητα – υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις– να διαμορφώσει μια νέα στρατηγική κατά του κοινωνικού αποκλεισμού και να συμβάλλει στην εγκαθίδρυση ορθολογικότερων συστημάτων κοινωνικής προστασίας και μιας σταθερής και βιώσιμης τοπικής οικονομικής ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αδάμ, Σ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (2010) *Κοινωνική οικονομία και κοινωνικός αποκλεισμός*. Μελέτες / 8. Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων.
- Amin, A., Cameron, A. and Hudson, R. (2002) *Placing the Social Economy*. London: Routledge.
- Anheier, H. K. (2005) *Nonprofit Organizations. Theory, management, policy*. London: Routledge.
- Borzaga, C. and Santuari, A. (2000) *Social enterprises in Italy. The experience of social co-operatives*. Working paper n. 15. University of Trento.
- Borzaga, C. and Defourny, J. (2001) *The Emergence of Social Enterprise*. London: Routledge
- Borzaga, C. and Santuari, A. (2003) “New Trends in the Non-Profit Sector in Europe: The Emergence of Social Entrepreneurship”. In: OECD, 2003. *The Non-Profit Sector in a Changing Economy*. Paris: OECD, pp. 31-56.
- Borzaga, C. (2004) “From suffocation to re-emergence: The evolution of the Italian third sector.” In: Evers Adalbert and Jean-Louis Laville (eds), 2004. *The Third Sector in Europe*. UK: Edward Elgar, pp. 45-62.
- Borzaga, C. and Depedri, S. (2012) *The emergence, institutionalization and challenges of social enterprises: the Italian experience*. CIRIEC- Espana, Revista de Economia Publica, Social y Cooperativa, n. 75, August 2012, University of Trento Italy, pp 35-53.
- Chaves, R. (2008). *Public Policies and Social Economy in Spain and Europe*. Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa, n. 62, CIRIEC-España, Special Issue, October 2008, pp. 35-60.
- CICOPA, (2013) *Promoting cooperatives and the Social Economy in Greece. How to promote the social economy in Greece through social cooperatives, worker cooperatives and cooperatives of artisans and of SME*. Final report to the ILO.
- Coleman, J. S. (1988) “*Social Capital in the Creation of Human Capital*”. The American Journal of Sociology. Vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure. University of Chicago Press, pp.95-120 In

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2780243?uid=3738128&uid=2&uid=4&sid=21104066727353> [Πρόσβαση στις 02/12/2013]

Commission of the European Communities, (2001) *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Draft Joint Report on Social Inclusion*. COM (2001) 565 final, Brussels, 10.10.2001.

Council Regulation (EC), (2003) *On the Statute for a European Cooperative Society (SCE)*, No. 1435/ 22.07.2003, Official Journal L 207, 18.8.2003.

Γεώργιας, Κ. (2013) *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*. Δοκίμιο 20. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις

Defourny, J. and Develtere, P. (1999) "The Social Economy: The Worldwide Making of a Third Sector". In: J. Defourny, P. Develtere and B. Fonteneau (eds), 1999, *L'économie sociale au Nord et au Sud*. De Boeck, pp. 3-31.

Drapéri, J. F. (2011) *L'économie sociale et solidaire: une réponse à la crise?* Paris: Dunod.

Εθνική Νομοθεσία Ν. 602 / ΦΕΚ Α 53 / 1915: *Περί συνεταιρισμών. Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις*.

Εθνική Νομοθεσία Ν. 2716 / ΦΕΚ Α 96 / 17-5-1999, Άρθρο 12: *Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και άλλες διατάξεις*.

Εθνική Νομοθεσία Ν. 4019 / ΦΕΚ Α 216 / 30.09.2011: *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και λοιπές διατάξεις*.

Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, (2005α) *Οδηγός Ίδρυσης και Λειτουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων*. Κ.Π. Equal, Α' κύκλος υλοποίησης.

Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, (2005β) *Δραστηριότητες στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Προτάσεις πολιτικής*. Κ.Π. EQUAL Α' κύκλος υλοποίησης.

European Commission, (1989) *Businesses in the Economie Sociale sector. Europe's frontier-free market, Communication from the Commission to the Council*. SEC (89) 2187 final, 18.12.1989, Brussels.

European Commission, (2011) *Social Business Initiative: Creating a favourable climate for social enterprises, key stakeholders in the social economy and innovation*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The

European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions, COM(2011) 682 final, 25.10.2011. Brussels, in

http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf

European Commission, (2012) *Social economy - laying the groundwork for innovative solutions to today's challenge*. Peer Review in Social Protection and Social Inclusion. Synthesis Report. France, 10-11 December 2012.

European Commission, (2013) *Social Economy and Social Entrepreneurship*. Social Europe Guide, Volume 4. European Union.

European Parliament and European Council, (2013) *Regulation (EU) on European Social Entrepreneurship Funds*, No 346/2013, 17.04.2013.

Expert Steering Committee report, (2013) *Outline Strategy and Priorities for Action to develop the Social Economy and Social Entrepreneurship in Greece* in

http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/news/130708_social-economy-strategy-greece_en.pdf [Πρόσβαση στις 10/04/2014]

Ημερίδα : *Εθελοντισμός: από την Αλληλεγγύη στην Ανάπτυξη*, 16.12.2013, Αθήνα, ομιλητές: Ζιώμας, Δ. “Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία: βασικές αρχές, συγκριτικά πλεονεκτήματα, προκλήσεις και προοπτικές.” και Οικονόμου, Ρ. “Στρατηγικό Σχέδιο για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας”.

Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, (2004): *Κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα - Διερεύνηση του πεδίου για την αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών με χωρική βάση. Τελική μελέτη*. Ειδική υπηρεσία συντονισμού και παρακολούθησης δράσεων Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΥΣΕΚΤ).

Κασσαβέτης, Δ. (2013) “Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα”. Στο: Γεώργιας Κ. (επιμ), 2013. *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις, Δοκίμιο 20, pp.45-81.

Kendall, J. and Anheier, H. K. (2001) “The third sector and the European Union policy process: an initial evaluation”. In: Anheier Helmut and Kendall Jeremy, (eds.), 2001. *Third Sector Policy at the Crossroads: an International Nonprofit Analysis*. Routledge studies in the management of voluntary and non-profit organizations. London: Routledge, pp.126-152.

- Κλήμη -Καμινάρη, Ο. και Παπαγεωργίου, Κ. (2010) *Κοινωνική Οικονομία. Μία πρώτη προσέγγιση*. Αθήνα: Ελληνοεκδοτική.
- Κώστας, Α. (2013) “ Οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα”. Στο: Γεώργιας Κ. (επιμ), 2013. *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις, Δοκίμιο 20, pp.83-100.
- Λινάρδος-Ρυλμόν, Π. (2011) *Διανοητική εργασία, κοινωνικά κινήματα και έξοδος από την κρίση*. Αθήνα: Τόπος.
- Maule, C. (2013) Συνέδριο “Επιχειρόντας Αλλιώς”, 13/11/2013.Αθήνα
- Monzón, J. L. and Chaves, R. (2012) *The Social Economy in the European Union. Summary of the Report drawn up for the European Economic and Social Committee by the International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC)*.
- Μουζέλης, Ν. (2002) “Το νόημα της κοινωνίας των πολιτών” . Στο Μακρυδημήτρης Α. (επιμ), 2002. *Κράτος και Κοινωνία των Πολιτών*, Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες εκδόσεις, pp.11-17.
- National Association of Human Resources Specialists. (2013) *Creation and promotion of social economy instruments for labour market inclusion of disadvantaged groups*. In <http://www.karat.org/wp-content/uploads/2011/10/Good-practices-guide-social-economy-in-Europe.pdf> [Πρόσβαση στις 20/02/2014]
- Νασιούλας, Ι. (2013α) “Η Κοινωνική Οικονομία στην ατζέντα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής”. Στο: Γεώργιας Κ. (επιμ), 2013. *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις, Δοκίμιο 20, pp.117-135.
- Νασιούλας, Ι. (2013β) *Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Φοιτητών. Μια μικρή επανάσταση για να κρατήσουμε τους νέους στην Ελλάδα*, Αναφορά 12, Θεσσαλονίκη: GECES.
- Νικολόπουλος, Τ. και Καπογιάννης, Δ. (2012) *Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία. Το μετέωρο βήμα μιας δυνατότητας*. Αθήνα: Οι εκδόσεις των Συναδέλφων.
- Ντάσιος, Ν.(2013) “Η συμβολή του τρίτου τομέα στην τοπική ανάπτυξη”. Στο: Γεώργιας Κ. (επιμ), 2013. *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις, Δοκίμιο 20, pp.179-199

Pestoff, V. (2004) "The development and future of the social economy in Sweden". In: Evers Adalbert and Jean- Louis Laville (eds), 2004. *The Third Sector in Europe*. UK: Edward Elgar, pp.63-82

Σωτηρόπουλος, Δ. (2007) *Πελατειακές σχέσεις και νέες μορφές πολιτικής συμμετοχής: μια δύσκολη συμβίωση*. Ανακοίνωση στο διεθνές επιστημονικό συμπόσιο "Αναθεωρήσεις του πολιτικού" του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Μυτιλήνη, Νοέμβριος 2007.

Τερζάκης, Φ. (2012) "Προλογικό σημείωμα". Στο Νικολόπουλος Τ. και Καπογιάννης Δ. (επιμ), 2012. *Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία. Το μετέωρο βήμα μιας δυνατότητας*. Αθήνα: Οι εκδόσεις των Συναδέλφων, pp.11-17.

Vienney, C. (2008) *Η κοινωνική οικονομία*, Αθήνα: Πολύτροπον.

Walsh, M., Stephens, P. and Stephen, M. (2000) *Social Policy and Welfare*, United Kingdom: Stanley Thornes

Φεφές, Μ. (2007) *Ευρωπαϊκοί Θεσμοί Κοινωνικής Οικονομίας. Ο ευρωπαϊκός συνεταιρισμός*. Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου. Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου. Αθήνα- Κομοτηνή 2007: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Πρακτικά Βουλής, 14.09.2011: 16987

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20110914.pdf> [Πρόσβαση στις 29/03/2014]

Πρακτικά Βουλής, 20.09.2011: 17234

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20110920.pdf> [Πρόσβαση στις 29/03/2014]

<http://paratiritiriokp.gr/index.php/2012-01-27-19-14-57/1521-2013-08-05-08-40-26>
[Πρόσβαση στις 08/09/2013]

http://www.coopbank.com.cy/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=117 [Πρόσβαση στις 10/10/2013]

<http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique60> [Πρόσβαση στις 20/11/2013]

http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_dialogue/126018_el.htm). [Πρόσβαση στις 20/11/2013]

(<http://ec.europa.eu/europe2020>). [Πρόσβαση στις 22/11/2013]

<http://www.socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia/17-2012-10-11-18-56-12>
[Πρόσβαση στις 27/03/2014]

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2012-0305+0+DOC+XML+V0//EN>) [Πρόσβαση στις 20/02/2014]

http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/expert-group/index_en.htm
[Πρόσβαση στις 10/10/2013]

<http://www.mondragon-corporation.com/eng/about-us/> [Πρόσβαση στις 10/02/2014]

<http://www.mondragon-corporation.com/eng/> [Πρόσβαση στις 10/02/2014]

<http://bit.ly/14mVGyX> [Πρόσβαση στις 10/02/2014]

<http://vimeo.com/65979089> [Πρόσβαση στις 10/02/2014]

<http://www.groupe-sos.org> [Πρόσβαση στις 11/02/2014]

<http://www.ekon.org.pl/aktualnosci-en> [Πρόσβαση στις 11/02/2014]

<http://www.equal-greece.gr/mainlinks.asp?aa=3> [Πρόσβαση στις 10/06/2014]

<http://www.equal-krikos.gr/content/view/18/33/> [Πρόσβαση στις 10/06/2014]

http://dasta.auth.gr/uploaded_files/635006205493669775.pdf
[Πρόσβαση στις 09/03/2014]

http://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014_2020.pdf [Πρόσβαση στις 20/07/2014]

http://www.diktyoall.gr/wp-content/uploads/2013/03/Parousiasi-Koinoniki-Epixeirimatikotita_21.03.13.pdf [Πρόσβαση στις 11/01/2014]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ποιοτική έρευνα θα μας βοηθήσει να διερευνήσουμε τις δράσεις, τα χαρακτηριστικά και την συμβολή των κοινωνικών επιχειρήσεων στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από συλλογικές πρακτικές, καθώς και τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσουν κατά την σύσταση και λειτουργία τους.

ΒΑΣΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Η νομική μορφή και οι δραστηριότητες των κοινωνικών επιχειρήσεων.
2. Η συμβολή των δράσεων των κοινωνικών φορέων στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.
3. Οι αντιλήψεις των κοινωνικών φορέων σχετικά με τις δυσκολίες σύστασης και λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα
4. Προτάσεις στήριξης της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα
5. Διερεύνηση των μελλοντικών προοπτικών περαιτέρω ανάπτυξης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ποιοτικές συνεντεύξεις έρευνας με εκπροσώπους κοινωνικών επιχειρήσεων και με ανθρώπους-κλειδιά επί των ζητημάτων που αφορούν το πεδίο της κοινωνικής οικονομίας.

ΟΜΑΔΑ – ΣΤΟΧΟΣ

Δώδεκα ελληνικές κοινωνικές επιχειρήσεις που πληρούν τα εξής κριτήρια επιλεξιμότητας :

- α) να είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας,
- β) να μην επιδιώκουν το «άμεσο» κέρδος,
- γ) η δράση τους να είναι συλλογική και επαναλαμβανόμενη,
- δ) να έχει κοινωνικό περιεχόμενο και να ασκεί δημόσια επίδραση.

Ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης

1. Ποια είναι η νομική μορφή του κοινωνικού φορέα και πότε ιδρύθηκε; Ποιοι λόγοι σας ώθησαν στην ίδρυσή του;
2. Συναντήσατε δυσκολίες κατά την σύσταση και λειτουργία του φορέα;
3. Ποιες λύσεις προτείνετε για την άρση των εμποδίων;
4. Ποιες είναι οι δραστηριότητες και οι στόχοι του φορέα; Πως συμβάλλουν στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού;
5. Έχετε λάβει χρηματοδοτική στήριξη κατά την ίδρυση και λειτουργία του φορέα;
6. Ο αριθμός των μελών σας κατά την ίδρυση και σήμερα;
7. Με ποια διαδικασία προσλαμβάνεται το προσωπικό σας και ποια η μορφή της απασχόλησης (έμμισθη, εθελοντική, πλήρες ή μειωμένο ωράριο);
8. Ποιοι είναι οι ωφελούμενοι και ποια τα κριτήρια επιλογής τους;
9. Υπάρχει πλεόνασμα και πως διανέμονται τα κέρδη; Διατίθενται για κοινωνικούς σκοπούς;
10. Επιδιώκετε τη συνεργασία με άλλους φορείς;

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ²⁸

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.) ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΓΟΝΕΩΝ ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΣΥΣΤΑΣΗ - ΕΠΩΝΥΜΙΑ – ΕΔΡΑ - ΣΚΟΠΟΣ – ΔΙΑΡΚΕΙΑ

ΑΡΘΡΟ 1^ο

ΣΥΣΤΑΣΗ – ΕΠΩΝΥΜΙΑ

1. Συνιστάται Αστικός Συνεταιρισμός Κοινωνικού Σκοπού περιορισμένης ευθύνης, με την επωνυμία «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ (Κοινωνικής φροντίδας) και το διακριτικό τίτλο « Συνεταιρισμός Γονέων Χαλανδρίου ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.» σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.4019/2011 «Περί Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων» όπως ισχύει σήμερα.
2. Η συνιστώμενη με το παρόν Κοιν.Σ.Επ. είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, με περιορισμένη ευθύνη των μελών του και έχει εμπορική ιδιότητα.

ΑΡΘΡΟ 2^ο

ΕΔΡΑ

1. Έδρα του συνεταιρισμού ορίζεται ο Δήμος Χαλανδρίου του Νομού Αττικής
2. Με απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής του, ο συνεταιρισμός μπορεί, για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του, να ιδρύει και να διατηρεί υποκαταστήματα ή γραφεία οπουδήποτε.

²⁸ <http://sinetairismos.gr/index.php/el/>

ΑΡΘΡΟ 3ο

ΣΚΟΠΟΣ

1. Σκοπός του Συνεταιρισμού είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων.
2. Ειδικότερα, σκοπός του Συνεταιρισμού είναι η παραγωγή προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών κοινωνικού, προνοιακού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού όπως οι γονείς τα βρέφη - νήπια και τα παιδιά σχολικής ηλικίας καθώς και η ανάπτυξη δράσεων αλληλεγγύης και εξυπηρέτησης των αναγκών αυτών των ομάδων και των οικογενειών τους.

Για την ευόδωση των σκοπών του ο Συνεταιρισμός μπορεί να ασκήσει οποιασδήποτε μορφής οικονομική δραστηριότητα παραγωγικού, καταναλωτικού, εμπορικού, μεταφορικού, τουριστικού, αναπτυξιακού, κοινωνικού, εκπαιδευτικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα.

Συγκεκριμένα οι σκοποί του Συνεταιρισμού εξειδικεύονται στην άσκηση των ακόλουθων δραστηριοτήτων:

1. Η ανάπτυξη δικτύου ενημέρωσης σχετικά με ζητήματα Α βάρθμιας και Β βάρθμιας εκπαίδευσης καθώς και προσχολικής αγωγής.
2. Η Ανάπτυξη δομών πρόνοιας για παιδιά, σχολικής και προσχολικής αγωγής.
3. Η ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων αλληλεγγύης κα αλληλοβοήθειας μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών
4. Η ανάπτυξη προνοιακών δομών που να εξασφαλίζουν πρόσβαση σε υπηρεσίες εκπαίδευσης παιδιών σχολικής ηλικίας όπως συνεταιριστικό φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης
5. Η ανάπτυξη δράσεων στον δημόσιο χώρο της πόλης που αφορούν την ψυχαγωγία , την αναψυχή και τον πολιτισμό των κοινωνικών ομάδων στις οποίες αναφέρεται ο συνεταιρισμός.
6. Η ανάπτυξη δράσεων ενίσχυσης του δημόσιου χαρακτήρα της λειτουργίας των σχολείων μέσα από την διαμόρφωση συνεταιριστικών πρακτικών μεταξύ των γονέων και των συλλόγων τους.

3. Οι σκοποί και η λειτουργία του Συνεταιρισμού διέπονται από τις ακόλουθες βασικές αρχές:

- α) την προαγωγή της κοινωνικής ωφέλειας μέσω της παραγωγής αγαθών ή της παροχής υπηρεσιών συλλογικού και κοινωνικού χαρακτήρα,
- β) την πρόταξη του ατόμου και της εργασίας έναντι του κεφαλαίου,
- γ) τη χρησιμοποίηση των κερδών του για την ανάπτυξη της απασχόλησης και την διεύρυνση των εργασιών του,
- δ) την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.

ΑΡΘΡΟ 4^ο

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Η διάρκεια του Συνεταιρισμού είναι απεριόριστη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β´

**ΜΕΛΗ – ΕΓΓΡΑΦΗ – ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ – ΔΙΑΓΡΑΦΗ –
ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ – ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ**

ΑΡΘΡΟ 5^ο

ΜΕΛΗ

1. Μέλη του Συνεταιρισμού μπορούν να γίνουν :

α) Κάθε φυσικό πρόσωπο που εμπνέεται και ευαισθητοποιείται από τις αρχές και τις επιδιώξεις του Συνεταιρισμού είναι γονέας παιδιού και κάτοικος ή δημότης Χαλανδρίου.

β) Κάθε Νομικό πρόσωπο που διαπνέεται από τις ίδιες αρχές και επιθυμεί να συνδυάσει την κοινωνική του δράση με τους σκοπούς του Συνεταιρισμού, υπό την προϋπόθεση τήρησης των περιορισμών που τίθενται από τις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν.4019/2011.

2. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 3

του Ν.4019/2011 δεν μπορούν να γίνουν μέλη του Συνεταιρισμού οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου που υπάγονται σε αυτούς.

ΑΡΘΡΟ 6ο

ΕΓΓΡΑΦΗ ΜΕΛΟΥΣ

1. Για την εγγραφή μέλους στο Συνεταιρισμό, μετά τη σύστασή του, απαιτείται υποβολή γραπτής αίτησης από τον ενδιαφερόμενο προς τη Διοικούσα Επιτροπή, η οποία αποφασίζει για την αποδοχή της στην πρώτη της συνεδρίαση.
2. Η εγγραφή των νέων μελών εγκρίνεται από την πρώτη Γενική Συνέλευση που λαμβάνει χώρα μετά την αίτηση του ενδιαφερόμενου. Η ιδιότητα του μέλους του Συνεταιρισμού αποκτάται από τον χρόνο λήψης της απόφασης της Διοικούσας Επιτροπής για την αποδοχή της αίτησης.
3. Η συμμετοχή των νέων μελών στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων και η ανάδειξή τους στα όργανα μπορεί να γίνει μόνο μετά την αποδοχή έγκρισης της εγγραφής από τη Γενική Συνέλευση. Η ίδια Γενική Συνέλευση αποφασίζει και για την αποδοχή ή μη των αιτήσεων εγγραφής των νέων μελών που δεν έχουν γίνει δεκτές από τη Διοικούσα Επιτροπή.

ΑΡΘΡΟ 7ο

ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΜΕΛΟΥΣ

1. Τα μέλη του Συνεταιρισμού έχουν δικαίωμα να αποχωρήσουν, εφόσον υποβάλουν γραπτή δήλωση προς τη Διοικούσα Επιτροπή τρεις (3) τουλάχιστον μήνες πριν τη λήξη του λογιστικού έτους.
2. Μέλος του Συνεταιρισμού διαγράφεται μετά από απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, που λαμβάνεται με την αυξημένη πλειοψηφία του άρθρου 14 του παρόντος, στην περίπτωση που προβεί σε σοβαρή παράβαση των υποχρεώσεων που προκύπτουν από το Ν. 4019/2011 και το καταστατικό και η συμπεριφορά του βλάπτει τα συμφέροντα του Συνεταιρισμού. Η διαγραφή, στην περίπτωση απουσίας του μέλους από τις εργασίες της Γενικής Συνέλευσης, γνωστοποιείται με την κοινοποίηση προς αυτό αποσπάσματος της απόφασης της Γενικής Συνέλευσης που περιέχει υποχρεωτικά τους λόγους διαγραφής. Μέσα σε προθεσμία ενός (1) έτους από την κοινοποίηση της σχετικής απόφασης, το μέλος που διαγράφεται μπορεί να προσβάλει την απόφαση ενώπιον του αρμόδιου κατά τόπον Μονομελούς Πρωτοδικείου. Η απώλεια της ιδιότητας του μέλους

επέρχεται από την ημέρα δημοσίευσης της τελεσίδικης απόφασης που απορρίπτει την προσφυγή ή από την ημέρα που έληξε άπρακτη η προθεσμία προσφυγής.

3. Στα αποχωρούντα ή διαγραφόμενα, κατά τα ανωτέρω, μέλη αποδίδεται η συνεταιριστική μερίδα, που εισέφεραν το αργότερο εντός τριών (3) μηνών από την έγκριση του ισολογισμού της χρήσης, μέσα στην οποία έγινε η αποχώρηση ή η διαγραφή, ενώ με την επιστροφή εκκαθαρίζεται η σχέση του Συνεταιρισμού με το μέλος χωρίς αυτό να έχει αξίωση επί της περιουσίας που έχει σχηματιστεί.

ΑΡΘΡΟ 8ο

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΜΕΛΩΝ

1. Τα μέλη του Συνεταιρισμού έχουν τις ακόλουθες υποχρεώσεις:

α) Να συμμετέχουν στις δραστηριότητες και να συνεργάζονται στη λειτουργία του Συνεταιρισμού και να απέχουν από ενέργειες που βλάπτουν τα συμφέροντά του.
β) Να τηρούν τις διατάξεις του Καταστατικού του Συνεταιρισμού, να ακολουθούν τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και της Διοικούσας Επιτροπής και να προστατεύουν τα συμφέροντά του.

2. Τα μέλη ευθύνονται για τα χρέη του Συνεταιρισμού έναντι των τρίτων, ο καθένας εις ολόκληρον και μέχρι του ποσού της συνεταιριστικής του μερίδας.

3. Κάθε νέο μέλος υποχρεούται να καταβάλει εκτός από το ποσό της μερίδας του και εισφορά ανάλογη προς την καθαρή περιουσία του συνεταιρισμού, όπως αυτή προκύπτει από τον ισολογισμό της τελευταίας χρήσης. Η εισφορά αυτή φέρεται σε ειδικό αποθεματικό.

4. Τα μέλη του Συνεταιρισμού, μετά από σχετική απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, υποχρεούνται να καταβάλλουν την αναλογία τους στο χρηματικό ποσό που τυχόν απαιτείται για την κάλυψη ζημιών του Συνεταιρισμού.

ΑΡΘΡΟ 9ο

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΕΛΩΝ

1. Τα μέλη του Συνεταιρισμού έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις Γενικές Συνελεύσεις με δικαίωμα μίας (1) ψήφου, ανεξάρτητα από τον αριθμό των συνεταιριστικών μερίδων

που κατέχουν, καθώς και δικαίωμα να εκλέγουν και να εκλέγονται υπό τους όρους του παρόντος Καταστατικού και του Νόμου.

2. Κάθε μέλος έχει δικαίωμα να ζητεί πληροφορίες για την πορεία των υποθέσεων του Συνεταιρισμού και να λαμβάνει αντίγραφα πρακτικών της Γενικής Συνέλευσης και των συνεδριάσεων της Διοικούσας Επιτροπής καθώς

και του Ισολογισμού και του Λογαριασμού Αποτελεσμάτων Χρήσης.

3. Τα μέλη του Συνεταιρισμού μπορεί να είναι εργαζόμενοι σε αυτόν, να αμείβονται για την παρεχόμενη εργασία και να έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την εργατική νομοθεσία.

4. Τα μέλη του Συνεταιρισμού που είναι εργαζόμενοι σε αυτόν έχουν δικαίωμα επί των καθαρών κερδών κάθε οικονομικής χρήσης, λαμβανομένων υπόψη των περιορισμών της παραγράφου 2 του άρθρου 7 του Ν. 4019/2011 περί διανομής των κερδών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΠΟΡΟΙ – ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΡΙΔΑ

ΑΡΘΡΟ 10ο

ΠΟΡΟΙ

Οι πόροι του Συνεταιρισμού αποτελούνται από:

1. Το ιδρυτικό κεφάλαιο και το κεφάλαιο που προκύπτει από την διάθεση νέων συνεταιριστικών μερίδων.

2. Έσοδα από την άσκηση των δραστηριοτήτων του και την εκμετάλλευση των περιουσιακών του στοιχείων.

3. Επιχορηγήσεις από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, την Ευρωπαϊκή Ένωση, διεθνείς ή εθνικούς οργανισμούς, ή Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ και Β΄ βαθμού και έσοδα από άλλα προγράμματα.

4. Κεφάλαια από κληροδοτήματα, δωρεές τρίτων και παραχωρήσεις της χρήσης περιουσιακών στοιχείων.

ΑΡΘΡΟ 11ο

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΜΕΡΙΔΑ

1. Κάθε μέλος εγγράφεται τουλάχιστον με μία υποχρεωτική συνεταιριστική μερίδα το ύψος της οποίας ορίζεται δια του παρόντος σε πενήντα ευρώ (50 €).

2. Τα ιδρυτικά μέλη και όσα στο μέλλον εγγραφούν, υποχρεούνται να εισφέρουν, με την καταβολή μετρητών, το ποσό που αντιστοιχεί στην υποχρεωτική συνεταιριστική μερίδα τους μέσα σε ένα (1) μήνα από την κατά νόμο καταχώριση του συνεταιρισμού ή την εγγραφή τους αντιστοίχως.
3. Η συνεταιριστική μερίδα είναι αδιαίρετη και ίση για όλα τα μέλη του συνεταιρισμού.
4. Εκτός από την υποχρεωτική συνεταιριστική μερίδα της παραγρ. 1 του παρόντος άρθρου, κάθε μέλος επιτρέπεται να αποκτήσει έως πέντε (5) προαιρετικές συνεταιριστικές μερίδες, οι οποίες δεν έχουν δικαίωμα ψήφου. Η αξία κάθε προαιρετικής μερίδας είναι ίση με την αξία της υποχρεωτικής, (ήτοι 50 ευρώ) και το ισόποσο αυτών καταβάλλεται από τα μέλη μέσα σε ένα (1) μήνα από την ημέρα που θα δηλώσουν εγγράφως στη Διοικούσα Επιτροπή ότι επιθυμούν την απόκτηση προαιρετικών μερίδων.
5. Η μεταβίβαση συνεταιριστικής μερίδας μέλους γίνεται μόνο σε νέο μέλος εγγράφως ύστερα από συναίνεση της Διοικούσας Επιτροπής η οποία είναι υποχρεωτική, εφόσον στο πρόσωπο του νέου μέλους συντρέχουν οι όροι που απαιτούνται για την είσοδό του ως μέλους. Η προαιρετική συνεταιριστική μερίδα μπορεί να μεταβιβάζεται ελεύθερα χωρίς άδεια της Διοικούσας Επιτροπής σε άλλο μέλος του Συνεταιρισμού. Όλες οι μεταβιβάσεις συνεταιριστικών μερίδων καταχωρούνται στο γενικό μητρώο κοινωνικής οικονομίας που αντιστοιχεί στην έδρα του Συνεταιρισμού.
6. Σε περίπτωση που μέλος φυσικό πρόσωπο αποβιώσει ή μέλος νομικό πρόσωπο λυθεί και εκκαθαρισθεί, η αξία της συνεταιριστικής μερίδας του μέλους αυτού περιέρχεται αυτοδικαίως στον ειδικό ή καθολικό του διάδοχο.
7. Δεν υπόκεινται σε κατάσχεση για χρέη των μελών προς τρίτους, η συνεταιριστική μερίδα και τα προϊόντα της παραγωγής των μελών από την παράδοσή τους στο Συνεταιρισμό για πώληση, διάθεση, μεταποίηση και επεξεργασία. Επίσης δεν επιτρέπεται η κατάσχεση εις χείρας του Συνεταιρισμού ως τρίτου, χρημάτων που έχουν ληφθεί από πιστωτικά ιδρύματα ως δάνειο για λογαριασμό μέλους του και απαιτήσεων για παροχές σε είδος του Συνεταιρισμού προς τα μέλη του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

ΑΡΘΡΟ 12ο

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ

1. Η Γενική Συνέλευση των μελών είναι το ανώτατο όργανο του Συνεταιρισμού, δικαιούται ν' αποφασίζει για κάθε υπόθεση που αφορά το Συνεταιρισμό και έχει την εποπτεία και τον έλεγχο του οργάνου της Διοίκησης. Οι νόμιμες αποφάσεις της δεσμεύουν και τα μέλη που απουσιάζουν ή διαφωνούν.
2. Στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης υπάγονται :
 - α) Η τροποποίηση του Καταστατικού.
 - β) Η συγχώνευση, η παράταση της διάρκειας, η διάλυση και η αναβίωση του Συνεταιρισμού.
 - γ) Η έγκριση ή η τροποποίηση του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας.
 - δ) Οι γενικοί όροι της δραστηριότητας του Συνεταιρισμού.
 - ε) Η έγκριση του Ισολογισμού και του Λογαριασμού Αποτελεσμάτων Χρήσης.
 - στ) Η εκλογή και απαλλαγή από κάθε ευθύνη της Διοικούσας Επιτροπής και των αντιπροσώπων σε Ενώσεις, καθώς και η οποιαδήποτε παύση των μελών της Διοικούσας Επιτροπής.
 - ζ) Η επιβολή εισφοράς στα μέλη για την αντιμετώπιση εκτάκτων ζημιών ή άλλων εξαιρετικών καταστάσεων.
 - η) Η έγκριση συμμετοχής του Συνεταιρισμού σε Κοινοπραξίες, ή Ενώσεις Συνεταιρισμών ανώτερου βαθμού και η αποχώρησή του.
3. Η Γενική Συνέλευση του Συνεταιρισμού απαρτίζεται από όλα τα μέλη του, που συνέρχονται σε τακτική ή έκτακτη συνεδρίαση. Τα μέλη μετέχουν και ψηφίζουν στη Γενική Συνέλευση αυτοπροσώπως. Όλα τα μέλη μετέχουν στις συνελεύσεις και ψηφίζουν με μία (1) ψήφο το καθένα, ανεξάρτητα από τον αριθμό των συνεταιριστικών μερίδων που διαθέτουν.

ΑΡΘΡΟ 13ο

ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ

1. Η Γενική Συνέλευση συνέρχεται σε τακτική συνεδρίαση μία φορά το έτος, ύστερα από πρόσκληση της Διοικούσας Επιτροπής και μέσα σε τρεις (3) μήνες από τη λήξη της διαχειριστικής χρήσης.
2. Η Γενική Συνέλευση συνέρχεται έκτακτα, όποτε τη συγκαλέσει η Διοικούσα Επιτροπή ή εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα, με συγκεκριμένο θέμα, προς τη Διοικούσα Επιτροπή από το ένα τρίτο (1/3) των μελών του Συνεταιρισμού.
3. Αν η Διοικούσα Επιτροπή αρνείται τη σύγκληση της Γενικής Συνέλευσης παρά το αίτημα του ενός τρίτου (1/3) των μελών, τα μέλη αυτά έχουν το δικαίωμα να συγκαλέσουν Γενική Συνέλευση.
4. Η πρόσκληση της Διοικούσας Επιτροπής αναγράφει τον τόπο, την ημέρα, την ώρα που θα συνέλθει η Συνέλευση και τα θέματα της ημερήσιας διάταξης. Η πρόσκληση γνωστοποιείται στα μέλη επτά (7) τουλάχιστον ημέρες πριν την ημέρα της Γενικής Συνέλευσης, με προσωπικές επιστολές και κάθε άλλο πρόσφορο μέσο που θα αποφασίσει η Διοικούσα Επιτροπή.

ΑΡΘΡΟ 14ο

ΑΠΑΡΤΙΑ

1. Η Γενική Συνέλευση βρίσκεται σε απαρτία και συνεδριάζει έγκυρα, εφόσον κατά την έναρξη της συνεδρίασης είναι παρόντα τα μισά τουλάχιστον μέλη του Συνεταιρισμού.
2. Αν δεν υπάρχει απαρτία, η Γενική Συνέλευση συνέρχεται ύστερα από επτά (7) ημέρες, χωρίς άλλη πρόσκληση, στον ίδιο τόπο και την ίδια ώρα, για όλα τα θέματα της αρχικής ημερήσιας διάταξης, εφόσον κατά την έναρξη της συνεδρίασης παρίσταται το ένα πέμπτο (1/5) τουλάχιστον των μελών του Συνεταιρισμού.
3. Αν δεν υπάρχει και πάλι απαρτία, η Γενική Συνέλευση συνέρχεται ύστερα από επτά (7) ημέρες χωρίς άλλη πρόσκληση, στον ίδιο τόπο και την ίδια ώρα και αποφασίζει για όλα τα θέματα της αρχικής ημερήσιας διάταξης, όσα μέλη και αν παρίστανται, όχι όμως λιγότερα από επτά (7).
4. Για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν τη μεταβολή του σκοπού ή της έδρας του Συνεταιρισμού, τη μεταβολή του ποσού της συνεταιριστικής μερίδας, τον αποκλεισμό

του συνεταίρου, την παράταση, τη διάλυση, την αναβίωση, τη συγχώνευση του συνεταιρισμού, τη μεταβολή του τρόπου διανομής των κερδών, την ανάκληση και την αντικατάσταση μελών της Διοικούσας Επιτροπής και την τροποποίηση του καταστατικού, η Συνέλευση βρίσκεται σε απαρτία όταν παρίστανται σε αυτήν τα δύο τρίτα (2/3) των μελών και στην περίπτωση επαναληπτικής Συνέλευσης όταν είναι παρόντα τα μισά τουλάχιστον μέλη.

ΑΡΘΡΟ 15ο

ΠΡΟΕΔΡΟΣ - ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ

1. Στην αρχή της συνεδρίασης εκλέγονται από τα μέλη ο Πρόεδρος και ο Γραμματέας της Συνέλευσης. Έως την εκλογή του Προέδρου τα καθήκοντά του ασκεί ο Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής ή αν αυτός απουσιάζει ο Αντιπρόεδρος, ή άλλο μέλος της Διοικούσας Επιτροπής ή αν δεν παρευρίσκεται κανένα, ένα μέλος του Συνεταιρισμού που υποδεικνύεται από τη Συνέλευση.
2. Ο Πρόεδρος διευθύνει τις εργασίες της Συνέλευσης και ο Γραμματέας τηρεί τα πρακτικά που υπογράφονται από τον Πρόεδρο και τον ίδιο.

ΑΡΘΡΟ 16ο

ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

1. Η Γενική Συνέλευση συζητεί και αποφασίζει για τα θέματα που περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη.
2. Αν παρίσταται το σύνολο των μελών, η Γενική Συνέλευση μπορεί να αποφασίζει και για θέματα που δεν περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη. Στην περίπτωση αυτή η συζήτηση για τα θέματα αυτά αναβάλλεται υποχρεωτικά αν το ζητήσει το ένα εικοστό (1/20) των μελών αλλά όχι λιγότερα από τρία (3) μέλη.
3. Στη Συνέλευση μπορεί να παρίσταται αντιπρόσωπος Συνεταιριστικής Οργάνωσης ανώτερου βαθμού.

ΑΡΘΡΟ 17ο

ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

1. Η λήψη αποφάσεων γίνεται με ψηφοφορία, η οποία πραγματοποιείται με ανάταση του χεριού, εκτός αν το ένα τέταρτο (1/4) των παρόντων μελών ζητήσει να γίνει η

ψηφοφορία με ονομαστική κλήση ή με ψηφοδέλτια, οπότε εφαρμόζεται ο τρόπος που ζητήθηκε. Δεν επιτρέπεται η λήψη αποφάσεων `` δια βοής``.

2. Για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν παροχή εμπιστοσύνης, απαλλαγή από ευθύνη, έγκριση απολογισμού και ισολογισμού και για προσωπικά θέματα, η ψηφοφορία είναι μυστική και διεξάγεται την ίδια μέρα της Γενικής Συνέλευσης και μετά το τέλος της συζήτησης των θεμάτων.

3. Τα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής δεν έχουν δικαίωμα να ψηφίζουν στα θέματα απαλλαγής από την ευθύνη τους.

4. Οι αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία του αριθμού των ψηφισάντων μελών. Στα θέματα της παραγράφου 4 του άρθρου 14 απαιτείται απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των μελών του Συνεταιρισμού.

ΑΡΘΡΟ 18ο

ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ

1. Οι αποφάσεις της Γενικής Συνελεύσεως που αντίκεινται στο Ν.4019/2011, στο Ν.1667/1986 όπως ισχύει ή στο Καταστατικό του Συνεταιρισμού, είναι άκυρες και εξαρχής δεν παράγουν έννομο αποτέλεσμα.

2. Οι αποφάσεις της Γενικής Συνελεύσεως προσβάλλονται εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός έτους ενώπιον του κατά τόπον αρμόδιου Μονομελούς Πρωτοδικείου που αποφασίζει με τη διαδικασία των άρθρων 682επ. Κ.Πολ.Δ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΔΙΟΙΚΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΡΘΡΟ 19ο

ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΘΗΤΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Τη διοίκηση του Συνεταιρισμού ασκεί η Διοικούσα Επιτροπή η οποία αποτελείται από επτά (6) τακτικά μέλη που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση.

2. Η διάρκεια της θητείας της Διοικούσας Επιτροπής είναι δύο (2) έτη και μπορεί να παρατείνεται, το πολύ για τρεις (3) μήνες από τη λήξη της, εντός των οποίων θα πρέπει να συνέλθει η Γενική Συνέλευση των μελών για την εκλογή νέας Διοικούσας Επιτροπής.

3. Η Διοικούσα Επιτροπή μετά την εκλογή της συνέρχεται με πρόσκληση του συμβούλου που πλειοψήφησε και εκλέγει με μυστική ψηφοφορία Πρόεδρο, Αντιπρόεδρο, Ταμία και Γραμματέα.
4. Η Διοικούσα Επιτροπή μέσα σε ένα (1) μήνα πρέπει να δηλώσει την εκλογή της για καταχώρηση στο γενικό μητρώο κοινωνικής οικονομίας.

ΑΡΘΡΟ 20ο

ΕΚΛΟΓΗ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Η Διοικούσα Επιτροπή του Συνεταιρισμού εκλέγεται, μετά από μυστική ψηφοφορία, από την Τακτική Γενική Συνέλευση που συνέρχεται κατά το δεύτερο (2^ο) έτος από την εκλογή της προηγούμενης.
2. Οι εκλογές διενεργούνται από τριμελή εφορευτική επιτροπή που εκλέγεται από τη Συνέλευση.
3. Τα Μέλη της Διοικούσας Επιτροπής, μέλη του Συνεταιρισμού, είναι πάντοτε επανεκλέξιμα και ελεύθερα ανακλητά.

ΑΡΘΡΟ 21ο

ΑΝΑΠΛΗΡΩΣΗ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Η Διοικούσα Επιτροπή μπορεί να εκλέγει μέλη αυτής σε αντικατάσταση μελών που παραιτήθηκαν, απέθαναν ή απώλεσαν την ιδιότητα τους με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Η εκλογή αυτή είναι δυνατή με την προϋπόθεση ότι η αναπλήρωση των παραπάνω μελών δεν είναι εφικτή από αναπληρωματικά μέλη, που έχουν εκλεγεί από τη Γενική Συνέλευση. Η ανωτέρω εκλογή από τη Διοικούσα Επιτροπή γίνεται με απόφαση των απομενόντων μελών, εάν είναι τουλάχιστον τρία (3), και ισχύει για το υπόλοιπο της θητείας του μέλους που αντικαθίσταται. Η απόφαση της εκλογής υποβάλλεται μέσα σε ένα (1) μήνα για καταχώρηση στο γενικό μητρώο Κοινωνικής οικονομίας και ανακοινώνεται από τη Διοικούσα Επιτροπή στην αμέσως προσεχή Γενική Συνέλευση, η οποία μπορεί να αντικαταστήσει τους εκλεγέντες, ακόμη και αν δεν έχει αναγραφεί σχετικό θέμα στην ημερήσια διάταξη.
2. Σε περίπτωση παραίτησης, θανάτου ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο απώλειας της ιδιότητας μέλους ή μελών της Διοικούσας Επιτροπής, τα υπόλοιπα μέλη μπορούν να

συνεχίσουν τη διαχείριση και την εκπροσώπηση του Συνεταιρισμού και χωρίς την αντικατάσταση των ελλειπόντων μελών, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο, με την προϋπόθεση ότι ο αριθμός αυτών υπερβαίνει το ήμισυ των μελών, όπως είχαν πριν από την επέλευση των ανωτέρω γεγονότων. Σε κάθε περίπτωση τα μέλη αυτά δεν επιτρέπεται να είναι λιγότερα των τριών (3).

3. Σε κάθε περίπτωση, τα απομένοντα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής, ανεξάρτητα από τον αριθμό τους, μπορούν να προβούν σε σύγκληση Γενικής Συνέλευσης με αποκλειστικό σκοπό την εκλογή νέας Διοικούσας Επιτροπής.

ΑΡΘΡΟ 22ο

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Η Διοικούσα Επιτροπή διοικεί και εκπροσωπεί το Συνεταιρισμό σύμφωνα με τις διατάξεις του καταστατικού και του νόμου και αποφασίζει για όλα τα θέματα που αφορούν τη διοίκηση και διαχείρισή του, πλην αυτών που υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης.

2. Τα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής οφείλουν να καταβάλλουν κατά τη διαχείριση των υποθέσεων του Συνεταιρισμού την ίδια επιμέλεια που καταβάλλουν στις δικές τους υποθέσεις και φέρουν κάθε ευθύνη για την τήρηση των περιορισμών, του προς εκπροσώπηση δικαιώματος, που θέτει το καταστατικό ή οι αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης.

3. Η Διοικούσα Επιτροπή μπορεί να μεταβιβάζει αρμοδιότητες του σε ένα ή περισσότερα μέλη του ή και σε υπαλλήλους του Συνεταιρισμού.

4. Το αξίωμα του μέλους της Διοικούσας Επιτροπής είναι τιμητικό και άμισθο.

ΑΡΘΡΟ 23ο

ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Η Διοικούσα Επιτροπή συνέρχεται σε τακτική συνεδρίαση μία (1) φορά το μήνα, με γραπτή πρόσκληση σε συγκεκριμένη ημέρα και συγκεκριμένα θέματα ημερήσιας διάταξης που καθορίζονται από κοινού. Θέματα ημερήσιας διάταξης μπορούν να προταθούν και από τα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής.

2. Η Διοικούσα Επιτροπή μπορεί να συνεδριάσει εκτάκτως όταν τη συγκαλέσει ο Πρόεδρος της ή όποτε κριθεί αναγκαίο και ζητηθεί από το 1/3 των μελών της.

3. Σε περίπτωση που ο Πρόεδρος αδρανεύει παρά την αναγκαιότητα, η σύγκλιση διενεργείται από οποιοδήποτε μέλος της Διοικούσας Επιτροπής.

ΑΡΘΡΟ 24ο

ΑΠΑΡΤΙΑ . ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Η Διοικούσα Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία και συνεδριάζει έγκυρα όταν παρίσταται τέσσερα (4) τουλάχιστον μέλη του. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία των παρόντων μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου. Εκπροσώπηση μέλους δεν επιτρέπεται. Οι αποφάσεις καταχωρούνται από το Γραμματέα στο βιβλίο Πρακτικών της Διοικούσας Επιτροπής.

2. Μέλος της Διοικούσας Επιτροπής δε συμμετέχει στις συνεδριάσεις, ούτε έχει δικαίωμα ψήφου όταν πρόκειται για θέματα που αφορούν άμεσα αυτό, σύζυγο ή συγγενή πρώτου βαθμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ.ΕΤΗΣΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ.

ΔΙΑΝΟΜΗ ΚΕΡΔΩΝ – ΒΙΒΛΙΑ

ΑΡΘΡΟ 25ο

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ

Η Διαχειριστική Χρήση είναι δωδεκάμηνης διάρκειας, αρχίζει τη 1η Ιανουαρίου και λήγει τη 31 Δεκεμβρίου κάθε χρόνου.

Εξαιρετικά η πρώτη Διαχειριστική Χρήση αρχίζει από τη νόμιμη σύσταση του Συνεταιρισμού και λήγει στις 31 Δεκεμβρίου του επόμενου έτους.

ΑΡΘΡΟ 26ο

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ – ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΗΣ

1. Στο τέλος της διαχειριστικής χρήσης η Διοικούσα Επιτροπή συντάσσει τον Ισολογισμό, το Λογαριασμό Αποτελεσμάτων Χρήσης και την Έκθεση Διαχείρισης, τα οποία υποβάλλει στην Τακτική Γενική Συνέλευση για έγκριση.

2. Ο Ισολογισμός, ο Λογαριασμός Αποτελεσμάτων Χρήσης και η Έκθεση Διαχείρισης της Διοικούσας Επιτροπής πρέπει να είναι στη διάθεση των μελών του Συνεταιρισμού

δεκαπέντε (15) τουλάχιστον ημέρες πριν την ημερομηνία σύγκλισης της Τακτικής Γενικής Συνέλευσης.

3. Η Διοικούσα Επιτροπή υποχρεούται να δημοσιεύσει τον Ισολογισμό και το Λογαριασμό Αποτελεσμάτων Χρήσης, εντός προθεσμίας ενός μήνα από την ημερομηνία έγκρισης τους από τη Γενική Συνέλευση, σε μια τουλάχιστον εφημερίδα που εκδίδεται στο Νομό όπου ο Συνεταιρισμός έχει την έδρα του.

ΑΡΘΡΟ 27ο

ΔΙΑΝΟΜΗ ΚΕΡΔΩΝ

1. Τα κέρδη του Συνεταιρισμού δε διανέμονται στα μέλη της, εκτός αν τα μέλη αυτά είναι και εργαζόμενοι.
2. Τα κέρδη διατίθενται ετησίως κατά ποσοστό 5% για το σχηματισμό αποθεματικού, κατά ποσοστό 35% διανέμονται στους εργαζομένους της επιχείρησης ως κίνητρο παραγωγικότητας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 9 του παρόντος και το υπόλοιπο 60% διατίθεται για τις δραστηριότητες της επιχείρησης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
3. Αν στο τέλος κάποιας χρήσης προκύψει ζημία, αυτή καλύπτεται από το υπόλοιπο των αδιανέμητων κερδών των προηγούμενων χρήσεων εφόσον, δεν έχουν αναλωθεί και αν αυτό δεν επαρκεί από το αποθεματικό. Αν και πάλι δεν καλύπτεται η προκύπτουσα ζημία, η Διοικούσα Επιτροπή συγκαλεί τη Γενική Συνέλευση για την επιβολή έκτακτης εισφοράς στα μέλη του Συνεταιρισμού.

ΑΡΘΡΟ 28ο

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

1. Ο Συνεταιρισμός τηρεί τα βιβλία που προβλέπει η φορολογική νομοθεσία και επιπλέον τηρεί:
 - α) Βιβλίο Μητρώου Μελών του Συνεταιρισμού στο οποίο καταχωρούνται με χρονολογική σειρά η ημερομηνία εγγραφής, το ονοματεπώνυμο, το πατρώνυμο, η διεύθυνση κατοικίας, ο αριθμός των μερίδων και η αξία τους καθώς και η χρονολογία τυχόν διαγραφής των μελών.
 - β) Βιβλίο πρακτικών της Γενικής Συνέλευσης.
 - γ) Βιβλίο πρακτικών συνεδριάσεων της Διοικούσας

Επιτροπής.

2. Τα επιπλέον βιβλία της παραγρ. 1 του παρόντος άρθρου θεωρούνται, πριν από τη χρήση τους, από το γενικό μητρώο κοινωνικής οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ´

ΔΙΑΛΥΣΗ . ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗ

ΑΡΘΡΟ 29

ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

1. Ο Συνεταιρισμός διαλύεται:

α) Αν διαγραφεί από το Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας μετά από απόφαση του Υπουργού Κοινωνικής Ασφάλισης.

β) Αν τα μέλη του μειωθούν κάτω των πέντε (5)

γ) Λόγω τελεσίδικης απόφασης του κατά τόπον αρμοδίου Μονομελούς Πρωτοδικείου, η οποία εκδίδεται ύστερα από αίτηση οποιουδήποτε έχει έννομο συμφέρον, αν διαπιστωθεί η παράβαση διατάξεων του Ν.4019/2011 οι οποίες αφορούν στη σύσταση και εγγραφή του Συνεταιρισμού στο οικείο Μητρώο.

δ) Αν λήξει ο χρόνος διάρκειάς του, όπως ορίζεται στο καταστατικό αυτό, εκτός αν αποφασισθεί προηγούμενα από τη Γενική Συνέλευση η παράταση της διάρκειάς του.

ε) Με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης που λαμβάνεται με την αυξημένη πλειοψηφία του άρθρου 14 του παρόντος.

στ) Αν κηρυχθεί σε πτώχευση.

2. Η διάλυση του Συνεταιρισμού καταχωρείται στο μητρώο συνεταιρισμών του κατά τόπον αρμοδίου Ειρηνοδικείου της έδρας του.

ΑΡΘΡΟ 30

ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

1. Τη διάλυση του Συνεταιρισμού ακολουθεί η εκκαθάριση. Αν ο Συνεταιρισμός κηρυχθεί σε πτώχευση, ακολουθείται η διαδικασία της εμπορικής νομοθεσίας. Η εκκαθάριση διενεργείται από τη Διοικούσα Επιτροπή ή σε περίπτωση που αυτή κρίνει αναγκαίο, από δύο εκκαθαριστές που ορίζονται από τη Γενική Συνέλευση. Ο Συνεταιρισμός λογίζεται ότι εξακολουθεί να υφίσταται και μετά τη διάλυσή του για όσο

χρόνο διαρκεί η εκκαθάριση. Κατά την εκκαθάριση διεκπεραιώνονται οι εκκρεμείς υποθέσεις και ιδίως εισπράττονται οι απαιτήσεις, ρευστοποιείται η περιουσία και πληρώνονται τα χρέη του Συνεταιρισμού. Αν απομένει μόνο παθητικό, οι εκκαθαριστές προβαίνουν στην περάτωση της εκκαθάρισης. Αν διαπιστωθεί ότι υπάρχει και ενεργητικό, ο Συνεταιρισμός αναβιώνει αυτοδίκαια και ως υπό εκκαθάριση εγγράφεται στα οικεία Μητρώα βάσει του άρθρου 791 ΚΠολΔ. Με το πέρας της εκκαθάρισης το υπόλοιπο δε διανέμεται, αλλά διατίθεται στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας.

2. Αν ο Συνεταιρισμός διαλύθηκε λόγω λήξης της διάρκειάς του ή λόγω της πτώχευσής του, η οποία όμως ανακλήθηκε ή περατώθηκε με συμβιβασμό, είναι δυνατή η αναβίωσή του με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, σύμφωνα με τους όρους και προϋποθέσεις των άρθρων 14 και 17 του παρόντος, η οποία στη συνέχεια καταχωρείται στο μητρώο

συνεταιρισμών του Ειρηνοδικείου της έδρας του.

3. Στην περίπτωση διάλυσης του Συνεταιρισμού για το λόγο που αναφέρεται στην παραγρ. 1 περίπτωση β' του άρθρου 29 του παρόντος, η αναβίωση είναι δυνατή, αν μέσα σε τρεις μήνες συμπληρωθεί ο απαιτούμενος ελάχιστος αριθμός μελών και ακολουθήσει μέσα σε ένα μήνα απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, που συγκαλείται εκτάκτως για να αποφασίσει την αναβίωση του Συνεταιρισμού.

4. Στην περίπτωση αναβίωσης λογίζεται ότι ο Συνεταιρισμός δεν έχει ποτέ διαλυθεί. Η αναβίωση αποκλείεται όταν έχει αρχίσει η διάθεση του υπολοίπου στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ '

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΑΡΘΡΟ 31ο

Το Καταστατικό αυτό ρυθμίζει τα θέματα εκείνα που αξιώνει το άρθρο 1 παραγρ. 4 του Νόμου 1667/1986, όπως ισχύει και ο Νόμος 4019/2011. Για τα υπόλοιπα θέματα ισχύουν οι ρυθμίσεις του Νόμου 1667/1986 όπως ισχύει.

